

Goñerrin aurkitutako sei euskal testu

(1743-1753)

FRANTZISKO ONDARRA*

Gure ustez argitaratu gabe dauden sei euskal testu ematen ditugu eza-gutsera. Goñerriko Munarritz herrian izan ziren aurkituak 1921. urtean, eta 12/13 eskuk idatzitako 55 testuk osatzen duten bilduma baten lehenengo zatia dira. Guzti horien berri labur bat eman zen Euskaltzaindiaren agerkaria den Euskeran, 1981. urtean, 349-365 eta 633-649 orrialdeetan.

TESTUAK

Testu bakoitza lau orriko paper multzotxo batean dago idatzia, baina gehienetan idazleak ez ditu bete orrialde guztiak. Orrialdeak zenbatu gabe daude. Horien neurriak hauek dira: 1. eta 2. testuetako papera 210 mm. luze eta 154 zabal da; 3.ekoa, 206 eta 145; 4.enekoa, 202 eta 144; 5.enekoa, 210 eta 155; 6.enekoa, 206 eta 151.

Papergile *ur markak* asko dira. Hona hemen:

1. Hiru zirkulu bata bestearen gainean eta goiko zirkuluaren gainean hiru gurutze. Marka hau 1., 2., 5. eta 6. testuetan ageri da.
2. Lehengo eta bostgarren testuetan LB ikusten dugu.
3. Seigarren testuan berriz, PB (sic P-).
4. Hiru zirkulu, gurutze bat eta koroa bat, denak bata bestearen gainean kokatuak; eta goiko zirkulu eta gurutzearen ezker-eskuin, esku (?) antzeko marrazkiak. Dena, 3. testuan.
5. Aurreko testuan bertan, hiru lerrotan: BEARN / I MONTAVBAN / LAINEZ (?)
6. Hiru zirkulu, gurutze bat eta koroa bat lili-horiztatua, bata bestearen gainean. Goiko zirkulu eta gurutzearen ezker-eskuin, esku (?) antzeko marrazkiak; eta erdiko zirkuluaren ezker-eskuin: FIN eta 1730 (?). Horiek denak, 4. testuan.
7. Bi lerrotan ezarririk: I FARGVES / NAVARRE. Hau ere 4. testuan.

* Filologian Lizentziatua.

Zenbat diren testuak. Sei prediku ematen ditugu hemen, berorietan ageri diren urteen arauera ordenaturik, urterik erakusten ez dutenak besteen ondotik ipintzen ditugula. Baina beste bi ere egin zituela badakigu, hau leitzen bait dugu: «nere animoa da, zuei adizera ematea, *iru igande* obetan...», 6, lat.

Bestalde, *José María Satrustegui*-k badu gure 2. sermoiaren aldaki bat, berak bidali zizkigun fotokopia batzutatik jakin duguna. Baina beste esku batek idatzia da eta bertako euskara aldatu dago. Ezagutzen ditugu lau prediku esku honek idatziak eta aipatu dugun horren euskara bera darabiltenak. Nork norenak kopiatu zituen eta euskara aldatu? Ez dakigu. Baliteke gainera biak hirugarren testu batez baliatu izatea.

NOR, NON ETA NOIZ

Ezin dugu esan nor izan zen idazlea. Baliteke erlijiosoa izatea, garizuman predikatzeko bait dira. Pentsa daiteke herriren batean izan zirela entzun araziak: «juaten bazara, *tabernara*», 1, 2; eta *Nafarroan*, jakina: «Ezta juaten *Iruñera*, vaizic *Iruñeco* videtic», 3, 4. Darabilen euskarari gagozkiola, agertzen dira maiz mendebaleko euskalkien zerak: *dan*, *zan*, *ziran*, etab. Noiz izan ziren zabalduak? Lau 1743. eta 1753. urteen artean, eta beste biak ezin esan. Bere entzuleengana zuzentzen denean, honela egin ohi du: *Catholicoa(c)*, *nere Catholicoac*, *nere catholico maiteac*, *Bay catholicoac*, etab. Ez dugu aurkitu *Larramendiren* aztarnarik.

GRAFIA ETA FONETIKA

Hitz hasiera eta barruan ez da *y-/y-* ageri, *i-/i-* baizik, bokal ondoan edo artean: *ia*, *aiec*, etab. Hitz hasieran beti *v-* dago eta ez *u-*; hitz barruan noizean behin *-u-* eta ez *-v-* edo *-b-*. Behin edo behin *ge/gi* eta ez *gue/gui*; eta «*qu*» bakanen bat «*cu*» ren partez. Askotan «cedilla» antzeko bat, konkor aldea ezkererantz begira dagoela, erasten da *c* eta *z* hizkien azpiko aldetik. *Beti* -zt-, salbu «gaisto», passim, eta «erabastera», 3,2at.; 3,3at. Bokal armonia oso gutxitan ageri da. Azkenik, zenbait hitz laburturik daude askotan edo gehienetan: *Christo* «Xpto», *Jangoicoa*, *Magestadea*, *Demonioa*, *San*, *Chrisostomo* eta *-mente* atzizkia. Latinezko päsarteetan ugariak dira laburpenak, eta okerrak.

MORFOLOGIA

Goi nafar egoaldekoaren zenbait ezaugarrirekin erkaketa bat egiten badugu, hau ikusten dugu: 1. bai *-kin* eta bai *-ki* maiz ageri dira; 2. ia beti-beti *-s* eta ez *-z*; 3. lehenaldiko adizkiek beti gordetzen dute *-n*; 4. ergatibo plurala *-ak* da eta ez *-ek*. Jakingarria gerta daiteke, bestalde, «*tason*» atzizkia, «*tasun*»ekin ageri dena; eta «*-ea*», «*-bea*» hitz amaieretan: «*compañea*», 1, 2; «*arrazobea*», 2, lat.

Hitzetan, hauek ipintzen ditugu: «*aberas*» eta ez «*abras*» baina «*abre*», «*bekatu*» eta «*pekatu*», «*bekala*» eta «*bezala*», «*borz*» eta «*bost*», «*erran*» eta

«esan», «guzti» eta «guzi», «sandu» eta «santu». Erlatibozko perpausa moldatzeko, *bai(t)* ere erabiltzen du: «*baitago*» ‘qui est’, 1,2at.

Aditzaren arloan, xedezko perpausak egiteko, *-koz* atzizkia erabiltzen da, oso gutxitan *-ko*. Adizkietan «*zachaten*» ‘zaitzaten’ eta antzekoak ikusten dira; eta *iaiz* ‘haiz’ ta «*derazazuten*» ‘diezazuen’: «baldin... *baiaiz*», 1, 1; «barca *derazazuten*», 1, 3.

HIZTEGIA

Testuak zer euskalkitan dauden jakiteko interesgarriak izan litezkeen zenbait hitz jartzen ditugu hemen. Ikusten ditugu *aiziña* eta *aurrean*, *aniz* eta *asko*, *azendu* eta ez *ahaztu/ahantzi*, *deus* baina ez *ezer*, eta *mintzatu* gutxiago *hitz egin* baino. Ez dugu ahantzi behar *ai* ‘ojala’ esan nahi duena/zuen: «Ojala izan *ailu*» ‘Ojala izan balu’, 5, 2; ez eta ere *Iruñe(a)*: «Ezta juaten *Iruñera*, vaizic *Iruñeco* videtic», 3, 4.

SINTASIA

Zenbait aldiz genitiboa atzetik ipintzen da: «ofensa Jangoicoarena», 1, 2. Behin aurkitu dugu honelako hau: «sentizendu batec pobre izana», 6, 2; baina bi lerro beitiago: «berzebateg sentizendu osasunagabe izatea», 6, 2. Pasiboan instrumentala erabili du hemen: «izandu ninzan eramana espirituan Aingueru bates», 4, 1at. Bi aldiz aurkitu dugu: «Demonio baten egozten», 5, 1; eta «Demonioaren egozten», 5, 1at.

GURE LANA

Orrialdeek daramaten zenbakia guk ezarria da, autoreak ez duelarik ezer ipini. Ez dugu kontutan hartu «cedilla» edo antzeko eraskina. Laburpenak deslaburtu egin ditugu, guk sartutako hizkiak parentesi artean idatzirik. Latinezko pasarteetan dauden okerrak zuzendu gabe utzi ditugu, eta azpimarratu gabe dauden latinezko sei bat pasarte azpimarratu egin ditugu. Testu bakoitzaren titulua, eta gaia adierazten duten esaldiak ere azpimarratu, egileak batzutan bai eta bestetan ez duelarik egiten hori.

LABURDURAK

- a. aditza
- ad. adberbioa
- adj. adjetiboa
- at. atzetik
- au. aurrizkia
- i. izena
- lk. ikus
- in. interjektzioa
- io. izenordaina
- j. juntagailua
- p. posposizioa

1. testua

Domingo primero de Quaresma ¹.

Ductus e(st) Iesus in desertu(m) ā Spiritu, ut tentaret(u)r
ā Deablo &.² Mat. Cap. 4.

Egun atera izanducen (Chris)to gure Redentorea desiértora, tentatua iza-
tera Demonioaganic, eta arma Demonioa garaiceco eramanzituenac, ciren
berrogei eguneco barua: *et cu(m) ieunasset quadraginta diebus, et quadra-
ginta noctibus*: eta oracio eguitea; baitirade arma poderoso bazuec, garaiceco
Demonio guciec; eta norc eramanzuen (Chris)to desiértora, cen Spiritu San-
tua; Demonioac bere partetic eramanzuena cen soberbia; eta armac ceñequi
(Chris)toren contra ematen duen, dirade irur tentacioac, ebangelioac dión
bezala. Lendabicoa: *dic ut lapides isti panes fiant*: eguinzac arri obec, ogi-
tan izuldaitecen; baicen gularaco tentacioa. Bigarrena: *si filius Dei es mitete
deorsu(m)*: baldin Jang(oicoare)n semea baiaiz vzez ere burua erorzera, tem-
plo onen goienetic, eze Aingueruac recebituco aute; auzen banagloriaco
tentacio ². Irugarrena: *haec o(mn)ia tibi dabo, si cadens adoraberis me*: bal-
din belaurico jarri eta adoracen banauc, emanen dizquiát munduco erreñu
guciac; au izanducen codiziaraco tentacioa. Baña (Chris)to gure Jaunak ga-
raitu zituen tentacio obec; eta desprecioarequi egocizuen Demonioa; baña
eznaiz admirazen (Chris)toc garaicechan tentacio obec; aldebat bere podore
Diuinoarequi, eta berze alde, ceren eramana izanduzen tentaciora Spiritu
Santua ganic; zerengatic persona bat tentacioan arquicen bada, culparic gabe
[1at.] gabe esperimentatuco du Jang(oicoare)n faborea; baña bacoizac berac
villazen badu tentacioraco ocasioa, miserablem(en)te erorico da.

Zegoan gaizqui Erregue Ococias, eta deseoarequi jaquiteco sendatuco
cen, vialducituen bere mutilletatic bida, Demonioa gana comunicazera, ea
vicico cen, edo ez: *ite (con)sulite Belcebut, vtru(m) vivere que(am) hac
infirmirate*: aterazizaien Elias videra, eta erranzien, eztuzute cer juan aiziña:
*haec dicit Do(min)us de lectulo, qu(em) ascendisti, n(on) descendes, (sed)
morte morieris*: erraiozute ceren nausiari; Jang(oicoare)n partetic; dazan
ogazetic jeiquico eztela, baiciric ³ erioce gaistos illen dela, eta condenatuco
dela: *morte morieris*: Bada certan egonduzen Erregue onen desdicha, eze
viziric dagoala condenazen baitu Jang(oicoa)c seculaco infernuetara; barca-
zendiotalaric berze aniz Erregue, eta becatoreri? Onen dañua egonducen,
dio Abulenseac, ceren berac billatuzuen ocasioa, eta tentacio ⁴, eta au Demo-
(nio)a bera: *sane Ococias ad quaerendu(m) perresit*: eta au aín señale gaistoa
da, eze irremediablezat ematendu Jang(oicoa)c, eta condenazen du: *morte
morieris*.

Õ Jangoico soberanoa, cembat eri, dauden munduan Erregue Ocozias
becala? Enaiz admirazen, cembait aldis, flacoac becala, garaituric gueldi dai-
tecen guizonac, Demo(nioare)n tentacioetan; izanic enemigo au ain andia;

1. Eskuin aldeko goiko zokoan honela dio: «año 1743»; eta ezker aldekoan, «1826».

2. Hola, eta ez «tentacioa».

3. Lehenbizi «baici» idatzi du, eta gero «-ric» erantsi.

4. Hola, eta ez «tentacioa». Ik. 2. oharra.

eze (Chris)tori berari ere ezaicion barcatu, egun tentaceco? baña izan daitecen animac, ain galduac, ece berac procurazen baitute ocasioa? eta billatu Demo(nio)a? eta amatu becatua? eta seculaco galceco videa? Ō cein gauza las [2] lastimosa, cein dificultosa ematen duden oen salbacioa? gauza bat da garaitua izatea⁵ tentacioan, berzebat da villacea tentacioa? Zuc daquizu juatenbazara, tabernara, edo compañea gaistoa dagon lecura, villazen duzula ocasioa, galzeco zure anima, sobra edanarequi; maldizioqui⁶, blasfemiaqui, quimerequi; eta aniz desordenequi; bada cer misterio da Jang(oic)o soberanoac, pronuncia dezan sententia, zure condenacio eternoco⁷, ala nola Erregue Ococias, ecusiric zure gogortasona, eta eztuzule nai apartatu ocasio gaistoetatic; zeren zure culpac eztira flaquezas, baizi malicias. Eta cer errandut zutas emacumea; zoazena peligrora, eta ocasio ematera guizonai, Jang(oico)a ofendizeco? Eztidazu erranen, certara zuazen, guizonac dauden, edo duazquen lecura? zoazi nezesidades; ez? caridades? guitiagio, dio S(a)n Bernardoc; bada certara zuaz? respondituco didazu zuazela ecustera, eta diuerticera? baña eztuzu adberticen zoazela zuere ecuszachaten, eta zuc curiosidades beguirazen badiezu guizonai, zuri ere bearbada maliciosam(en) te beguiracendizutela guizonac? Eta cer izanenda baldin juatenbazara, guizonac deseazachan intenzioarequi? Cembat culpa, eta cembat ofensa Jangoicarenen, ocasionatuco eztu onelacoac, guizonen ertean? guizonac pagatuco dute berenculpa, baña emacumeac eztute guitiagio pagatuco, ceren emanzen ocasio guizonei, Jang(oico)a ofendizeco;

[2at.] Eta cer izanenda aies, egemplo, eta conseju gaistoa ematen dutes, beren proximoei, Jang(oico)a ofendizeco? batat aconsejazen du lagun proximoa, juramentu falsoa eguindezan, berari elduzaion probechuegatic; berzeac benganza ardezan; berceac ebasdezan; berzeac murmuradezan, zeren arequi gaizqui elduden. Baña ia (Chris)to gure Jaunac prebenizen die onelacoei, condenacio eternoa; baldin demborarequi eguiten ezipadute penitencia, beren culpes, eta becatues; baña adizazute nola: *ite maledicti in igne(m) aeternu(m), qui paratus e(st) Diabulo, et Angelis eius*: zuazte maldituac seculaco sura, preparaturic baitago Luziferren, eta bere Aingeruen daco. Ō Jangoico, ondasun infinito? eztio Jaun onec, dagola infarnuco sua prebenituric guizonen daco; ala aduertitu zuen S(a)n Juan Crisosth(omo)c⁸ *Nunquid nobis Deus igne(m) paravit? non, sed Deabulo, et Angelis eius*: Demonio arendaco, eta bere Aingeruen daco prevenituzuen infarnuco sua.

Baña cein dire Aingueru obec? naizute jaquin? bada nic erranen dizutet, dio Plutarcoc. Jaquin beazute eze eztirela sollic Aingueru aiec, cerutic infarnura erorizirenac, Demo(ni)o viurturic, eze baitare christau gaistoac, Demonioen oficioa eguiten dutenac, inducicen, eta tentazen dituztenac lagun proximoac becatuta, beren vizize gaisto, eta escandaloequi; Aingueru oendaco? Satanasen ministro oendaco? dago preuenituric infarnua: *qui paratus e(st)* [3] *Diabulo, et Angelis eius, et nuntijs eius*: dio S(a)n Cirilo Alejandrinoc, cer contu emanduzute⁹ azeneco egunea(n), consegero gaistoac? eta nola respondituco duzute aimberze carguri, nola ceren exemplo gaistos ocasionatuduzu-

5. Hola, -tt- bikoitza.

6. Hola, eta ez «maldizioaqui».

7. Hola, eta ez «eternocoa». Ik. 10. oharra.

8. Hola: «Crisosth(omo)c», eta ez «Chrisostomoc».

9. Hola, eta ez «emanenduzute».

te(n)? eta norc jaquiñen ditu zuen maldadeac? *delicta, quis inteligit?* baña orai guciac ezpadaquite; contuetaco egunean manifestatuko ditu juez Divinoac, zuen confusioco, eta condenacio eternoca ¹⁰, baldin orai ezpaduzute negar, eta penitencia eguiten, guero barca derazazuten ¹¹ Jaun Diuino aren Misericordiec.

Christaua beldur izanzazu cere condenacio eternoa; ezaiteala izan causa condenaceco animac, redimituac (Chris)toren odol preciosoarequi? ezaiteala izan Demon(ioare)n lazoa, eta Satanasen ministroa, cere exemplo gaistoarequi; ezaiteala izan, tentazalea, eguiten duzularic Demoni(oare)n officioa? apartazaite ocasio peligrosoetatic, ezpaduzu nai erori culpan; bada Demon(ioa)c ezindezaque deus, bacoiza bere borondates entregazen ezpazaio; cerengatic egun garaituzuen (Chris)to gure Jaunac, eta guenducition indar guciac; bada eztuzula ¹² nai izan ain tontoa, entregacen zaizquiolaric cere borondatera esclabozat seculaco; icaszazu garaicen cere tentacioac, (Chris-)toren exemploarequi? Ecusazu nola apartazen den desiortora, zu apartazaitecten ocasio peligrosoetatic; ecusazu nola baruzen den berrogei ¹³ egunes, jaquinzazun zuc ere baliacen arma ones, eta orrequi icaratucoda Dem(onio)a eta garaituco duzu erraz; eta seguituco zaizu zuri mundu onetan consueloa, eta bercean gloria; *qua(m) michi et vobis* ¹⁴.

10. Hola, eta ez «eternocoa». *Ik.* 7. oharra «eternoco»ari buruz.

11. Hola: «derazazuten», eta ez «dezazuten».

12. Hola: «eztuzula», eta ez «eztezazula».

13. Hola, eta ez «berrogei».

14. Punturik gabe bukatzen.

2. testua

Sermon del Quarto Dom(ing)o de Adbiento ¹

Praedicans Baptismum penitentiae in remisionem Pecatorum.

Lucae cap. 3.

Proponizen digu Euangelista Sagraduac S(a)n Lucasec bere irugarren capituloan, Predicacea becatoreai ² penitentzia bere becatuena, orrequin medio onetas izandaitezen barcatuac bere becatu guciac: *praedicans Baptismum pe(nitenti)ae in remissionem pecatorum*: Euangelista Sagraduac S(a)n Lucasec proponizen egun digun predicadore au, zeinda? Da Precusore ³ diuino S(a)n Juan Baup(ist)a *factum e(st) verbum Do(min)i super Iuanen Zacariae filium, praedicans Baptismum penitentiae in remissionem pecatorum*: Segui-zendiodala nic egun precusore diuino Baup(tistari) bere predicacio onetan, Predicatuco dizutet nic ere egun eguindezazutela zuen becatuen penitentzia: *Praedicans Baptismum penitentiae in remissionem pecatorum*: penitentzia au ⁴ consistizen du, negar eguitean becatoreac bere viziza gaisto pasatu duenas, confesacen dituela bere becatuac, dolore eguiasco batequin, eta proposito firme batequin, ez beñere gueago beazecoz; eta penitentzia au, aĩn da neces-arioa salbazecoz becatorea, ezen essaten du Christo gure Jaunaren Magesta-deac: *si penitentiam non egeritis, o(mn)es similiter peribitis*; esaten digu bada ezen baldin ezpadugu eguiten penitentzia, guztioc erremedioric gabe pereci-tuco dugula, *o(mn)es si(mi)liter peribitis*.

Desazen ⁵ dudela bada nic zuen animen salbacioa obligacio duden bezala, nai dizquizutet proponitu, zer diligenciaquin irdisten den penitentzia eguias-co bat, orrequin goardazen dituzutela, gueldidadin becatorea izuliric Jangoi-coaren graciara, eta amistadera, eta por consigui(en)te [1at.] siguiente gozadezan ⁶ bere gloria soberano artas, bada fiñ onetaco Jangoicoac jaio izanduguiñuzen, edo bota guiñuzen mundu onetara. Pictabiense Doctoac izeguiten duela, zer diligenziaquin eguin beardituen becatoreac, logracecoz Jan-goicoaren gracia, galdu izanduduena bere becatuac dirala medio; esaten ditu iz abec: *ista autem dispositio debet fieri tribus modis, scilicet, culpam auferendo, Deum inquirendo, mentem oferendo*: dio ezen, beardela disponitu beca-torea, lendabizicoa, vzizenduela becatua; vigarrena villazen duela Jangoicoa, eta irugarrena ofrecicendiola bere erioza:

Lendabizico diligenzia bearduena, becatoreac logracecoz penitentzia egiascobat ⁷, eta izulzeco, Jangoicoaren graciara, eta amistadera, da vzizea becatua, zeñetan vizidan; *culpam auferendo*: eztezazutela pensatu naiduzutela ⁸ Predicatu, baru zaitezela, vra, eta oguiarequi, paradezazutela

1. Eskuin aldeko goiko zokoan, honela: «año 47.51».

2. Lehenbizi «becatoreri» idatzi du.

3. Hola, eta ez «Precursore».

4. Hola: «penitentzia au», eta «consistizen du».

5. Hola, eta ez «deseazen».

6. Lehenbizi «gozadezaquen» ipini du.

7. Hola, eta ez «eguiascobat».

8. Hola, eta ez «dizutedala» edo. *Ik.* paragrafu honetan bertan «beardizutedena» eta 2at., 2. paragrafuan «dizutadana».

zuen araguietan cilicioac, disciplina zaitezela aliqueta odoles bete artean zuen araguiac, eta ala berze mortificacio andiac, solamente Predicatu naidizutet, ezen becatoreac negar eguindezan vere vizi gaistoas confesio on eguiasco batequin, eta proposito firme batequin ez gueago ofendizecoz gure Jangoicoaren Magestadea; Eta auda penitenziaren virtutea, predicatu beardizutedena, gauza aiñ necesarioa bezala irdistecoz salbazioa: *penitentia e(st) preterita mala plangere, eta plangendo iterum n(on) committere*; eta penitentzia onetas iz eguinzuen Christo gure Jaunaren Magestadeac: *si penitentiam n(on) egeritis o(mn)es si(mi)liter peribitis*; baldin ezpaduzute eguiten penitentzia, perezituco duzute.

Eta arrazobea da, zergatic gozazecoz Jangoicoas, bere gloria soberano artan, bearda conzienziaco garbitasona: *beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*; eta nola becatoreac galdu izanduzuen graciaren zuritasuna ⁹, eta edertasona becatu mortalaren mancharequin, eta an zeruan nola ecin sardeitequen gauza [2] gauza ziquiñic, eta manchaturic: *n(on) intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens*; orrengatic bada, penitentzia eguiten eztuen becatoreac, perezitucodu erremedioric gabe. Vada cer erremedio onetaracoz? Eguiten duzuna aurpeguia, eta esquec ciquinzen dituzunean; cer eguiten duzu orduan? garbizea. Vada ala, valdin galdubaduzu graciaren edertasona, becatueren mancharequin, combenida garbizaitezen penitenziaco vrarequin; ala esatendu Jangoicoaren Magestadeac, bere Profeta Isaiasen medios: *labamini, et mundi estote*; garbizaitezte, zaute guztiz chaturic: eta nola izan bearda au? penitentzia eguiasco batequin, bada bereala essatendigu: *auferte malum cogitationem vestrarum ab oculis meis quiescite agere perberse*, aparta chezute nere presenciatric zuen pensamentu gaisto guztia, gueldizaitezte ia eguiteas obra gaiztoac.

Gustiz da ona intento onetaracoz essaten duena Nicolas Causinoc bere Simboloetan; dio ezen bada, ezen Zerdeñan dela iturribat alaco propiedadea duena, ezen baldin animali pozoiescorenbatec eguiten badio nor baiti dañu, edatearequin edo garbizearequin iturri onetaco vrean, bereala guedizendela ¹⁰ libre, vere pozoiz artatic. Da Catholicoa, becatu mortala, benenoa, eedo ¹¹ pozoiz guztis andia, anima venenos betezen duena ala esaten du S(an) Tiago Apostoloac: *peccatu(m) cum consumatum fuerit, generat mortem*; eta becadoreac duen erremedio ¹² librazecoz beneno onetatic, da garbizea penitenziaco vretan: Au geago ¹³ esaten digu autore onec; dio ezen bada Hetrotida derizon lequen dela iturribat deizenzaiona Melas, eta baldin iturri onetan edaten badute ardiac direnac belzac, edo valdin badire belzac, izulzen direla churiac, edo guztiz gueldizen direla churituric: Geldizen ¹⁴ dabada becatorea becatu mortalaren medios bere concienzian, icaz guztia [2at.] tiac beño ¹⁵ belzago eguiñic, esatendu Jeremias Profeta Santuac: *denigrata e(st) super carbones facies eorum*. eta edatenduela, penitenziaco vretatic, zeindan iturria ematendiona animari vizia, esaten duen bezala Profeta Santu Dau-

9. Hola: «zuritasuna», baina «edertasona». Eta 14 hitz lehenago «garbitasona».

10. Hola, eta ez «gueldizendela».

11. Hola: «eedo».

12. Hola, eta ez «erremedioa».

13. Hola, eta ez «gueago».

14. Hola, eta ez «Gueldizen».

15. Hola, eta ez «baño».

dec: *apud te e(st) fons vitae*: gueldizenda guztia ederturic, eta churituric, graciaren churitasonarequin.

Au bada nere Catholicoac encargazen dizutet, eta predicazen dizutet egun: Aguinzen dio Jangoicoaren Magestadeac Profeta Isaiasi, ezen doaiela Predicazera bere Puebloa, eta Jacoben echeco maldaden ¹⁶ contra, eta adbertizen dio, edo esaten dio, ezen vozac, edo izac izanen direla, trompeta batecoac bezala: *quasi tuba exalta vozen tuam, et anuntia populo meo scelera eorum, et domui Iacob pecatu eorum*; eta bada cer misterio du, ezen Predicadore onen izac izan beardutela, trompeta batecoac bezala? *quasi tuba*: esque zioaien predicazera, eta animazera penitentzia eguinzezaten: eta onengatic? bai. Trompeta da Guerraco instrumentua, eta guerretan serbizen du bazueta embestizecoz enemigoaren contra, beste bazueta erretirazecoz, eta igues eguitecoz; eta eguiten duenac penitentzia, izan bearda, eguitendiola guerra bere vizio, eta apetituen contra, eta igues eguiten duela ocasio guztietatic, eta peligro guztietatic, auda bada predicazen dizutadana nic nere Catholicoac; guerra vizio guzien contra, aliqueta gueldi daitezen artean garai tuac guztiac confesio on eguiasco baten medios; eta igues eguitea, becatuco ocasio guztietatic, bada au aconsejazen ere digu, Profeta Santu Dauidec: *Diuerte a malo, et fac bonum*.

Obequi bada lograzeco au, considera beza bacoizac, ezen Jangoicoaren Mag(estadeac) criatu zaituela alaba dezazun, serbidezazun, eta amadezazun mundu onetan, eta guero [3] guero gozadezazun eternidade batean bere gloria santu artan, eta au izan bearda eguitenduzula penitentzia zure becatues, cuidazen duzula gueago zure anima triste orretas: cegoala ¹⁷ Christo gure Jaunaren Magestadea Cafarnauco Ziudadetan, allegatu zizaion zenturiombat, eta emanion noticie, nola bere mutilla zegola guztiz eri, eta ala digna zedilla sendazeas: *Do(min)e puer meus iacet paralyticus, et male torquet(ur)*. Erreparazazute guizon onen ichutasunean. Centurion au cen Gentila, eta adorazen zituen idoloac; eta onequi ¹⁸ guztiarequin zeucan Christo gure Jauna, guizon diuinozat, eta poderosoat, eta orrengatic zuen fedea, ezen zegon lecu artatic solamente bere izarequin emanzezoquela osasona ¹⁹, bere mutillari, solamente cuidazen zuen aren ²⁰ osasunas, zergatic falta eguitenzion, baña ezuen cuidazen bere animas; ala suzedizen zaio anizi, bada cuidado gueago parazen dute beren echeco combeniencia temporaletan, espiritualetan baño, gueago cuidazen dute beren gorpuzas, anima tristeas baño:

Iduquizazu zure anime pobreas misericordie, compasioa, eta lastima; beguerizaizo ²¹ dagola eguinic Demonien ²² ostatu publicoa, zeñec erreistentziaric ²³ gabe sarcen diraden, zure anima triste orretan, ia pensamentu gaistoas, ia iz gaistoas, eta ia obra gaistoagoas: *fac ergo elemosinam animae tuae*, essaten dizu S(a)n Agustinec socorridezazula zure anima pobrea, bada

16. Hola, eta ez «maldadeen».

17. Hemen «cegoala», baina 16 hitz beheago «zegola», eta gero «zegon», denak para-grafu batean.

18. Hola: «onequi», baina «guztiarequin».

19. Hemen «osasona», baina 7 hitz aurrerago «osasunas».

20. Lehenbizi «bere» idatzi du, baina berehalaxe aldatu.

21. Hola: «-zaizo», eta ez «-zaiozu».

22. Hola, eta ez «Demonioen».

23. Hola, eta ez «erresistentziaric».

gutziz arquizenda necesida²⁴ andian, adizazu, adizazu zure anima triste orrec ematen dituen clamore andiac, bere trabaju profundidadeco artatic; eta adizazu esarmiento au, estimadezazun gueago zure anima, eta beguira deza-zun obequi emendic aiziña [3at.] ña zure animas.

Erreferizendu Thomas de Cantinpratoc, ezen Franzian izanduzela guizonbat, ceñ azenduric Jangoicoas, eta bere anima tristeas, vizizela guztiz diuertituric Jangoicoaren ofensetan; arquituzen ocasio batean beste bere adisquide bazuequin jaten, eta edaten ganadu desenfrenatuat bezala; guero abiatuziraden tratazen gauza ascos, eta oben ertean, ea cerzan munduau acabatuta, edo bizizau²⁵ acabatuta, esanzituen gaizqui bizizen guizon arc iz abec; orgacaizquite engañaturic, eta entreteninuturic, esatearequin ezen gure animac biziza au acabatuta, badutela beste biziza bat beste munduan, edo mundu au acabatuta, badela beste mundubat guero gure Animenzat, irri eguinzuten guztia disparate onetas, eta onetan allegatuzen arera guizombat, eta galdetuzion guizon onec, ea zertas tratazen zuten, eta erespondatu²⁶ zion, guizon gaizqui bizizen arc, tratazen zela, gauza onetas, eta onetas, eta proseguituzuen essaten, eta eguias esatendut, esatenzuen, ezen baldiñ balizaque norbait nailuquena erosi nere anima, bereala salduconioque, nere adisquide obec conbidazecoz; Vada nic erosico dizut esanzion guizon arera allegatu zen arc; ajustatu ziran precioan, eta pagatu zuen, eta diru arrequin erosi zuen gueago cer jan, eta edan guztienzat; allegatu zen onetan illuna, eta esanizandu zuen anima erosizuenac, Jaunac demborada bacoiza errecojiceco bere echera; baña esanzadazute lenago: erosten duenac zalbidat bere cabestruaquin, ezta berea ere cabestrua, eta eresponditu zioten guztia, bai por cierto: Vada jaquinzazute, esanzuen orduan, ezen ni naizela Demonioa guizon [4] guizon, desdichatu onec saldudut bere anima; eta ala aguinzendu Jangoicoac, ezen animan, eta gorpuzean eramandezadela nerequi infernuetara, eta esatenzuela, eta eguitenzuela, alchatu zuen airean desaparezen zela andic, sepultazen zuela infernuco labe andi artan, zeñetan dagon errezen, eta egonen den, alibioco esperanzaric gabe eternidade guztian²⁷.

Veguirezazu becatore tristea, zer miseria andira etorzen den bere anima despreziazen duena, emanziona²⁸ gozazecoz Jangoicoaren gloria soberano andi vra, bere compañean, bere Ama Santissimaren, eta Aingueruen compañean; becatorea, baldin ezipazara emendazen, etorrico zarade zuere desdicha andi artara; Jangoicobat duzu solam(en)te eztuzu animabat baizen, eriozebat echedet duzu; bada zer eguiten duzu becatuan orrela sarturic? nola eztuzu vzizen amistade desonesto ori; nola eztituzu vzizen odioac, eta enemistadeac, nola eztuzu errestituzioa eguiten ebasi duzun gauzas; nola eztiozu izulzen zure proximoari quendudiozun onrra; beguirazu becatorea, zure anima tristea oraiñ dagon becala Jangoicoaren desgracian, dago bereala eror-zeco infarnuetan; ea eztezazula luzatu egunetic egunera combertizea, eta izulzea Jangoicoa gana: *ne tardes conuerti ad Dominum, et ne diferas de die in diem*. Zergatic derrepente etorricoda Jangoicoaren ira, eta indignacioa zure gañean, eta izanen zara castigatua betico infernuco su andi artan; *subito*

24. Hola, eta ez «necesidade».

25. Lehenbizi «bizau» (sic «biz-») ipini du.

26. Hola: «erespondatu», eta paragrafu honetan bertan «eresponditu».

27. Puntua falta.

28. Hola, eta ez «zizaiona» edo.

enim veniet ira illius, et in tempore vindictae disperdet te. Catholicoac ōrañic baduzute dembora eguiteco zuen becatuen penitenzia confessio ōn eguiasco batequin, essaten digun becala egungo ebangelioan S(a)n Juan Baup(tista)c *Praedicans Baptismum pe(nitenti)ae in remisionem peccatorum*; eztaquizute guero izanen duzuten dembora; ea essanzagun orai guztioz vioz osoarequin Jesu Christo ²⁹.

29. Puntua falta.

3. testua

Sermon del Seg(un)do Domingo de Quaresma ¹

**Asumpsit Iesus Petrum, et Iacobum, et Ioanen fratrem
eius:: et transfiguratus est ante eos Mathei cap. 17**

Egungo egunean iganzen Christo Jesus diuinoa Thaborco mendiaren goienera, zeramazquiella ² vere comapeñean ³, vere iru Discipulo amatuac, eta escogituac; Pedro, Juan, eta Diego: *asumpsit Iesus Petrum, et Iacobum, et Ioanem fratrem eius*; eta an mendiaren goien artan, non guztia transfiguratu izanduzan aren magestade diuinoa: *et transfiguratus est ante eos*; vetezen zela guztia gloria andias, vere aurpegui diuinoac tisteazen zuen eguzqui ederbatec bezala: *resplenduit facies eius sicut sol*; eta bestidurac aguertu zira-den, elurra beizan ⁴ zuriac, *vestimenta eius facta sunt alba sicut nix*; Aiñ edertasun, eta gloria andias zegoen betea, mendi guztia, ezen enamoraturic S(a)n Pedro lequ artas, eta gloria artas, abiatsu zan esatera, vere, Maistru diuino Christo Jesusi: *Do(min)e bonum est nos hic esse*; Jauna ongui gaude emen; *faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, et Eliae vnum*; eguin dechagun iru abitacio, edo iru eche, verezat bat, Moysesenzat bestebat, eta Eliasenzat bestebat; Pedro, eta non gueldicen zarade zu? Aiñ zegoen Pedro enamoraturic gloria soberano artas ezen ezan oroizen vere personas:

Considera ezazu Catholicoa zer gloria andia daucan Jangoicoaren Magestadeac preparatua, eta disponitua, zeruan vere escogituenzat, considera ezazu premio eternidadeco vra, eta zeruco edertasun vra, vada consideracio orrequi eguiñen zaizquizu suabeac, eta dulzeac munduco trabajuac, eta virtuteco videac; vada valdiñ Jacobi iduritu izandu bazizaiozcan guiti, zazpi vrteco trabajuac, penalidadeac, eta mortificazioac, vere esposa prometitu Raqueli zion amorio andia gatic: *Videbant(u)r illi pauci dies pre amoris magnitudine*; trabajuac, penitenziaric andienac idurico zaizquizu suabeac, eta dulzeac, consideraturic, Jangoicoc ⁵ prometitu digun edertason infinitoas; O zu zaudena lotan, becatuan, munduco tiniebla peligrasoen artean; irazarri zaitez, irazarri zaitez eta alchachezu zerura veguiac, eztezazun peligratu mundu [1at.] mundu miserable onetaco gustoetan, eta peligrasoen; ala animazen zuen vere seme etatic bat padecicera Macabeon ⁶ ama valerosoac, eta ilustreac; *peto nate, ut aspicias caelu(m)* Veguirezazu nere semea zerura, eta considera ezazu zer gloria andia daucan Jangoicoac disponitua, eta preparatua vere escogituenzat, orrequin martirioco tormentua eguiñen zaizu suabea;

Vaña arrazobea izanenda, veguirazea nic zerura, alentazecoz, eta animazecoz, animac veguirazera: ò Patria, edo lecu amable! ò Sion queritua! ò viziza dichosoa (dirade guztiac S(a)n Agustiñen izac) viziza segurua, viziza

1. Eskuin aldeko goiko zokoan: «año 1749».

2. Hola: «zeramazquiella».

3. Hola, eta ez «comapeñean».

4. Hola, eta ez «bezain».

5. Hola, eta ez «Jangoicoac».

6. Hola, eta ez «Macabeoen».

baquesco, viziza ederra, viziza garbia, viziza castoa! permiti nazazu zutaz izeguitea: *libet sane de te loqui*; zutaz escriuizea; *de te scribere*: zutaz adizea: *de te audire*: Leizea egunoro zure gloriac: *de tua beatitudine, et gloria, quotidie legere*: Vaña abiatu baño lenago esatera zerbait zeruco gloria soberano artas; necesitazen dut gracia soberanoas; alcanzazenda M(ari)a Santissimaren interzesio poderosoas, eta obligazecoz esandezagun guztioe *Aue Maria*.

Asumpsit Iesus Petrum, et Iacobum, et Ioanem fratrem eius:: et transfiguratus est ante eos Mathei cap. 17

Galdezen zuen Profeta Santu Dauidec ansia andiarequin, eta cuidado andiarequin: Zer ondasunac dirade neri echedeten didatenac zeruan? *Quid enim mihi est in caelo* Zerdirade neri an prometizen zaizquidanac? Zer gloria da an dagoena disponitua? *Quid enim mihi est in caelo?* Nor izanen oteda asqui, edo sufiziente errespondizecoz? Izanenda asqui S(a)n Anselmo bat? Vaña esatendu Santu onec S(a)n Pablo Apostoloarequin, ezen zeruco gloriac excedizenduela, edo pasazenduela, capacidade humano guztia: *quia nec oculus vidit, nec auris audiuit*; izanenda asqui S(a)n Juan Christomoren ⁷ sabiduria? Vaña confesazenere du Santu onec, ezen eztela izic explicazecoz bearden bezala, zeruco ondasun eterno aiec: *iustae rei dignitatem nobis sermo nullus adesse potest*.

Izanenda asqui S(a)n Agustinen ingenio animosoa? Vaña esanen du Santu onec cer pasatuzizaion; Arquizenzan vere Aposentuan, edo Celdan, jaquitecoz [2] jaquitecoz, eta escribizecoz deseo andiarequin Bienabenturanza gloriacoas; eta apenas abiatuzen escribizera S(a)n Geronimori cartabat Bienabenturanza gloriacoaren gañean: Aguertu izanduzizaion Santu au guztiz glorioso (zeñ illzan egun artan bertan) eta bete esquero arguisoberanos, esanzion voz guztiz suauearequin: *Augustine, quid quaeris?* Zerda intentazen duzuna Agustino? ⁸ de balde necazen zarade, auiazea zu explicazera zeruco gloria, aliqueta niri bezala esperenziac eraqusi dezazun artean zerdan zeruco gloria; orrequiñ guelditu zan S(a)n Agustineñ ingenio andia garachurric, ezen, ezta posible mundu onetan explicazea zeruco gloria andia, aliqueta experiencias gozatu artea ⁹:

Zeñ ongui esaten duen insufizienzia au suceditu izanzizaionac, Percusore ¹⁰ diuino Bautistaren discipulo biri! Galdetu izanduzioten Jesu Christo gure Jaunari, ezen esanzezola aren Magestade diuinoac, non zuen vere habitazioa: *Magister ubi habitas*: eta erresponditu izanduzion Christo Jesus diuinoac: *Venite, et videte*; atozte, eta icusico duzute; eztio esaten; nere habitatioa ¹¹ da onelaco lecutan, onelaco carrican, onelaco echetan; eta vadaquizute zergatic; vada esaten digu Alcuino Dotoac ¹²: zergatic, habitazioa zeñetas izeguiten duen Jesu Christo gure Jaunac, da Bienabenturanza gloriacoa, eta ala esatendiete, datozela, eta iquisico dutela: *Venite, et videte*:

7. Hola, eta ez «Chrisostomoren».

8. Hemen «Agustino», eta berehalaxe «Agustineñ».

9. Hola eta ez «artean».

10. Hola: «Percusore», eta ez «Precursore».

11. Lehenbizi «habitatioa» idatzi du, gero «-z-» ukitu du, baina ez du ukitu «-t-» hizkia.

12. Hemen «Dotoac» dio, baina berehalaxe «Doctoac».

valdin desazen ¹³ vaduzute jaquitea nere habitacio eterno artaco lecu, eztuzute zer esperatu esatea nic izaquin, zergatic ainbeste da, eta aiñ andia vere grandeza, excelenzia, eta anditasuna, ezen aunque iquasi ditequeala, eta gozatu, vaña eztaiteque esan; eta ala atozte, eta iquisico duzute: *Venite, et videte*, zergatic experienziac esanen dizute, adituco eztezutena, aunque nic zuei esanagatic: *quasi dicere* (escribizendu) ¹⁴ Alcuino Doctoac) *habitaculum meum explicari non potest sermone, sed opere demonstrat(u)r*:

Iquasi zazute emen nere catholicoac errespuesta eman beardena gloriaco preguntai: Naidu jaquin Dauidec zerc echedeten dion zeruan, *Quid mihi est in caelo?* deseazen duzute zuec guztioac jaquitea? Vada, *venite et [2at.] et videte*; atozte experimentazera, eta jaquiñen duzute desazen duzutena: *Venite, et videte*: Atozte fedesco pausuaquiñ ¹⁵, atozte obra onetato ¹⁶ pausuaquin, eta adituco duzute zeden ¹⁷ gloriaco Bienabenturanza: *Venite, ergo credendo, et videte intelligendo*; au bay; vaña explicazea bearden bezala, zer dan zeruco gloria, imposible da mundu onetan iñor ¹⁸ ere explicazea, alique-ta bacoizac gozadezan artean, eta icusi dezan artean: Onequi guztiarequine-re esanbeardut zerbait zer dan Bienabenturanza, edo gloria, zuec deseo, edo ansia andiarequin afizionazaitetzen erabastera ainbeste ondason:

Quid mihi est in caelo? Zer da Bienabenturanza, edo gloria, eta zer ondasun dirade arquizen direnac Bienabenturanza onetan, edo gloria onetan? *Quid mihi est in caelo?* ezta beste gauzaric gloria (esatendu Boezio doctissimoac beste Theologaquin) ¹⁹ vaizen estadu guztiz perfectissimobat, zeñetan arquizen diraden junto ondasun guztia: *est status o(m)nium bonorum aggregatione perfectus* Da gloria (esatendu Benerable Puentec) betico estadubat, seguroa ²⁰, ezin muda daitequeana, culpa, eta pena guztietatic librea, eta desealdaitezquen ondasun guztias betea, ala Naturalezazcoas ²¹, nola graziascoas: Da gloria (esaten du S(a)n Anselmoc) estadu dichosobat, zeñetan arquizen diraden, edertasona, agilidadea, fortaleza, libertadea, osasona, deleitea, durazioa, sabiduria, amistadea, vnioa, honrra, podorea, seguridadea, eta gozoa: Da gloria (esaten du S(a)n Prosperoc) estadu dichosisimobat, zeñetan dan ziertoa, seguridadea; da seguroa baquea; da pazificoa alegrie; da alegrea, eta dichosoa, eternidadea; da beticoa Bienabenturatueren ²² felizidadea: han arquizen dirade (esaten du Hugo Vitorinoc) ondasun abec guziac, gaiziz ²³ baterere nasigabe; zergatic viziza, edo vizia, da eriozeric bague; gatzetasuna, zartasonic vague; osasona, eritasonic vague; descansua, trabajuric vague; gozoa tristezaric vague; vaquea discordieric vague; deleitazio, eta gustoa, disgustoric vague; Arguia illuntasunic vague; edertasona, mancharic vague; agilidadea, estorboric vague; fortaleza, debili-

13. Hola, eta ez «deseazen».

14. Parentesi marka hemen.

15. Hemen «pausuaquiñ», baina lau hitz aurrerago «pausaquin».

16. Hola, eta ez «onetaco».

17. Hola: «zeden», 'zer den' adierazteko.

18. Hola, eta ez espero den «iñorc».

19. Hola, eta ez «Theologoaquin».

20. Baliteke «segurua» izatea: zaila da irakurtzen, ezabaturik dago eta.

21. «Naturalezazcoas», baina «graciascoas».

22. Hola: «Bienabenturatueren».

23. Hola, eta ez «gaizic».

daderic vague; libertadea, persioric ²⁴ vague; alegria congojaric vague; durazio ²⁵, termioric vague; sabiduria, ignoranziaric vague; amistadea desazoic ²⁶ vague; vnioa, embidiaric vague; honrra menos [3] menoscaboric vague; eta seguridadea, vildurri ²⁷ vague.

Zer da gloria? da animen Patria, edo lequa, da fielen lur promisiocoa, christauen puerto seguridadecoa, Jangoicoen ²⁸ semeen lequ seguroa, eche bendiciocoa, siglo guztietaco erreinua, deleiteguztietaco Paraisoa, lore eterno etaco, barazea, justo guztien coroa, eta gure deseo guztien fiña:

Zer da gloria? *Quid mihi est in caelo* Esposa diuinac ²⁹ galdezen zion, vere esposo diuinuari verari: *indica mihi*; eta arrazobearequin galdezen zion (esaten du Origenes doctoac) zergatic ezta facill bestec ³⁰ iñorc azertazea errespondizera: *nisi enim tu mihi anuntiaueris, incipio errabunda iactari*: Ea, nere Jauna, eta Maistrua, zer da gloria? eta errespondizendu aren Magestade diuinoc: da Thesorobat, edo ondasumbat bezala, eta Margarita preziosobat bezala, edo arri preziosobat bezala; vaña alaco margarita preziosoa, eta thesoroa, ezen arquitu zuenac, saldu izanduzuen vereazienda guztia, erosteagatic: *inuenta una preciosa margarita, abiit, et vendidit o(mn)ia, quae habuit, et emit eam*:

ō Nere Jangoicoa! Esaten du Cardenal Belarminoc: valdin icusten baguiñque mercatari guztiz aberasbat, zeñec juntatu esquero, guztiz cantidade andibat, vrretan, eta zillaretan ³¹; eguiten luquela almoneda publicoa vere escritorioas, alaja guztias, eche guztias, hacienda guztias, aliqueta, lo eguiten duen ogazeraño; ezliguque guztioi causatuco admirazio andia? Zer izanen oteda au? ausentatutco oteda? mudatuco otedu vere echea? Galdezaiozute: Jauna zer nobidade da au? arquitu dut (esatendu) arri guztiz preziosobat, eta eguiten dut diru au guztia erostecoz: Nor ezta admiratuco onetaz? Vada zer arri prezioso izan aldaiteque validuena aimbeste mille ducat? Zeñ ezta asombratuco onetas? Vadaquizute zeñ? Mercatari daquiena ongui zer balioduen, Margarita, edo arri prezioso onec:

Icusiezazute Jesu (Chris)to gure Jauna, guztia odoles izerditan, preso, azotaturic abofeteaturic paraturic guruzebatean, almoneda eguiten bere vizizas, edo vizias, eta bere honrras: Nere Jauna [3at.] na, eta Jangoicoa zer egiten ³² du? Zaute isillic (esaten du Cardenal Belarminoc) vada da mercatari Diuinoc ematen duena vere caudal guztia, margarita prezioso gloriacoa gatic: *Christus est prudens, ille mercatorque dedit o(mn)ia sua, ut compararet preciosam margaritam*: Verezat (esatendu Santo Thomasec) erosi zuen, eta merezituzuen, bere gorpuzeco gloria; Gurezat gorpuzecoa, eta animacoa: Vada orañ admirabedi, eta espantabedi emen entendimenturic andiena, eta considerabeza zerdan zeruco gloria.

Zer izanenda (catholicoac) Margarita vra, eziñ erosi zeitequena, vaizin ³³,

24. Hola, eta ez «presioric» edo.

25. Hola, eta ez «durazioa».

26. Hola, eta ez «desazoic».

27. Hola, eta ez «vildurric».

28. Hola, eta ez «Jangoicoaren».

29. Lehenbizi «diuinoc» idatzi du, uste dugunez.

30. Hola: «bestec», eta ez «beste».

31. Hola: «zillaretan», eta ez «zillarretan».

32. Hola, eta ez «eguiten».

33. Hola: «vaizin», eta lau hitz aurrerago «vaizen».

Jangoicoaren Semearen meritoarequin vaizen? Zer joia izanenda vra, ezen zela jurtiz ³⁴ jaquiña erosi zuena, ezuen dudatu ematea argatic, vere ondasun guztietaco precio infinitoa? Onec bai manifestazen digula Bienabenturanza-co, edo gloriaco grandeza, edo anditasona: *hinc igitur aperitur* (esatendu Cardenal Belarminoc) *magnitudo caelestis Paradisi, q(ue) infinito praetio dignus sit visus sapientiae Dei*; porcierto ezen au lizaque asqui, animac afizionazecoz erabastera margarita prezioso au; O becatorea nola despreziatu duzu margarita prezioso au, edo zeruco gloria andi vra, interes bilbaten gatic, gusto, eta deleite zinquibaten gatic? Nola Catholicoa, ezarade sarzen virtuteco videan; nola ezarade animazen Jangoicoa seruizera, eta guardazera vere mandamentu santuac, guero emandezazun, premiobat aiñ andia, nola den zeruco gloria soberanoa, nola den beti; beti gozazea, vere presenzias, eta vistas, vere Ama Santissimarenas, trintate Santissimoas, vere Aingueru guztias, santu guztias, eta vere esojitu guztias; ò dichosoac, eta Bienabenturatuac alcanzazendutenac gloria soberano vra, bada egonen dirade Palazzo ederartan ³⁵ eternidade guztian, gustos deleites, conbenienzienas, ondasunes, eta betico gloria, eta edertasun andias beteric, gozazen aren magestade diuinoaren presenzie ederras.

Ea nere Catholicoac, zer idurizen zaizute, guri echedeten digun gloria andi onetas? Leitu izanduzigun S(a)n Gregorioc guztioi, gure viozac: *ad haec audita inardescit animus; iamq(ue) illic cupit assistere, ubi se sperat sine fine gaudere*; ezta iñor ere (estan du santu [4] santu onec) ezen adizearequin esaten gloria; eztena sarzen deseo andietan, vere gozo acabatuco ez tiran aietas: ezta eguia? guztioac, eta bacoizac veres deseazendute, guztieac esaten dute, Naidutela; vada adizazute guztioac S(a)n Gregorioc esaten dizutena: *sed ad magna praemia peruenire non potest, nisi per magnos labores*; ezin alcanzadaitezqueala premio andiac, trabaju andiaquin baizen: Naiduzute oraiñ? ò cembateac (esatendu S(a)n Juan Chrisostomoc) esan zutenetatic, naidut esatendute, eztut nai; *quanti modo dicunt nolo, qui dicebant volo*? Da porbentura esatea eguiarequin, *naidut*, vzi nai eztuela vere viziza, edo vizi gaistoa? *quomodo dicunt volo, perseberantes in malo*? Da nai izatea gloria, ez vzizea infernucoc videac? ò animac! Ezta juaten Iruñera, vaizic Iruñeco videtic; Ezta juaten gloriara (esatendu S(a)n Gregorioc) baizic gloriaco videtic: *quaerenda est gloria Dei per vias eius, nam quomodo eo perueniet(ur), si via, quae eo ducit non teneat(ur)*?

Munduco desprecioas juatenda zeruco corte soberano artara; apartazetic compaña gaistoetetic juatenda zeruco ciudadanoen compañeara; gorpuzaren, eta sentidoen mortificazioas, juatenda gozazera, laudote glorioso aietas, eta paraisoco deleite, eta gusto aietas: Bay catholicoa, fede viziaco eramatendu, Jangoicoaren aurpeguia iqustera; esperanzas, jautenda betico gozazera aren Magestadeas, eta aren Magestade diuinoarequico amorioas, juatenda vere gloriaco betico gozo aietara; valdin ezpaldin bazoaz vide onetatic, nola allegatuco zarade bere dermiora, edo lecu artara? Ezta posible: veguirezazu oraiñ zuc, nic, eta guztioac veguiradezagun, vada preciso da, gu bacoiza ³⁶ vizizea, edo habitazea eternidade guztiaz, edo lecu guztiz dichoso zeruco

34. Hola, eta ez «guztiz».

35. Hola, eta ez «ederrartan».

36. Lehenbizi «guc bacoizac» idatzi du.

artan, edo beste lecu infeliz, miserable, eta desdichatu infernucó artan, zergatic ezta medioric, aiñ extremo ³⁷ bi encontratu aben artean.

Ez anima, ezta; ez christaua adizen nazuna, ezta medioric, edo izanbearduzu betico bienabenturatua, edo betico condenatua? Ezaitu espantazen, eta icarazen ain suerte contrario [4at.] trario abec? Ezaitu aturdizen ain extremo diferente abec? edo gloria, edo infarnua? Ezaitu aterazen juiziotic campora, considerazeac, zeñ peligro andian zauden, nola den izatea zure azqueneco lequa infarnua, eta ez zeru? ³⁸

Adizazu zerc asombrazen, eta espantazen zuen guizon insigne vra Eusebio Emisseno: Ai Nitaz (esaten zuen, eta errepetizen zuen) valdin instante onetan badago galzea betico Jangoicoa. Ay nitaz, valdin culpa onetas, descuido onetas, ingratitudine onetas, vzi bearbanau Jangoicoac vere esqutic; illzen naizala vere desgrazien, eta galzen dudala beticoz, vere aurpequi diuino! Catholicoac, ezta eguia izandaitequeala au? Vada nola ezarate vizi vetico veldurtasonarequin, icaraturic, ezen sucedidaitaquela ³⁹ au? Nola ezarate vizi vetico cuidado andiarequin asegurazecoz, suerte feliz dichoso gloriacoa? Ea egungo egunetic izan bearda, puntu onetatic, instante onetatic, Abiazea vizizera christau onac vezala, guardazen dituzutela cuidado andiarequin Jangoicoaren Mandamentu santuac, vzizen dituzutela becatu guztiac, vizio guztiac, costunbre ⁴⁰ gaisto guztiac, amistade gaisto guztiac: Ea animac nora naizute juan, zeruda edo infarnura? Naizute gozatu beti, beti zeruco gloria andi artas; edo naizute padezitu seculaco infernucó tormentu andi aies? Ea zeñ escogizen duzun? Vada erremedioric bague lequ abetatic vietatic batec izanbeardu zure paraderoa; ea zeñ escogizen duzun? Jauna escogizendut zerua; bay, vaña ezta asqui esatea izaquin irdiztecoz ⁴¹ zerua, valdin obra onaquin ezipaduzu correspondizen: Ea vada nere catholicoac, eztezagula vada galdu dembora, oraiñdraño ⁴² galdudugun bezala, vada vizitu garade oroitu vague zeruco gloria andi artas, vizitu garade ofendizen dugula veti gure Jangoico maitea; escadezogun oraiñ guztioc barcazio dolore andiarequin, eta vrriquimentu andiarequin: esatendugula, Jesu Christo Nere Jauna ⁴³.

37. Hemen «extremo», baina urrenge orrialdean «extremo».

38. Hola, eta ez «zerua».

39. Hola: «sucedidaitaquela», baina 10 hitz goitiago «izandaitequeala».

40. Hola, eta ez «costumbre».

41. Hola, eta ez «irdistecoz».

42. Dena batean. Urrenge predikuan -Ik. 4at.2- «oraiñ daraño».

43. Puntua falta.

4. testua

Sermon del Segundo Dom(ing)o de Quares(m)a ¹Asumpsit Iesus Petrum, et Iacobum, et Iuanem fratrem eius & ^a

Math. cap. 17

Valdin vada becadorerenbat, ceñ icaraturic, eta espantaturic infarnuaren errepresentazioarequin, daucana merezitua, eztuena azertazen desenredazera bere conzienzia; iquasi dezagun egun, ea cobrazen duen alientoa, eta animoa, zeruco gloriaren errepresentazioarequin, prometizen diona Jangoicoaren Magestadeac, eguiten badu bere becatuen penitenzia; vada valdin Jacobi iduritu izan bazizaion egun guchi zazpi vrteco trabaju andiac Raquel ederrari zion amorio andiagatic: *videbantur illi pauci dies pre amoris magnitudine*; penitenziaric andieneco trabajuac, eguiñen zaizquigu suabeac, eta dulceac, valdin considerazen badugu gloriaco edertason infinitoa, prometitu zaiguna guri? ò christaua! paraechazu beguiac zeruan, eta aplicatuco zarade parazera medioac alcanzazecoz; ala animazen zituen zazpi Macabeo Martir ilustreen ama valerosoac vere semeac padezizera Martirioa: *peto, nate ut aspicias caelum*:

Ea nere seme maitea (esaten zion gazteenari) beguirazazu zerura, eta considerazazu zer gloria andia daucan disponitua Jangoicoaren Magestadeac bere escogituenzat; ea anima zaitez padezizera Martirioa, bada ori pasatuco da bereala, eta ori dela medio irdichicoduzu gloria bat aín andia iraunendue-na eternidade guztian Jangoicoaren compaÑean

Lo mesmo esaten dizutet nic zuei nere catholico maiteac: *peto, ut aspicias caelum*: anima zaitez teta padezizera mundu onetan trabajuac, penitenziac, [1at.] mortificazioac, serbizen duzutela Jangoicoaren Magestadea, eta cumplizen duzutela vere mandamentu santuaquin, consideraturic, ezen trabaju oriec, penitenzia oriec, eta mortificazio oriec, padezituac Jangoicoaren amorioagatic, pasatuco direla bereala, vaño premioa ² emanen dizutena aren Magestade diuinoac zeruan, iraunendu eternidade guztian vere compaÑea dulce amorosoan.

Zer ciudade oteda vra eracusi izanduziona Jangoicoaren Magestadeac, euangelista sagradu San Juani vere Apocalipsim? ³ *Sustulit me in montem magnum, et altum, et ostendit michi ciuitatem sanctam Ierusalem, habentem claritatem Dei*: Ni (esatendu euangelista onec) izandu nintzan eramana espirituan Aingueru bates, eta iragaten ninduela mendi altubaten gañera, eracusi izandu zidan Jerusalengo ciudade santua; vaña zeñ? Jerusalem triunfantea, edo militantea? Jerusalem triunfante glorioso, zeñ ⁴ dan Bienabenturatu guzien lequa, edo zeruco Patria glorioso, *describit enim Iuanes directe Ierusalem, quasi ciuitatem Beatorum, hinc ipsa(m) Betitudinem, eta Beatorum gloria(m) describit*: Vaña atenzioa guzioc, voz bati, aterazen dena, ciudade

1. Ezker aldeko goiko zokoan: «año 53 / 1826».

2. Ematen du «premioac» behar lukeela izan.

3. Hola: «Apocalipsim».

4. Hemen «zeñ» dago, baina zortzi hitz lehenago «zeñ» dio.

onetaco trono batetic, deizen dituela guztien atenzioac, admirazio onequi: *ecce: ecce tabernaculum Dei cum hominibus*; munduan vizizaratenac, alchachezute veguiac ciudade eder onetara: *ecce* Desterratuac zaudetenac valle triste Negarresquam ⁵: *ecce*: para ezazute zuen vista, eta atenzio guztia gloria andi eder onetan, eta jaquin zazute ezen audela, lequa, eta abitazio Jangoicoarena guizonaquin: *ecce tabernaculum Dei cum hominibus*; auda Patria, eta lequa Jangoicoaren adisquideena [2] ena; auda Palazioa zeñetan vizi bearduten justuac Jangoicoarequin eternidade guztian: *ecce*: significazen du gueago voz onec? bay:

Significazendu zeruco gloria soberano aren ⁶ anditasona, eta consiguiementemente misericordia diuinoaren anditasona vere escogituenzat; significazen du, desazenduela Jangoicoac, adidezaten persona guztia, voz au, orrequin guztia anima daitezen, eta esforza daitezen alcanzazera gloria andiau virtue en ⁷ medios, penitenzien medios, mortificazion ⁸ medios, eta obra onen medios: *significat, Deum velle, ut haec vox ab omnibus audiat, utque omnes hac voce excitentur, ad gloriae huius ardens desiderium, et prosecutionem per opera santa, et diuina, eaque ardua*: guazen oraiñ Thaborco mendira iquestera ango gloria, eta misterioa:

Eraman zituen verequi Christo Jesus diuinoac bere iru Dizipulo ⁹, Pedro, Juan, eta Diego, mendi guztiz altu batera, vada vere altura andias errepresentazten du, zeruco, eta gloriaco altura: *assumpsit Iesus, Petrum, et Iacobum, et Iuanem fratrem eius, et duxit illos in montem excelsum, et transfiguratus est ante eos*: Iru dicipulo abec escogitu izanduzituen, Christo Jesus diuinoac, bere transfigurazio gloriosoco testiguzat, zergatic ziraden abec obrenac, eta perfectoenac: *ideo hos tres assumpsit, quoniam allis potiores erant*; Vaita ere zergatic, iru bacar abec, garachu zituzten dificultade andi ziranac igaten aldapac.

Desazecoz, eta esperazecoz gloria, guztia animazen dirade, baña garai-zecoz di [2at.] dificultadeac, alcanzazecoz, guchi animazen, eta esforzazen dirade; guztio naidugu gozatu Jangoicoaren gloria andi artas, vaña trabajuric bague, mortificazioric bague, penitenziaric bague, virtuteric bague, obra onic bague, vere mandamentu santuac guardatu bague, aisa vizigarala, gure gusto guztia eguiten ditugula; eta onela ezta erabazten, eta alcanzazen zeruco gloria andi vra, vaizi mortificazioarequin, penitenziarequin, virtuteaquin, obra onaquin, eta guardazearequin aren Magestade diuinoaren mandamentu santuac:

Da bada mendi altoau Thabor, eta vada mendi oen ¹⁰ goienera eraman izanduzituen Christo Jesus Diuinoac, bere iru Discipulo abec eracuztecoz ¹¹ bere gloria andia: *porro Thabor elegit Christus, ut in eo gloriam suam ostenderet*: allegazen da vada mendiaren gañera, eta non bereala aguerzen den guzia transfiguraturic gloria andibatean: *et transfiguratus est*; bere aurpegui

5. Hola: «Negarresquam».

6. Bi hitz balira bezala: «soberano aren».

7. Bi hitz balira bezala: «virtue en», eta gainera «virtue».

8. Hola, eta ez «mortificazioen».

9. Hemen «Dizipulo». Berriz ere «dicipulo» lau-bost lerro aurrerago; baina «Discipulo» urrenge orrialdeko bigarren paragrafuan.

10. Hola, eta ez «onen».

11. Hola, eta ez «eracustecoz».

diuinoac tistiazen zuen eguzqui eder batec bezala; *resplenduit facies eius sicut sol*; eta bere bestidurac aguerzen dirade aiñ zuriac, nola elurra: *vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix*: gueldituzen mendi guztia eguiñic zerubat: agertu ¹² ziraden Christo Jesus diuinoarequin, Moyses, eta Elias; *et aparauerunt (sic) illis, Moyses, et Elias*; betezen zirala gloria andi artaco sobrac ¹³; Iquisiric bada San Pedro aimbeste gloriaren artean, abiatuzen be-reala esaten bere Maistru Diuinoari: *Domine bonum est nos hic esse*; Jauna ongui gaude emen, auda lecubat, eta abitazio bat [3] bat guztiz gustoso; eta ala Jauna; *faciamus hic tria tabernacula*; eguin dehegun emen iru tarbernaculo ¹⁴, edo iru abitazio; *tibi vnum, Moysi vnum, et Eliae vnum*; verezat bat, beste bat Moysesenzat, eta bestea Eliasenzat; eta Pedro nola eztuzu escogizen zurezat? aiñ enamoratu zegoen Pedro lecu artas aimbeste gloriarequin, ezen badirudi zegoala juiziotic campoan, ezequiela zer esaten zuen: *nesciens quid diceret*:

• O baliadaquidela Jangoicoa! eta zer habitazioa au aiñ amorosamente amablea: *quam dilecta tabernacula tua*! Zeñetan dignazen den Jangoicoa vizizea guizonarequin: guztioi bada deizen digu, guztioic gombidazen gaitu, eztu iñorere desechazen: *vult omnes homines saluos fieri*; orrengatic Thaborco gloriara asistitu zuten, Pedroc, Juanec, eta Diegoc, orrequin personac estadu guztietacoac adidezaten, eta jaquin dezaten, eztuela iñorere desechazen Bienabenturanza gloriacotic, *ad comendationem omnium statuum Ecclesiae*: zergatic Pedron daude significatuac, ezconduac, superioreac, eta juezac; Juanen daude significatuac, virginac, edo donzellac, continenteac, eta religiosoac: eta Diegon daude significatuac, penitenteac, actiboac, eta contemplatiboac; vada orrengatic eracusi izanduzizaion euangelista sagradu San Juani ciudade santu gloriacoa amaui atarirequin [3at.] atarirequin guztia zabalduac, eta idiquiac, sarzecoz guztia an: *et portae eius n(on) claudentur*:

Ea nere Catholico maiteac, guztioi deizendigu Jangoicoaren Magestadeac bere gloria andi vra gozazera; O dichosoac eta Bienabenturatuac daudenac gozazen Jangoicoaren compaña dulce amoroso; M(ari)a Santissimarena, Aingueruena, eta Santuenac ¹⁵; ea vada inor ¹⁶ zuetatic gozatu naiduena gloria andi artas; vada iñor naiduena alcanzatu beticoz zeruco gloria soberano andi eder vra, eta gozatu M(ari)a Santissimaren compaña dulce amoroso; ea vada iñor? eztuz ¹⁷ dudazen ezen guztioic naico duzutela alcanzatu dicha andi au, vada Catholicoac, dago zuen esquetan alcanzazea; vada prometizen dizute Jangoicoaren Magestadeac vere gloria andi vra guztia; *vult omnes homines saluos fieri*. Nola? Vizizen zaratela christau, eta catholico onac vezala, vere bildur sanduarequin, guardazen dituzutela vere mandamentu santuac, eta bere legue diuino, betezen dituzutela zuen animec obra ones, eta virtutes, vziric vizio gaisto guztia, vziric odioac, eta enemistadeac, vziric murmurazio progimoaren contraco guztia, vziric juramentuac, eta maldizioac, vziric Jangoicoaren contraco amistade indezente guztia; vziric finalmente constumbre ¹⁸ gaisto guztia, vizizen zaratela guztioic Jangoicoaren

12. Hola, eta ez «aguertu», baina «aguerzen» bi aldiz paragrafu honetan bertan.

13. Hola, eta ez «sobraz».

14. Hola: «tarbernaculo».

15. Hola, eta ez «Santuena».

16. Hemen «inor», baina «iñor» bi aldiz paragrafu honetan bertan.

17. Hola, eta ez «eztut».

18. Hola: «constumbre».

[4] coaren vnioan baquean, eta amistadean; vada onela vizizen zaratela, seguridadearequin irdichico duzute, eta gozatuco duzute Jangoicoaren gloria andi eder artas ¹⁹, zein daucan preuenitua bere escogitu guzienzat.

O Nere catholicoa maiteac, valdin bazendequite zer dan gozazea Jangoicoaren gloria andias, eternidade guztian, ezta dudaric, ezen animatuco ziñaque teta seruizera aren Magestade diuinoa? Esan izanduzuen Demonio bat ²⁰, ezen Jangoicoaren aurpegui diuinoa iquestea gatic instante bates, nola den, beguiac irchi, eta idiqui eguitea, valdin baluca ²¹ gorpuza, egonen lizaqueale ²² igatē eta jachizen beti azquen juizioco egunerano ²³ pillare batetic, egonagatic pillare au guztia sues, eta labana zorroztes beteā, eta izanagatic pillare au aiñ luzea, nola den lurretic zeruco zorzigarren esferaraño allegatuagatic; eta au guztia iquesteagatic instante bates Jangoicoaren aurpegui diuinoa; vada zer izanenda gozazea aren Magestade diuinoaren gloria andi artas eternidade guztian? eta guri prometizen digu vere gloria andi guztia, solamente seruizearequin, eta amazearequin bioz guztias aren Magestadea, solamente guardazearequin bere [4at.] bere mandamentu santuac, eta legue diuinoa:

Ea vada anima gaitezen ²⁴ guztioz ²⁵ seruizera, amazera, eta guardazera vere mandamentu santuac; bada guztia eguiñen zaigu suabea, eta dulceā, consideraturic zer premio andia emanen digun aren Magestade diuinoac, vada izanenda gozazea bere companea ²⁶ dulce amorosoan, eta Maria Santissimarenean betico glori ²⁷ andi artas: eta valdin oraiñ daraño ²⁸ egondu bazarade ichuturic vizio ten ²⁹, eta becatuetan, azenduric Jangoicoaren gloria eder artas, oraiñ escatu beardiozu bioz guztias barcazio, vada ona non dagon bere besso ³⁰ diuinoac zabal duric errezebizecoc ³¹ becatore arrepentitua; eztunai ez becadorearen erioza, eta condenazioa: *non vis mortem peccatoris, sed ut magis conuertatur, et viuat*, antes bien naidu conbertidedin, eta izuldedin bere vioz guztias bere Magestade diuinoa gana; ea vada nere catholicoac escadezogun guztioac barcazio dolore andiarequin, esaten dugula vioz osoas, Jesu Christo = quam mihi, et vobis prestare dignetur amen=

19. Lehenbizi «vra» ipini du.

20. Hola, eta ez «batec».

21. Hola, eta ez «baleuca».

22. Hola, eta ez «lizaqueala».

23. Hola, eta ez «eguneraño».

24. Lehenbizi «gaizen» idatzi du.

25. Hola, eta ez «guztioac».

26. Hola, eta ez «compañea».

27. Hola, eta ez «gloria».

28. Hola, bi hitz balira bezala idatzirik.

29. Hola, eta ez «vizio tan».

30. Hola: «besso».

31. Hola, eta ez «errezebizecoz».

5. testua

†
Dom(ini)ca 3.ª Quad(ragesi)mae ¹

Erat Iesus eiiciens Demoniu(m), et illud erat mutu(m). Lucae 11

Cegoan (Chris)to gure Jauna, Demonio baten egozten, guizonbaten gorpucetic, dio Euangelista S(a)n Lucasec: *erat eiiciens*: erran naidu detencioa; significaceco guri, cein dificultade andiarequin egozten den Dem(onio)a becatore costumbre gaisto, eta zarrac dituenagandic: *erat mutu(m)*: guizon miserable au zegoan ere mututuric, eta S(a)n Matheoc dio, zegoala isuturic, Tertulianoc, S(a)n Chrisost(omo)c, eta Eutimioc, diote zegoalaere sorturic; atari guciac ocupatucizquion Dem(onio)a guizon endemoniatu oni, villa ezezan vere erremedioa. Egozi zuen (Chris)toc bere podore Dibinoarequin Dem(onio)a, eta apenas Dem(onio)a aterazen minzatuzen mutua; ceren confesioan ongui minzazeco, lenic aterabeardu Echetic, Demon(ioare)n culpac, egozten direlaric ocasio prossimo, eta peligroac, acto contriciosco baten medios: *Locu(tu)s e(st) mutus*: admiratu ziren gendeac marabilla ones: *admiratione s(unt) turbati*: baña eztio emendatuzirela ², bada catol(icoa)c guiti importazenda admirazea, predicazen den dotrinaz, ezipada emmiendaric. Fariseoac, Belzebuti atribuituzioten milagroa. O Jangoico desgraciatua, ez losinchac, ez rigoreac, ez penitenziac, ez ceruco señaleac, eta ez milagroac, dirade asqui, guizonac comberticeco. Baña enaiz admirazen, ziraden Fariseoc ³ embidiosoac, zeuden pasiones beteric; eta Senecac diona, bacoizac eguiten du juicio, predicadorearen izas, nola daucan vioza, baldin badauca, deseo onarequi, Jang(oico)a amazeco, eta serbizeco; ongui artuco ditu sacerdotearen izac; baña baldin badaude vizios, eta pasiones beteric, egozicodute Jang(oicoare)n iza, berac naiduten aldera, ala [1at.] ala nola Fariseoac. Dembora onetan, han arquinzenzen ⁴ andrebat ⁵; alabatu zuen Jesus, eta aren ama santissimaere bai; baña aimberzeren ertean bat bacarrac? bai; ceren guiti dirade virtutearen eguiac seguitunaidituztenac, izanic aimberze, vicioa amazendutenac: dichosoa zu Jesus; erranzuen Andre arc; eta dichosoac entrañac, zu erabilliciñutzenac, eta pechoac zuri esnea emanizutzenac. Eta respondatuzion Jaun arc; vre da dichosoa, nere iza adizenduena, eta obrazen duena aren conforme; eta eguia au ecustendugu egun claro ebangelioan; bada cegoan (Chris)to, piedade andiarequi, Demonioaren egozten guizon tristearen gorpucetic: *erat Iesus eiiciens Demoniu(m)*: reduziceco bere amoriora: eta guizon onequi gorpucean suceditucena, sucedicenda becatorearequi animan; dio venerable Bedac; *q(uo)d tunc carnaliter factu(m) e(st), quotidie complet(u)r, in (con)versione credentiu(m)*: graciac naidu poseitu anima gucia, Jesuchristoren virtutes, eta maliziac, naidu poseitu gucia, Demon(ioare)n astuzias; demanera eze poseizeco (Chris)toc anima bat, eguitendu sorra, isua, eta mutua, vicio gucietara; eta poseizeco Demon(ioa)c bere maliciare-

1. Ezker aldeko goiko zokoan: «1827». Eta goiko bi zokoetan latinezko titulu edo izenburua, gero erantsia.

2. Hemen «emendatu-», eta hamar hitz aurrerago «emmiendaric».

3. Hola, eta ez «Fariseoac». Baina 1at., 3. hitza «Fariseoac» da.

4. Hola, eta ez «arquinzen-».

5. Hola, eta ez «andrebatec».

qui eguiten du, sorra, isua, eta mutua, virtutea den guzira; onabada (Chris)-torequi, Demon(ioare)n competencia, baña naizute jaquin zaraten (Chris)-toren, edo Demon(ioare)n isuac, nic erranen dizutet.

Ceinda Demonio(are)n isua? zein izanenda baizi nere sierboa; dio Jang(oicoa)c Isaiases: *quis caecus, nisi servus meus*: eta ceinda siruo ⁶ au? [2] au? Ceñ. baci ⁷ christau gaistoa? dio Sofoniasec: *ambulabunt ut caeci, q(ui)a Do(min)o pecaverunt*: O Jang(oico)a cer mostrosidadea? ⁸ Christaua beguia-qui, eta ecusigabe? *caecu(m) et oculos habenten*: bai dio S(a)n Vizente Ferre-rrer; becatumortalean dagon guzia, dago isuturic, ceren eztuen ecusten peli-gro, ceñetan dagon, condenazeco, seculaco infernuetara; egonic aĩ vrbil erorzeco, erioze repentebatequi: *quilibet in peccato mortali existens e(st) caecus, q(ui)a n(on) videt periculu(m), inquo e(st) casurus, subito in fobeam inferni*: becatu mortalean dagon guciac errandezaque Dauidequi, faltatuzi-zaiola beguietaco arguitasuna: dio S(a)n Antonio de Paduac: *dicere p(ote)st lumen oculoru(m) meoru(m), et ipsu(m) n(on) e(st) mecu(m)*: isuturic dago becatorea ceren sugetazenden, bere borondatera, vicio gucietara, amacen dituelaric gueiago ⁹ illuntasunac, eze ez Jang(oicoare)n arguitasuna; ecusza-gun au Sanson baitan.

Aditu videduzute, Sanson bere fortaleza zela medio, izanduzela, filisteo guzien terrorea; bada orai ecusico duzute isuturic abrebat becala, errotaba-tean eiozen, ala dio testoac: *stati(m) eruerunt oculos eius, eta clausu(m) in carcere molere fecerunt*. Eta nondi ¹⁰ etorricizaion Sansoni, desdicha au? Andrebaten ganic, dio Paulinoc: Ojala izan aĩlu ¹¹ Sansonec aimberze pru-dencia, Andre onenganic guardaceco, nola izanduzuen fortaleza, filisteoac ilzeco: *vtina(m) prudens Sanson ad cavenda(m) muliere(m), qua(m) ad stragulandu(m) leone(m)*: nola bada isucera vzizuen, bere burua? paratu zuen bere amorea, Dalida ¹² baitan, eta emendic seguitucen fiacea bere [2at.] bere secretoa; non zeucan fortaleza; engañatuzuen Andre onec, guendu zizquio-ten indarrac, eta guero beguiac ere bai, bere enemigoac: *stati(m) eruerunt oculos eius*: ona cembat dañu etorricizaion Sansoni, entregaceas bere boron-datera viciora.

O Jangoico soberanoa, ceñ fuertea dagon animabat Jang(oicoare)n gra-ciarequi? Ceñ ¹³ animosoa, garaiceco trabajuac? Ceñ esforzatua triunfaceco vicioetatic? Ceñ diligentea despreziaczeco Demon (ioare)n tentacioc? ¹⁴ baña erorzen bada anima au vicioan, ia dago isuturic, eta flacaturic, virtute gucie-taraco; eta cerc onela isucendu? deleite torpe batec; lagun proximoari, gau-zac gaizqui eramanac? secreto den demboran, proximoaren onrra mancha-zeac: eta berzela erranzadazu becatorea, ezta isutasona, ez ezaguzea cere flaqueza, eta miseria; apartaceco, Jang(oico)a ofendiceco ocasiotatic? ¹⁵ Ezta

6. Hola, eta ez «sieruo».

7. Hemen «baci», eta ez «baici».

8. Hola, eta ez «mostruosidadea».

9. Hola, eta ez «gueago».

10. Hola, eta ez «nondic».

11. Hola: «ailu» 'ai (ba)lu'.

12. Hola, eta ez «Dalila».

13. Lehenbizi «ceñen» idatzu du, eta gero «ceñ» egin du. Hiru aldiz hori bera paragrafu honetan.

14. Hola, eta ez «tentacioac».

15. Hola, eta ez «ocasioetatic».

isutasuna izatea arrenberze ¹⁶ begui, ecusteco munduraco ¹⁷ combenienziac; eta vistaric gabe ecusteco, cere animaco salbacio? ¹⁸ ezta isuturic egotea, ez ecustea certara esponicen den, becatu mortal bat eguiten duenean? bada dio Apostoluec, berris izulzen duela crucificacera Jang(oicoare)n Semea: *rursus crucifigentes filiu(m) Dei*: ezta isutasuna, ez considerazea ece ire viziza gaisto orri seguicen zaiola prezisamente infernua? S(a)n Vicente Ferrerrec dion vezala: *caecus e(st), q(ui)a n(on) videt, inquo e(st) casurus subito in fobeam inferni*: ezta isuturic egotea, ez pensacea [3] sacea, cein ¹⁹ inciertoa den, cere eriocea, egoteco orrela culpan, procuratugabe cere remedio? ezta isutasuna, ez considerazea, edo beardugula eternamente izan, Jan(goicoare)n vme mai-teac, edo Demon(ioare)n esclaboac? ezta isutasuna, ez beguirazea aimberze becoloreri, nola Demon(ioa)c eramandituen bere faltas: ea vada eraiquiche-gun orai beguiac gucioc Jengoicoagana ²⁰, orrequin conseguizagun gracia zein baita prenda seguroa ²¹.

16. Hola, eta ez «orrenberze».

17. Hola, eta ez «munduraco».

18. Hola, eta ez «salbacioa».

19. Lehenbizi «ceñen» idatzi du, eta gero, uste dugunez, «cein» egin du; dudatan gaudelarik «ceñ» irakurri behar ote den.

20. Hemen «Jengoicoagana».

21. Punturik gabe bukatzen.

6. testua

†
Dom(inic)a 4.ª Qua(dragesima)e ¹

**Abit Iesus trans mare Galilae, q(uo)d e(st) tiberiadis,
et sequaebat(u)r eu(m) multitudo magna: Joanis cap. 6.º**

Pasazenzelaric (Chris)to gure Jauna tiberiadeo isasoaren berze aldera, eta igatenzelaric desierto batera, bere dicipuluequi seguizenzion, gende tropa andibatec; eta Jaun piadosoac becala, ecusiric gende onen necesidadea, procuratuzuen remediazea; onetaco galdetuzion Feliperi, non erosico dugu oguia, jandezan jende onec; dificultadea paratuzuen Apostoluec, eta erranzuen, Jauna borz ² ogui, eta bi arrai arquizendire compañean baña oec eztire deus, onemberze genderendaco? reprendituzion (Chris)toc, Feliperi, fede gutia, eta manatuzuen, jarzedin jendea, baizen bost milla, eta gueago, eta arzenzuelaric oguia escuetan, egozizion bedizio ³, emanizquion Jang(oicoar)i graciac, repartituziran, oguia, eta arraiac; bacoizac naizuen adiña: auda ebangelioaren letra; eta naibadugu, guc ere gozatu, (Chris)toren aurtegui Diuinoas, beardiogu seguitu Jaun arri, becatu mortaleric gabe; cerengatic becatu mortalean dagona, ezin salbadaiteque, baizi condenatu beardu, erre-mediorec gabe, ezipadu penitencia eguiten: da fedesco gauza: Ala erraten-zuen (Chris)to gure Jaunac: *nisi penitentia(m) egeritis, o(mn)es simul peribitis*.

Principioau asentaturic, eta jaquñic, bazcoa datozen obetan [1at.] gucioc confesazenzaratela, nere animoa da, zuei adizera ematea, iru igande obetan, cembat calidade ⁴ beardituen penitenciaic, ona, eta eguiascoa izateco. S(a)n Agustinec, iz gutirequi, baño onaqui eracusten digu: *dolens de praeterito, castigans de praesenti, cabens in futuro(m)*: lendabizicoric izanbeardugula damu andibat, eta negar eguinbeardug(ul)a lenagoco culpas: *dolens de praeterito*; bigarrena, bearduela presenteco demboran, bacoizac bere burua mortificatu, satisfacioa emateco, justizia Dibinoari: *castigans de praesenti*: irugarrena, beldur beardugula datorquean demboras, proposito firmearequi, ez gueago Jaun Dibino vra ofendizeco, apartazen direlaric ocaseo gaistoac: *cabens in futuro(m)*: egun tratatuco dut nola damu izambearden dembora pasatues, edo lenagoco culpas.

Izulzen denean becatorea, bere baitan, bere culpa pasatuen ezagumentuarequi; aín bere pisus erorzenda vrriquimentue, eta dolorea, Jang(oico)a ofendituarena; eze dio S(a)n Juan Chrisostomoc, ezela berzetaco eguin dolorea: *luge pecata, et ipsa doleas, propter hoc e(nim) tristizia facta e(st), n(on) ut in morte, aut in retali doleamos*: izanzagun dolore Jang(oico)a ofendituas (dio santu onec) bada onetaco eguizen dolorea; ez dolore izateco berze gaizes; eriozecoa bada ere: *n(on) ut in morte(m), aut in re tali doleamos*: damu izateco gueren culpas, eta becatuas; ori bai; eta arrazoea ⁵ da, [2]

1. Ezker aldeko goiko zokoan: «1826». Eta eskuin aldeko goiko zokoan titulua latinez, gero erantsia.

2. Hemen «borz», eta 23 hitz aurrerago «bost».

3. Hola, eta ez «bedizio» edo «bedeizio».

4. Hola, eta ez «cualidade».

5. Hola, eta ez «arrazoea».

cerengatic bere gaizec, sentizen dire dolorearequi, baña eztire remediazzen ⁶, dolorearequi, baña becatuac, sentizen badire dolorearequi, guenzen, eta erremidiazendire dolorearequi: sentizendu batec pobre izana, baña ez orrengatic remediazendu pobreza; berzebateg sentizendu osasunagabe izatea, ez orrengatic remediazendu enfermedadea. damudu batec bere becatues, eta negar eguitendu viozetic, eta remediazzen, eta guenzendire becatuec; izulzen-delatic anima, Jang(oicoare)n adisquidetasunera, eta graziara, beras eguiada, eta confesatubeardugu, S(a)n Chrisost(omo)c diona, solo onetaco eguinzelat dolorea, *propter hoc enim* &. ⁴

Becatore, eta penitente andia izandu zen Dabid, pecatua ⁷ eguinzen miserabilem(en)te, eta Profeta Natanen oiuetara ezagutuzuen bere becatua, eta erranzuen dolore andiarequi: *pecavi Do(min)o*, becatua eguindut Jauna, ia onec eztu erremidioric, baña damudut ori ofenditua, ori denagatic; eta cer erraten dio Profetac; *Do(min)us quoque trastulit pecatu(m) tuu(m)*; ia Jang(oicoa)c barcatudic becatua: ecuszazute Dabid penitentearen, dolorearen eficazia; Baña adizazute cer dion Dabidec: *pecatu(m) meu(m) contra me e(st) semper*: berzebazuac leizendute: *cora(m) me e(st) semper*: nere becatua beti aurrean dago: Ezionbada Jang(oicoa)c barcatu? bai bada [2at.] da nola dio beti, daucala presente, baldin dolore perfectoarequi, barcazenbada becatua, eta barcatu esqueros ⁸, ezpada gueiago oraizen ⁹ Jang(oico)a: *n(on) recordabor amplius*: nola dio bada Dabidec, izanic abiso ciertoa, Jang(oicoare)n partetic, barcatuziola becatua, daucala beti presente bere becatua? *pecatu(m) &*. ⁴ Cerengatic Jang(oico)a ezta capaz dolorearendaco, eta becatua ezta Jang(oico)a eta ala bein barcatuezquero, azenzenda; becatorea da capaz dolorearendaco, eta ezpada bere becatues oroizen, eztu bere becatues damuric izaten, eta nola ezpaite dolore obeagoric becatuena baño, da combeniente beti oroituric gauden, alomenos, gueren vizico becatu mortales, beti damu izan zagun becatu obes, ò cembateg lendabizico confesazearequi, azenzera vztendituzten, beren becatuec; eta au confesoreac erratenbadioere errandezala, lenago culpa graberembat, bereala respondizendute, eztirela oroizen: ez catolicoa; ezta onela bear, baizi beti iduqui beardire, becatu grabeac memorian presente; damu izateco Jang(oico)a ofendituas, porsiacaso barcazeco badaudere, dolore faltas. berzela ecuszazute, cer dolorea zeuquen dabidec, bere becatuas oroituric egoteas, *et dolor meus* [3] *in conspectu meo semper*: Cerengatic onetaco eguinzen dolorea, eta onetaco solo baliodu: *propter hoc eni(m) facta e(st) tristitia*; eta cer dolore beardu? dolorebat posible baliz ausi bearluquena bere vioza, damus, ceren ofendituduen Jang(oico) Dibinoa, dignissimoa, amatua izateco, eta ceren bere culpas galduduen, bere Jang(oico)aren adisquidetasuna, eta gracia, eta gloria; dolorebat, doloreguziengañetic, ala nola pecatua den gaizbat, gaiz guzien gañetic.

Fhelipe diazec dio, berze ceimbait ¹⁰ egazti, Jang(oicoa)c creatucituenen ertean, dela bat deizendiotena; Paradisuco egaztia; deizendute moduonetan,

6. Lau aldiz «remediazzen» paragrafu honetan, eta behin «erremidiazzen».

7. Hemen «pecatua», baina gehienetan «becatua».

8. Hemen «esqueros», eta paragrafu honetan bertan «ezquero». Berriz ere «esqueros» 4. orrialdean.

9. Hemen «oraizen», baina paragrafu honetan bi aldiz «oroizen» eta beste bi aldiz «oroituric». Berriz ere «oroituric» urrengo orrialdean.

10. Hemen «arrepazen», eta 3at. orrialdean «arrapaturic».

cerenden guztis ederra, arrepazen ¹¹ dute eizlariac, ezarzendute jaulan, erregalazen dute, baña len vzicodu bere burua ilzera, eze bocaduric janenduen, oroituric bere lenagoco libertadeas; guzia da negarres egotea. Becatorea arzazu exemploa animale oetatic. (erratendizu Espiritu Santuac) beguirazazu eze Jang(oicoa)c creatuzinduzala ceruraco, Paradisuco egazti ederra izateco. Adbertizazu bataiuan, paratuzinduzala Jang(oicoa)c, ez egaztiau becaín, bai-zi Ainguerubat becaín ederra. Adbertizazu gueiago, eze infarnuco eizlariac baitira Demo(nioa)c paratu [3at.] tuc chizute lazoac, eta sareac, baitirade munduco gustoac, eta preso artucozaituzte culporen jaulan, eta onequi guel-ditucozara, len ainguerua becaín ederrabaziñan isusturic Demonio bat beza-la, Jang(oicoare)n vme izatetic, Demonioaren esclaboa eguiñic. Nola bada vizizara onemberze desdichan? nola negar eguiten eztuzu librazegatic, De-mon(ioare)n azaparretatic? baldin egaztibatec suspirazenbadu? ezpadu ali-bioric arzen? ecusiarteraño bere burua libertadean, eta au ezpadu, vztendu bere burua ilzera, sentimentus: nola vizizara bada zu orren descansu andian? nola sosegazenzara? nola lo eguitenduzu, egonic becatuarequi preso? eta nola deseguiten ezara negarres, Satanasen lazoac ausi arteraño? Dabidec eguitenzuen becala; eze ecusiric bere anima, demborabatean, Paradisuco egazti ederra becala, eta berze demborabatean, infarnuco eizlariaie, preso arrapaturic. izanduzuen aimberze dolore, eze negar eguin baizuen choil aniz, berac, bere Salmoetan erratenduenbecala: *exitus aquaru(m) deduserunt oculi mei: q(ui)a non custodierunt legem tua(m)* eta onequi libratuzen De-m(onioare)n lazoetatic, berac gustoarequi [4] gustoarequi contazenzuen becala: *a(nim)a nostra sicut paser erepta e(st) de laqueo venanzin(m), laqueus contritus e(st), et nos liberati sumus*: Imitazozu bada cath(olico)a Erregue Sandu oni. Cerengatic salbatuco bazara becatu mortala eguin esqueros, da preciso damu izatea lenago ¹² culpas: *dolens de praeterito*.

11. Espero da «lenagoco», eta horrela dio 1at. orrialdean, 1. paragrafuan.

HIZTEGIA (I)

A

- ABEK (io.) 'estos'. iz *abec*, 2,1at. Ik. OBEK eta OEK.
- ABERAS (adj.) 'rico'. *mercatori guztiz aberasbat*, 3,3.
- ABAITU (a.) 'empezar'. *abiatuziraden tratazen gauza ascos*, 2,3at.
- ABRE (i.) 'animal, bestia, jumento (?)'. *Sanson... isuturic abrebat becala*, 5,2.
- ADINA (ad.) 'cuanto'. *bacoizac naizuen adiña*, 6,1.
- ADISKIDE (i.) 'amigo'. *adisquide bazuequin*, 2,3at.
- (ADISKIDETASUN) (i.) 'amistad'. *Jangoicoaren adisquidetasunera*, 6,2.
- ADITU (a.) 'oir; comprender, entender'. *Aditu videduzute*, 5,2; *zuei adizera ematea*, 6,1at.
- AGERTU (a.) 'aparecer, tener el aspecto'. *bestidurac aguertu ziraden, elurra beizantzuriac*, 3,1.
- (AGINDU) (a.) 'mandar, ordenar'. *Aguinzen dio Jangoicoaren Magestadeac Profeta Isaia*, 2,2at.
- 1 AI (in.) 'ojalá'. *Ojala izan ailu Sansonec*, 5,2.
- 2 AI (in.) 'ay!'. *Ai Nitaz*, 3,4at.
- AIEK (io.) 'aquellos'. *Aingueru aiec*, 1,2at.
- AIN/AIN (ad.) 'tan'. *ain andia*, 1,1at.; *aiñ seiñale gaistoa*, 1,1at. *Aiñ maizago ain baino*.
- AINBERZE/AINBESTE (adj.) 'tanto'. *aimberze carguri*, 3,1; *ainbeste*, 3,2.
- AINBESTERE (adj.) 'tanto'. *aimbestere mille ducat*, 3,3.
- AINGERU (i.) 'ángel'. *beti gozazea... vere Aingueru guztias*, 3,3at.
- AISA (ad.) 'cómodamente'. *aisa vicigarala*, 4,2at.
- AIZIÑA (ad.) 'adelante'. *eztuzute cer juan aiziña*, 1,1at.
- AL (ad.) 'poder, potencia, facultad'. *desealdaitzquen ondasun guztias betea*, 3,2at.; *aliqueta odoles bete artean*, 2,1at.
- ALA (ad.) 'así'. *ala nola Erregue Ococias*, 1,2; *alaco propiedadea duena ezen*, 2,2.
- (ALDAPA) (i.) 'cuesta'. *igaten aldapac*, 4,2.
- ALDE (i.) 'lado, parte'. *aldebat...*, eta *berze alde*, 1,1.
- ALTXATU (a.) 'alzar, elevar, levantar'. *alchatu zuen airean*, 2,4.
- ALLEGATU (a.) 'llegar, venir'. *allegatu zizaion zenturiombat*, 2,3.
- AMA (i.) 'madre'. *Macabeon ama valerosac*, 3,1at.
- AMABI (adj.) 'doce'. *amaui atarirequin*, 4,3.
- AMORIO (i.) 'amor'. *Raqueli zion amorio andia gatic*, 3,1.
- AN (ad.) 'allí'. *an zeruan*, 2,1at.; *ango gloria*, 4,2. *Bi aldiz han*: 3, 2at. eta 5,1at. Ik. *ere arera: allegatuzen arera*, 2,3at.
- ANDI (adj.) 'grande'. *cantidade andibat*, 3,3.
- (ANDITASON)/(ANDITASUN) 'grandeza'. *anditasona*, 3,3at.; *anditasuna*, 3,2.
- ANDRE (i.) 'mujer, señora'. *erranzuen Andre arc*, 5,1at.
- ANIMALE/ANIMALI (i.) 'animal'. *animale oetatic*, 6,3; *animali pozoiescorenbat*, 2,2.
- ANIZ (adj.) 'mucho'. *aniz Erregue*, 1,1at.; *anizi*, 2,3.
- (ARAGI) (i.) 'carne'. *araguietan*, 2,1at.
- (ARDI) (i.) 'oveja'. *ardiac*, 2,2.
- ARGI (i.) 'luz'. *argui soberanos*, 3,2.
- (ARGITASUN) (i.) 'luz, vista'. *beguietaco arguitasuna*, 5,2.
- ARK (io.). Ik. URA.
- (ARKINDU)/ARKITU (a.) 'hallarse, encontrarse'. *arquizenzen*, 5, 1at.; *arkituzen*, 2,3at.
- ARRAI (i.) 'pez'. *bi arrai*, 6,1.
- (ARRAPATU/ARREPATU) (a.) 'coger, cazar'. *preso arrapaturic*, 6,3at.; *arrepazen dute*, 6,3.
- (ARRAZOBE/ARRAZOE) (i.) 'razón'. *arrazobea da zergatic...*, 2,1at.; *arrazoea da, cerengatic*, 6,1at. Behin bakarrik «arrazoea».
- ARRENERZE (adj.) 'tanto'. *arrenberze begui*, 5,2at.
- ARRI (i.) 'piedra'. *arri obec*, 1,1.
- (ARTE) (i.) 'espacio, intermedio'. *aliqueta... gozatu artea (sic -a)*, 3,2; *aimbeste gloria-ren artean*, 4,2at.; *lazoac ausi arteraño*, 6,3at.
- (ARTU) (a.) 'coger; recibir'. *ongui artuco ditu*, 5,1; *ardezan*, 1,2at.
- ASKI (adj.) 'suficiente'. *asqui, edo sufiziente*, 3,1at.
- (ASKO) (adj.) 'mucho'. *gauza ascos*, 2,3at.
- 'AT (adj.) 'un, una'. *ganadu desenfrenatuat*, 2,3at.
- ATARI (i.) 'puerta, entrada'. *atari guciac*, 5,1.
- ATERA (a.) 'salir'. *aterazizaen Elias*, 1,1at.
- AU (io.) 'este'. *au izanducen*, 1,1; *predicadore au*, 2,1; *Jawn onec*, 1,2at.; *mundu onetan*, 1,3; *onengatic*, 2,2at; *mendi oen (:onen) goienera*, 4,2at.
- AURPEGI (i.) 'rostro, cara'. *vere aurpegui diuinoac*, 3,1.
- AURREAN (ad.) 'delante'. *beti aurrean dago*, 6,2.
- AURTEGI (i.) 'rostro, cara'. *Christoren aurtegui Diuinoas*, 6,1.
- AUSI (a.) 'romper, quebrar'. *ausi bearluque-na vioza*, 6,3.
- AUTORE (i.) 'autor'. *autore onec*, 2,2.

- (AZAPAR) (i.) 'garra'. *Demonioaren azaparratic*, 6,3at.
 (AZENDU) (a.) 'olvidar'. *azenduric Jangoicoas*, 2,3at.
 AZENEKO/AZKENEKO (adj.) 'último'. *azeneco egunean*, 1,3; *azqueneco lequa*, 3,4at.

B

- 1 BA- (au.) 'sí'. *baldin... adoracen banauc*, 1,1; *arquicen bada*, 1,1.
 2 BA- (au) 'sí, ya'. *vadaquizute zergatic*; (: *zergatic?*), 3,2.
 BADA (j.) 'pues; pues, ya que'. *Bada certan egonduzen Erregue onen desdicha?*, 1,1at.; *da bada mendi altoau Thabor*, 4,2at.; *Bienaventuratuac...*, *bada egonen dirade Palacio ederartan*, 3,3at.
 BAGE (p.) 'sin'. *vizia, da eriozeric bague*, 3,2at. Ik. GABE.
 BAI (ad.) 'sí'. *au bay*, 3,2at.; *bai*, 5,2.
 1 BAI(T) (au.) 'que, el cual'. *manatuzuen, jarzedin jendea, baizen bost milla, eta gueago*, 6,1.
 2 BAI(T) (au.) 'sí (?), ya (?)'. *consequizagun gracia zein baita prenda segura*, 5,3.
 BAITAN (p.) 'en'. *ecuszagun au Sanson baitan*, 5,2.; *bere baitan*, 6,1at.
 BAITA ERE/BAITARE (ad.) 'también, igualmente'. *Vaita ere*, 4,2; *baitare*, 1,2at.
 BAIZEN (j.) 'sino, más que'. *eztuzu animabat baizen*, 2,4.
 BAIZI/BAIZIN/BAIZIRIK (j.) 'sino (que)'. *zure culpac eztira flaquezas, baizi malicias*, 1,2; *vaizin, Jangoicoaren Semearen meritoarequin baizen* 3,3at.; *ogazetic jaiquico eztela, baiciric erioce gaistos illen dela*, 1,1at. Behin *baci* 'sino, más que' aurkitu dugu: «Ceñ, *baci* christau gaistoa?», 5,2.
 BAKAR (adj.) 'único, solo'. *iru bacar abec*, 4,3.
 (BAKE) (i.) 'paz'. *da segura baquea*, 3,2at.
 (BAKOIZ) (adj.) 'cada uno'. *bacoiza bere borondates*, 1,3.
 BALDIN (ad.) 'acaso'. *baldin... adoracen banauc*, 1,1; *valdin galdubaduzu*, 2,2; *baldin (sic -in) balizaque*, 2,3at.; *valdin...* 3,1.
 (BALIATU) (a.) 'ayudar, valer; servirse, valerse'. O *baliadaquidela Jangoicoa!*, 4,3; *jaquinzazu zuc ere baliacen arma ones*, 1,3.
 BALIO (IZAN) (a.) 'valer'. *onetaco solo baliodu*, 6,3.
 BAÑA (j.) 'mas, pero'. *Baña Christo gure Jaunac garaitu zituen tentacio obec*, 1,1; *Vaña aviatsu baño lenago...*, 3,1at.
 BANO (j.) 'que'. *abiatu baño lenago*, 3,1at.; *icaz guztia beño (sic be-) belzago eguiñic*, 2,2at.

- (BARAZE) (i.) 'huerto'. *lore eterno etaco, barazea*, 3,3.
 BARKATU (a.) 'perdonar'. *Christori berari ere ezaicion barcatu*, 1,1at.
 BARKAZIO (i.) 'perdón'. *escadezogun orain guztia barcazio*, 3,4at.
 (BARU) (i.) 'ayuno'. *berroquei eguneco barua*, 1,1.
 (BARUTU) (a.) 'ayunar'. *baru zaitezela, vra, eta oguiarequi*, 2,1at.
 BAT (adj.) 'un, una'. *persona bat*, 1,1; *bat...*; *berzeac...*, 1,2at.; *aldebat...*, *eta berze alde*, 1,1.
 (BATAIU) (i.) 'bautismo'. *Adbertizazu baitaiuan, paratuzinduzala Jangoicoac*, 6,3.
 BAZKOA (i.) 'pascua'. *bazcoa datozen obetan*, 6,1.
 (BAZU) (adj.) 'unos'. *arma poderoso bazuec*, 1,1; *bazuetan... beste bazuetan*, 2,2at.; *berzebazuec leizendute*, 6,2.
 BEAR IZAN (a.) 'deber'. *izan bear duzu betico bienabenturatu, edo...*, 3,4; *Jakin beazute* (: *behar duzue*), 1,2at.
 BEARBADA (ad.) 'tal vez, quizás'. *zuri bearbada...*, 1,2.
 BEDIZIO (i.) 'bendición'. *egozion bedizio (oguiari)*, 6,1. Ik. (BENDIZIO).
 (BEGERITU)/(BEGIRATU) 'mirar'. *beguerizaizo*, 2,3; *beguirazendizutela*, 1,2; *beguir dezazun*, 2,3; *Veguirezazu*, 2,4.
 (BEGI) (i.) 'ojo'. *alchachezu zerure veguiac*, 3,1; *beguiac*, 4,1.
 BEIZAN (j.) 'tan... como'. *elurra beizan zurriac*, 3,1.
 BEKAIN (j.) 'tan... como'. *Ainguerubac becaín ederra*, 6,3.
 BEKALA (j.) 'como'. *Erregue Ocozias becala*, 1,1at.
 BEKATORE (i.) 'pecador'. *becatore tritea*, 2,4; *becadoreac*, 2,2. *Bekatore gehiago ageri da becadore baino*.
 1 BEKATU (i.) 'pecado'. *bere becatu guciac*, 2,1. Ik. (PEKATU).
 2 BE(K)ATU (a.) 'pecar'. *proposito firme batequin, ez beñere gueago beazecoz*, 2,1.
 BELARIKO (ad.) 'de rodillas'. *baldin belarico jarri eta adoracen banauc*, 1,1.
 BELDUR (i.) 'miedo, temor'. *beldur izanzazu*, 1,3.
 (BELDURTASON) (i.) 'miedo, temor'. *vel-durtasonarequin*, 3,4.
 (BELZ) (adj.) 'negro'. *ardiac direnac belzac...*, *izulzen direlachuriac*, 2,2.
 (BENDIZIO) (i.) 'bendición'. *eche bendicio-coa*, 3,3. Ik. BEDIZIO.
 BENERE (ad.) 'nunca, jamás'. *ez beñere gueago beazecoz*, 2,1.
 (BER) (io.) 'él/el) mismo'. *eta au Demonioa bera*, 1,1at.; *ceren berac billatuzuen ocasioa*, 1,1at.; *egun artan bertan*, 3,2.
 BERAS (j.) 'por tanto'. *beras eguiada*, 6,2.

- BERE (adj.) 'su, de él/ella'. *Demonioac bere partetic*, 1,1.
 BÉREALA (ad.) 'en seguida, inmediatamente'. *bereala*, 2,2; etab.
 BEREN (adj.) 'su, de ellos/ellas'. *beren eche-co combeniencia* 2,3.
 BERES (ad.) 'en particular, individualmente'. *guztioc, eta bacoizac veres deseazendute (gloria)*, 3,4.
 BERRIS (ad.) 'de nuevo, otra vez'. *berris izulzen duela crucificacera*, 5,2at.
 BERROGEI (adj.) 'cuarenta'. *berrogei eguneco barua*, 1,1; *berrogei*, 1,3.
 BERZE (adj.) 'otro, restante'. *berze aniz Erregue*, 1,1at.; *berzetaco*, 6,1at. Ik. BAT. Uste dugu *berze* gehiago ageri dela *beste* baino.
 BERZELA (j.) 'si no, caso contrario'. *eta berzela erranzadazu*, 5,2at.
 BESO (i.) 'brazo'. *bere besso diuinoac zabalduac*, 4,4at.
 BESTE (adj.) 'otro, restante'. *beste bere adisquide bazuequin*, 2,3at.
 1 (BETE) (adj.) 'lleno'. *gloria andias zegoen betea*, 3,1.
 1 BETE (a.) 'llenar'. *aliqueta odoles bete artean zuen araguiac*, 2,1at.
 BETI (ad.) 'siempre'. *Naizute gozatu beti, beti...*?, 3,4at.; *veti*, 3,4at.; *betico*, 2,4; *beticoz*, 3,4at.
 BEZALA (j.) 'como'. *obligacio duden bezala*, 2,1. Gehiago erabiltzen da *bezala*, *be-kala* baino.
 BI (adj.) 'dos'. *bi arrai*, 6,1; *discipulo biri*, 3,2. Ik. BIDA.
 BIALDU (a.) 'enviar, mandar'. *vialducituen bere mutilletatic bida*, 1,1at.
 BIDA (adj.) 'dos'. Ik. BIALDU.
 1 (BIDE) (id.) 'camino'. *virtuteco videia*, 3,1.
 2 BIDE (ad.) 'al parecer, debe de'. *Aditu videduzute*, 5,2.
 (BIGARREN) (adj.) 'segundo'. *Bigarrena*, 1,1; *vigarrena*, 2,1at.
 BILDUR (i.) 'miedo, temor'. *vere vildur sanduarequin*, 4,3at.
 BILLATU (a.) 'buscar'. *berac billatuzuen ocasioa*, 1,1at.; *villazen*, 1,1at.
 BIOZ (i.) 'corazón'. *escatu beardiozu bioz guztias barcazio*, 4,4at. Gehienetan v- hasieran.
 (BIRJINA) (i.) 'virgen'. *virginac, edo donzellac*, 4,3.
 (BIRTUTE) (i.) 'virtud'. *penitenziaren virtutea*, 2,1at.
 (BIURTU) (a.) 'convertirse, transformarse'. *Demonio viurturic*, 1,2at.
 1 BIZI (i.) 'vida'. *vere vizi gaistoas*, 2,1at. Hasieran v- beti.
 2 BIZI (a.) 'vivir'. *becatua, zeñetan vizidan*, 2,1at. Behin b-.
 3 (BIZI) (adj.) 'vivo'. *fede viziad eramaten-*

- du*, 3,4.
 BIZITU (a.) 'vivir'. *vizitu garade oroitu vague*, 3,4at.
 BIZIZA (i.) 'vida'. *biziza au*, 2,3at.; *bizizau*, 2,3at.; *almoneda eguiten bere vizizas, edo vizias*, 3,3. Gehien-gehienetan v- hasieran.
 (BORONDATE) (i.) 'voluntad'. *bacoiza bere borondates entregazen ezpazaio*, 1,3.
 BORZ (adj.) 'cinco'. *borz ogui*, 6,1.
 BOST (adj.) 'cinco'. *bost mulla*, 6,1.
 BOTA (a.) 'tirar, arrojar'. *Jangoicoac... bota guñuzen mundu onetara*, 2,1at.
 (BURU) (i.) 'cabeza'. *vzec ere burua erorzerara*, 1,1.

D

- DAMU (i.) 'pesar, arrepentimiento'. *damu andibat*, 6,1at.
 DAÑU (i.) 'daño, mal, perjuicio'. *ona cembat dañu etorrizaion Sansoni*, 5,2at.
 (DEITU) (a.) 'llamar, tener por nombre; llamar, convidar'. *iturribat deizenzaiona melas*, 2,2; *guztioi bada deizen digu*, 4,3.
 DENBORA (i.) 'tiempo, plazo'. *baduzute dembora eguiteco... penitenzia*, 2,4.
 (DERMIO) (i.) 'término, final (?)'. *nola allegatuco zarade bere dermiora, edo lecu artara?*, 3,4. Ik. (TERMIO).
 (DESEGIN) (a.) 'deshacer'. *nola deseguiten ezara negarres...*?, 6,3at.
 DESKANSU (i.) 'descanso; tranquilidad'. *descansu andian*, 6,3at.; *descansua, trabajuric vague*, 3,2at.
 DEUS (io.) 'algo'. *ezindezaque deus*, 1,3; *oec eztire deus*, 6,1.
 DIRU (i.) 'dinero'. *diru arrequin erosi zuen gueago*, 2,3at.
 DIZIPULO/DIZIPULU (i.) 'discípulo'. *vere iru Dizipulo*, 4,2; *Iru dicipulo abec*, 4,2. Ik. ere *Discipulo*, 3,1; 4,2at.
 DOLORE (i.) 'dolor, pesar'. *dolore eguiasco batequin*, 2,1.
 DUKAT (i.) 'ducado'. *aimbestere mille ducat?*, 3,3.

E

- 1 EA (ad.) 'a ver'. *guero abiatuziraden tratazen...*, *ea cerzan munduan acabatuta*, 2,3at.
 2 EA (in.) '¡jea!'. *ea eztezazula luzatu*, 2,4.
 EBASI (a.) 'robar'. *ebasi duzun gauzas*, 1,2at.; *ebasdezan*, 1,2at.
 1 EDAN (a.) 'beber'. *erosi zuen gueago cerjan, eta edan*, 2,3at.
 2 (EDAN) (i.) 'bebida'. *sobra edanarequi*, 1,2.
 EDER (adj.) 'hermoso'. *eguzqui ederbatec bezala*, 1,1.

- EDERTASON/EDERTASUN (i.) 'hermosura, belleza'. *edertason infinitoa*s, 3,1; *edertasun*, 3,1.
- (EDERTU) (a.) 'embellecer'. *ederturic*, 2,2at.
- EDO (j.) 'o'. *vicico cen*, *edo ez*, 1,1at.; *vozac*, *edo izac*, 2,2at.
- EGAZTI (i.) 'ave'. *Paradisuco egaztia*, 6,3; *cembait egazti*, 6,3.
- EGIA (i.) 'verdad'. *egui au*, 5,1at.
- EGIN (a.) 'hacer'. *eguinzac*, 1,1; *eguinic*, 2,3; *eguiñic*, 2,2at.; *eguiñen*, 3,1at.
- (EGON)/EGONDU (a.) 'estar, hallarse; estar, permanecer'. *egonen*, 2,4; *certain egonduzen Erregue onen desdicha...*?, 1,1at.
- EGOZI (a.) 'arrojar, rechazar; arrojar, despedir'. *egocizuen Demonioa*, 1,1; *Egozi zuen*, 5,1; *Demonio baten egozten*, 5,1.
- 1 (EGUN) (i.) 'día'. *Egungo egunean*, 3,1; *egungo egunetic*, 3,4at.; *egunetic egunera*, 2,4.
- 2 EGUN (ad.) 'hoy'. *Egun atera izanducen*, 1,1; *egungo ebangelioan*, 2,4.
- EGUNORO (ad.) 'diariamente'. *Leizea egunoro zure gloriac*, 3,1at.
- EGUZKI (i.) 'sol'. *tisteazen zuen eguzqui ederbatec bezala*, 3,1.
- (EIO) (a.) 'moler'. *errotabatean eiozen*, 5,2.
- EIZLARI (i.) 'cazador'. *infarnuco eizlariac*, 6,3at.; *eizlariac*, 6,3.
- EKUSI (a.) 'ver'. *Christaua beguiqui, eta ecusigabe*, 5,2; *ecuszazu*, 1,3; *Ecusazu*, 1,3; *ecuszachaten*, 1,2. Ik. IKUSI.
- ELDU (a.) 'venir; avenirse'. *elduzaion probachuagatic*, 1,2at.; *zeren arequi gaizqui elduden*, 1,2at.
- (ELUR) (i.) 'nieve'. *elurra beizan zuriac*, 3,1.
- (EMAKUME) (i.) 'mujer'. *emacumea*, 1,2.
- EMAN (a.) 'dar, rendir; dar, embestir; dar, entregar'. *cer contu emanduzute...*?, 1,3; *contra ematen*, 1,1; *emanen dizqui*at, *munduco erreñu guciac*, 1,1.
- EMEN (ad.) 'aquí'. *Jauna ongui gaude emen*, 3,1; *emendic aiziña*, 2,3.
- EMENDATU (a.) 'enmendarse, corregirse'. *eztio emendatuzirela*, 5,1.
- (EMIENDA) (i.) 'enmienda'. *ezpada emiendaric*, 5,1.
- (ENTENDIMENTU) (i.) 'entendimiento, inteligencia'. *espantabedi entendimenturic andiena*, 3,3at.
- (ERABAZI) (a.) 'ganar, adquirir'. *erabastera ainbeste ondason*, 3,2at.; *erabazten*, 4,2at.
- ERABILLI (a.) 'llevar, portar'. *dichosoac entrañac, zu erabilliziñuztenac*, 5,1at.
- ERAIKI (a.) 'alzar, levantar'. *eraiquichegun orai beguiac gocioc*, 5,3.
- ERAKUSI (a.) 'mostrar, hacer ver'. *aliqueta... esperienziac eraqui dezazun artean*, 3,2.
- ERAMAN (a.) 'llevar'. *norc eramanzuen Christo desiertora*, 1,1.
- 1 ERE (adj.) 'tu, de ti'. *vzec ere burua eror-zera*, 1,1. Ik. IRE.
- 2 ERE (ad.) 'hasta, incluso, también'. *Christori berari ere*, 1,1 at.; *nic ere*, 2,1; *porsiacaso barcazeco badaudere*, 6,2at. Ik. BAITA ERE.
- ERI (adj.) 'enfermo'. *bere mutilla zegola guztiz eri*, 2,3.
- ERIOZA/ERIOZE (i.) 'muerte'. *ofrecicendiola bere erioza*, 2,1at.; *eriozebat*, 2,4.
- (ERITASON) (i.) 'enfermedad'. *eritasonic vague*, 3,2at.
- (ERIZI) (a.) 'llamarse'. *Hetrotida derizon lequen*, 2,2.
- ERORI (a.) 'caer'. *cerutic infarnura erorizirenac*, 1,2at.
- EROSI (a.) 'comprar'. *erosi zuen*, 3,3at.
- ERRAN/ESAN (a.) 'decir'. *erranzien*, 1,1at.; *erraiozute*, 1,1at.; *esanzion*, 2,3at.; *essan*, 2,4.
- ERRAZ (ad.) 'fácilmente'. *garaituco duzu erraz*, 1,3.
- (ERRE) (a.) 'arder, quemarse'. *errezen*, 2,4.
- ERREGE (i.) 'rey'. *Erregue Ococias*, 1,1at.
- (ERREINU)/ERRENU (i.) 'reino'. *siglo guztietaco erreinua*, 3,3; *munduco erreñuguiac*, 1,1.
- (ERRESPONDATU)/(ERRESPONDITU) (a.) 'contestar'. *erespondatu* (sic -r-) *zion*, 2,3at.; *eresponditu* (sic -r-) *zioten*, 2,3at.; *errespondizera*, 3,3. Ik. RESPONDATU.
- ERROTA (i.) 'molino'. *errot*a batean eiozen, 5,2.
- (ERTE) (i.) 'espacio, intermedio'. *guizonen ertean*, 1,2; *etab*. Ik. (ARTE).
- ESAN (a.) 'decir'. Ik. ERRAN.
- ESKATU (a.) 'pedir'. *escatu beardiozu...* *barcazio*, 4,4at.; *escadezogun*, 3,4at.
- ESKERO/EZKERO (j.) 'luego de, después de'. *eta bete esquero argui soberanos, esanzion*, 3,2; *barcatuezquero*, 6,2at.
- ESKEROS (j.) 'luego de, después de'. *barcatu esqueros*, 6,2at.
- (ESKU) (i.) 'mano'. *Eguiten duzuna... esquec ciquinzen dituzunean*, 2,2.
- (ESNE) (i.) 'leche'. *dichosoac... pechoac zuri esnea emanizutenac*, 5,1at.
- (ESPIRITU) (i.) 'espíritu'. *eramana espirituan*, 4,1at.
- (ESPIRITU SANTU) (i.) 'Espíritu Santo'. *Espiritu Santuac*, 6,3; *Spiritu* (sic Sp-) *Santua ganic*, 1,1.
- ETA (j.) 'y'. *balidin belarico jarri eta adoracen banauc*, 1,1.
- ETORRI (a.) 'venir, llegar'. *etorricizaion... desdicha au?*, 5,2; *etorrigo zarade*, 2,4; *atozte, eta icusico duzute*, 3,2.
- ETXE (i.) 'casa'. *iru eche* 'tria tabernacula', 3,1.
- (ETXEDEN) (a.) 'esperar aguardar'. *erioze-*

- bat echedeten duzu, 2,4; Zer ondasunac dirade neri echedeten didatenac zeruan?, 3,1at.*
- EZ (adj.) 'no'. *ezpadaquite, 1,3; eztela, 1,1at; eznaiz, 1,1; enaiz, 1,1at; ezara, 6,3at.*
- (EZAGUMENTU) (i.) 'conocimiento'. *bere culpa pasatuen ezagumentuarequi, 6,1at.*
- EZAGUTU (a.) 'conocer, reconocer'. (*Dabidec*) *ezagutuzuen bere becatua, 6,2.*
- (EZAN) (a.) 'yacer'. *erraiozute... dazan ogazetic jeiquico eztela, 1,1at.*
- (EZARRI) (a.) 'poner, colocar'. *ezarzendute jaulan (Paradisuco egaztia), 6,3.*
- 1 EZE (j.) 'que'. *Jaquin beazute eze eztirela, 1,2at.*
- 2 EZE (j.) 'tan/de suerte - que'. *au aĩñ señaie gaistoa da, eze... ematen du, 1,1at; aĩn galduac, ece berac proćurazen baitute, 1,1at; Izanduzuen aimberze dolore, eze negar eguin baizuen, 6,3at.*
- 3 EZE (j.) 'pues, ya que'. *vzec ere burua erorzer..., ere Aingueruac recebituco aute, 1,1.*
- 4 EZE (j.) 'sino'. *Jaquin beazute eze eztirela sollic Aingueru aiec..., Demonio viurturic, eze baitare christau gaistoac, 1,2at.*
- 1 EZEN (j.) 'que'. *dio ezen, beardela dispoñitu becatorea, 2,1at.*
- 2 EZEN (j.) 'tan/de tal clase - que'. *aĩñ da necesario..., ezen essaten du, 2,1; alaco margarita preziosoa..., ezen..., saldu izanduzuen vere azienda guztia, 3,3.*
- 3 EZEN (j.) 'pues, ya que (?)'. *dio ezen bada, ezen, 2,2.*
- EZIN (adj.) '(impotencia, incapacidad)'. *Demonioac ezindezaque deus, 1,3.*
- (EZKONDU) (a.) 'casarse'. *ezconduac, superioreac, eta juezac, 4,3.*

F

- (FABORE) (i.) 'favor, ayuda'. *Jangoicoaren faborea, 1,1at.*
- FÁLTA (i.) 'falta, carencia'. *zergatic falta eguiten zion, 2,3.*
- FEDE (i.) 'fe'. *fede viziad eramatendu, 3,4.*
- (FLAKATU) (a.) 'flaquear, debilitarse'. *flacaturic, virtute gucietaraco, 5,2at.*

G

- GABE (p.) 'sin, carente de'. *culparic gabe, 1,1; nasigabe, 3,2at. Ik. BAGÉ.*
- (GAIN) (i.) 'arriba, encima, sobre'. *zure gañean, 2,4; abiatuzen escribizera... Bienaventuranza gloriacoaren gañean, 3,2; gañera, 4,1at.*
- GAISTO/(GAIZTO) (adj.) 'malo'. *erioce gaistos illen dela, 1,1at; obra gaiztoac, 2,2.*

- Gehien-gehienetan «gaisto».
- GAIZ (i.) 'mal'. *gaizbat gaiz guzien gañetic, 6,3.*
- 1 GAIZKI (adj.) 'mal, en mal estado'. *Ze-goan gaizqui Erregue Ococias, 1,1at.*
- 2 GAIZKI (adj.) 'mal, de mala manera'. *gaizqui bizizen guizon arc, 2,3at.*
- GALDETU (a.) 'preguntar'. *galdetuzion Feliperi, 6,1; Galdezaiozute, 3,3.*
- GALDU (a.) 'perder'. *galdu izanduduen, 2,1at.*
- GANADU (i.) 'ganado, bestia'. *ganadu desenfrenatuac bezala, 2,3at.*
- GARAITU (a.) 'vencer, triunfar de'. *Christo gure Jawnac garaitu zituen tentacio obec, 1,1; garaicechan tentacio obec, 1,1. Ik. GARATXU.*
- GARATXU (a.) 'vencer, triunfar de'. *garatxu zituzten dificultade andi ziranac igaten aldapac, 4,2; garachuric, 3,2.*
- (GARBI) (adj.) 'limpio, puro, casto'. *viziza garbia, viziza castoa, 3,1at.*
- (GARBITASON) (i.) 'limpieza, pureza'. *conzienziaco garbitasona 'beati mundo corde', 2,1at.*
- (GARBITU) (a.) 'limpiarse'. *combenida garbizaitezen, 2,2.*
- GAUZA (i.) 'cosa'. *O cein gauza lastimosoa...?, 1,1at; gauzaric, 3,2at.*
- (GAZTE) (adj.) 'joven'. *esaten zion gazteenari, 4,1.*
- (GAZTETASUN) (id.) 'juventud'. *gaztetasuna, zartasonic vague, 3,2at.*
- GEAGO/GEIAGO (adj.) 'más'. *ez beñere gueago beazecoz, 2,1; bost milla, eta gueago, 6,1; Au geago (sic ge-) esaten digu, 2,2; amacen diucleric gueiago illuntasinac, 5,2. Maizago agertzen «geago», «geiago» baino.*
- GELDITU (a.) 'quedarse'. *guelditu zan... garachuric, 3,2.*
- GENDU (a.) 'quitar, despojar de'. *guenducion indar guciac, 1,3. Ik. KENDU.*
- GEREN (adj.) 'nuestro'. (*guc*)... *gueren, 6,1at. (gu)... gueren, 6,2at.*
- GERO (adj.) 'luego'. *orai..., guero, 1,3.*
- GITI (adj.; ad.) 'poco(s); poco'. *iduritu izandu bazizaiozcan guiti, zazpi vrteco trabajuac, 3,1; guiti importazenda admirazea, 5,1. Ik. GUTXI.*
- GIZON (i.) 'hombre'. *guizon arc, 2,3at.*
- (GOGORTASON) (i.) 'dureza, obstinación'. *ecusiric zure gogortasona, 1,2.*
- GOIEN (adj.) 'lo más alto/elevado'. *men-diaren goien artan, 3,1.*
- (GONBIDATU) (a.) 'convidar'. *guztioc gombidazen gaitu, 4,3.*
- (GORPUZ) (i.) 'cuerpo'. *gorpuzean, 2,4.*
- (GU) (io.) 'nosotros'. *naibadugu, guc ere gozatu, 6,1.*
- GURE (adj.) 'nuestro'. *Christo gure Reden-*

torea, 1,1; *gure Jauna*, 3,3; 6,1.
 GURUZE (i.) 'cruz'. *paraturic gurutzeba-tean*, 3,3.
 GUTXI (adj.) 'poco(s)'. *egun guchi*, 4,1; *guchi animazen... dirade*, 4,2at.
 (GUZI)/(GUZTI) (adj.) 'todo(s)'. *Demonio guciec*, 1,1; *pensamentu gaisto guztia*, 2,2. *Maizago guzti guzi baino*.
 GUZTIS/GUZTIZ (ad.) 'enteramente, muy'. *pozoi guztis andia*, 2,2; *guztis ederra*, 6,3; *guztiz chauturic*, 2,2. *Guztiz askoz gehiago guztis baino*. *Behin jurtiz hemen: ezen zela jurtiz jaquiña erosi zuena*, 3,3at.

H

1 IA (ad.) 'ya'. *gueldizaitzte ia*, 2,2.
 2 IA (j.) 'ya-ya'. *ia pensamentu gaistos, ia iz gaistos, eta ia obra gaistoagoas*, 2,3.
 IDIKI (a.) 'abrir'. *beguiac irchi, eta idiqui eguitea*, 4,4.
 IDUKI (a.) 'tener'. *idiqui beardire*, 6,2at.; *Iduquizazu zure anime pobreas misericordie*, 2,3.
 IDURITU (a.) 'parecer'. *valdiñ Jacobi iduritu bazizaiozcan guiti...*, 3,1.
 IGAN (a.) 'subir, ascender'. *Egungo egunean iganzen Christo diuinoa*, 3,1; *igaten eta jachizen*, 4,2.
 IGANDE (i.) 'domingo'. *iru igande obetan*, 6,1at.
 IGES (i.) 'huida, fuga'. *igues eguitecoz*, 2,2at.
 (IKARATU) (a.) 'asustarse'. *icaratucoda Demonioa*, 1,3.
 (IKASI) (a.) 'aprender'. *icaszazu garaicen*, 1,3.
 IKAZ (i.) 'carbón'. *icaz guztia beño belzago eguiñic*, 2,2.
 IKUSI (a.) 'ver; considerar, reflexionar'. *iqu-si ditequela, eta gozatu*, 3,2; *Iqusi zazute emen... errespuesta eman beardena*, 3,2. *Ik. EKUSI*.
 IL (a.) 'morir; matar'. *illzan egun artan bertan*, 3,2; *nola izanduzuen fortaleza, filisteoac ilzezo*, 5,2; *illen dela*, 1,1at.; *illzen naizala*, 3,4at.; *ilzera*, 6,3. *Biak: il eta ill ageri dira*.
 (ILLUN) (i.) 'oscuridad, noche'. *allegatu zen onetan illuna*, 2,3at.
 (ILLUNTASUN) (i.) 'oscuridad'. *Arguia illuntasunic vague*, 3,2at.
 INDAR (i.) 'fuerza'. *guenducition indar guciac*, 1,3.
 (INFARNU)/(INFERNU) (i.) 'infierno'. *infarnuco sua*, 1,2at.; *infernuco sua*, 1,2at. *Infernu gehiago infarnu baino*.
 IÑOR (io.) 'alguien; nadie'. *vada iñor naiduena alcanzatu...?*, 4,3at.; *eztu iñorere desechazen*, 4,3. *Badago inor ere hemen:*

vada inor zuetatic gozatu naiduena...?, 4,3at.
 (IRAGAN) (a.) 'llevar, trasladar'. *iragaten ninduela mendi altubaten gñera*, 4,1at.
 (IRAUN) (a.) 'durar'. *gloria bat aiñ andia iraunenduena eternidade guztian*, 4,1.
 IRAZARRI (a.) 'despertarse'. *O zu zaudena lotan...; irazarri zaitez*, 3,1.
 (IRDITXI) (a.) 'conseguir, alcanzar, obtener'. *irdichicoduzu gloria bat aiñ andia*, 4,1; *irdisten*, 2,1; *irdistecoz*, 2,1at. *Baita ere irdiztecoz (sic -zt-), 3,4at.*
 IRE (adj.) 'tu, de ti'. *ire viciza*, 5,2at. *Ik. ERE*.
 IRRI (i.) 'risa, burla'. *irri eguinzuten guztia* *disparate onetas*, 2,3at.
 IRTXI (a.) 'cerrar'. *beguiac irchi, eta idiqui eguitea*, 4,4.
 IRU/IRUR (adj.) 'tres'. *iru Discipulo amatuac*, 3,1; *irur tentacioat*, 1,1.
 IRUGARREN (adj.) 'tercero'. *irugarren capituloan*, 2,1.
 (IRUNEA) (i.) 'Pamplona'. *Ezta juaten Iruñera, vaizic Iruñeco videtic*, 3,4.
 (ISASO) (i.) 'mar'. *tiberiadeco isasoaren berze aldera*, 6,1.
 (ISIL) (adj.) 'callado, en silencio'. *Zaute isilluc*, 3,3at.
 (ISU) (adj.) 'ciego'. *eguiten du, sorra, isua, eta mutua*, 5,1at.
 (ISUSTU) (a.) 'afear, poner feo'. *isusturic Demonio bat bezala*, 5,3at.
 (ISUTASON)/ISUTASUN (i.) 'ceguera'. *isutasona*, 5,2at.; *isutasuna*, 5,2at. *Baita ere itxutasun hemen: ichutasunean*, 2,3.
 (ISUTU)/(ITXUTU) (a.) 'enceguecer, estar sin vista'. *zegoala isuturic*, 5,1; *ichuturic*, 4,4at.
 ITURRI (i.) 'fuente'. *Zerdeñan dela iturribat*, 2,2.
 IZ (i.) 'palabra'. *esaten ditu iz abec*, 2,1at.; *iz eguinzuen*, 2,1at.; *izeguiten duela*, 2,1at. *Ik. MINZATU*.
 IZAN (a.) 'tener; ser'. *beldur izanzazu*, 1,3; *notal izan bearda au?*, 2,2. *Ik. IZANDU*.
 IZANDU (a.) 'tener; ser'. *Izanduzuen aimberze dolore*, 6,3at.; *Egun atera izanducen*, 1,1; *transfiguratu izanduzan*, 3,1.
 (IZERDI) (i.) 'sudor'. *guztia odoles izerditan*, 3,3.
 (IZULI) (a.) 'volver, regresar; devolver, restituir; hacerse, convertirse'. *izuliric Jangoicoaren graciara*, 2,1; *nola eztiozu izulzen zure proximoari quendudiozun onrra*; 2,4; *eguinzac arri obec, ogitan izuldaitecen*, 1,1.

J

JAIO (a.) 'nacer'. *Jangoicoac jaio izanduguiñuzen*, 2,1at.

JAKIN (a.) 'saber'. *jaquin zazute ezen aude-la lequa*, 4,1at.; *jaquiñen*, 3,2at.; *juztiz jaquiña* 'jakintsua', 3,3at.
 JAN (a.) 'comer'. *cer jan, eta edan*, 2,3at.; *janen*, 6,4.
 JANGOIKO (i.) 'Dios'. *O Jangoico sobera-noa*, 1,1at. Behin «Jengoicoagana», 5,3.
 JARRI (a.) 'ponerse; sentarse'. *balidin belarico jarri eta adoracen banauc*, 1,1; *manatu-zuen, jarzedin jendea*, 6,1.
 (JATXI) (a.) 'bajar, descender'. *egonen liza-queala igaten eta jachizen*, 4,4.
 JAUN (i.) 'señor'. *Jaun onec*, 1,2at.
 (JEIKI) (a.) 'levantarse'. *erraiozute... dazan ogazetic jeiquico eztela*, 1,1at.
 JENDE (i.) 'gente'. *gende onen necesidadea*, 6,1.
 JUAN (a.) 'ir'. *eztuzute cer juan aiziña*, 1,1at.
 JURAMENTU (i.) 'juramento'. *juramentu falsoa*, 1,2at.
 JUZTIZ (adj.). *Ik. GUZTIS*.

K

(KANPO) (i.) 'fuera, parte exterior'. *juizio-tic campora*, 3,4at.; *juiziotic campoan*, 4,3.
 (KARGU) (i.) 'carga, falta'. *nola resposditu-co duzute aimberze carguri...?*, 1,3.
 (KARRIKA) (i.) 'calle'. *onelaco carrican*, 3,2.
 KENDU (a.) 'quitar, despojar de'. *quendudiozun onrra*, 2,4. *Il. GENDU eta (IZU-LI)*.
 (KRITU) (adj.) 'querido, amado'. *O Sion queritua!*, 3,1at.
 KONBENI (a.) 'convenir, ser conveniente'. *combenida garbizaitezen*, 2,2.
 (KONFESORE) (i.) 'confesor, que oye en confesión'. *confesoreac erratenbadioere*, 6,2at.
 KONTRA (p.) 'contra'. *Christoren contra*, 1,1; *progimoaren contraco guztiac*, 4,3at.
 KONTU (i.) 'cuenta, razón'. *cer contu emanduzute...?*, 1,3.
 KOROA (i.) 'corona'. *justo guztien coroa*, 3,3.
 KRISTAU (i.) 'cristiano'. *christau gaistoac*, 1,2at.
 KRISTO (i.) 'Cristo'. *Christo Jesus*, 3,1; *xpto*, 1,1; *xptō*, 1,1.

I

LABANA (i.) 'navaja'. *labana zorroztes be-tea*, 4,4.
 LABE (i.) 'horno'. *infernuco labe andi artan*, 2,4.
 LAGUN (i.) 'compañero, prójimo'. *lagun*

proximoa, 1,2at.
 LAU (adj.) 'cuatro'. *laudote glorioso aietas*, 3,4.
 LEGE (i.) 'ley'. *bere legue diuinoa*, 4,3at.
 LEITU (a.) 'leer'. *Leitu izanduzigun San Gregorioc guztioi, gure viozac*, 3,3at.
 LEKU (i.) 'lugar'. *lequ artas*, 3,1; *lecu artatic*, 2,3.
 LEN (ad.) 'antes, primero'. *len vricodu bere burua ilzera, eze bocaduric janenduen*, 6,3; *lenic aterabeardu echetic*, 5,1; *lenago*, 2,3at.; *lenagoco*, 6,1at.
 LENDABIZIKO (adj.) 'primero'. *Lendabizico diligenzia*, 2,1at.
 LO (i.) 'sueño, dormición'. *lo eguiten duen ogazeraño*, 3,3; *O zu zaudena lotan*, 3,1.
 LORE (i.) 'flor'. *lore eterno etaco, barazea*, 3,3.
 (LOSINTXA) (i.) 'halago'. *ez losinchac, ez rigoreac*, 5,1.
 LUR (i.) 'tierra'. *fielen lur promisionecoa*, 3,3.
 LUZATU (a.) 'prolongar, aplazar'. *ezteza-zula luzatu egunetic egunera*, 2,4.
 (LUZE) (adj.) 'largo'. *izanagatic pillare au aiañ luzea, nola*, 4,4.

M

MAISTRU (i.) 'maestro'. *Maistru diuino Christo Jesusi*, 3,1.
 (MAITE) (adj.) 'amado, querido'. *gure Jangoico maitea*, 3,4at.
 MANATU (a.) 'mandar, ordenar'. *manatu-zuen, jarzedin jendea*, 6,1.
 MANDAMENTU (i.) 'mandamiento'. *guardazera vere mandamentu santuac*, 3,3at.
 MENDI (i.) 'monte'. *mendi altubaten gañera*, 4,1at.
 MEREZITU (a.) 'merecer, lograr'. *merezi-tuzuen, bere gorpuzeco gloria*, 3,3at.
 MERKATARI (i.) 'mercader'. *mercatori Diuinoa*, 3,3at.
 MILLA (adj.) 'mil'. *bost milla*, 6,1; *mille ducat*, 3,3.
 MINZATU (a.) 'hablar'. *minzatuzen mutua*, 5,1.
 MODU (i.) 'modo, forma'. *deizendute modonetan*, 6,3.
 MUNDU (i.) 'mundo'. *mundu onetan consueloa*, 1,3.
 (MUTIL) (i.) 'criado, sirviente'. *bere mutilla zegola guztiz eri*, 2,3; *mutillari*, 2,3.
 (MUTU) (i.) 'mudo'. *minzatuzen mutua*, 5,1.
 (MUTUTU) (a.) 'estar privado del habla'. *guizon miserable au zegoan ere mututuric*, 5,1.

N

- NAI (a.) 'querer, desear'. *eztuzule nai apartatu*, 1,2; *naico duzutela*, 4,3at.
 NASI (a.) 'mezclar'. *gaiziz* (sic -z) *nasigabe*, 3,2at.
 (NAUSI) (i.) 'amo, dueño'. *erraiozute ceren nausiari*, 1,1at.
 NEGAR (i.) 'lloro'. *ezpaduzute negar...* *eguiten*, 1,3.
 (NEKATU) (a.) 'cansarse, fatigarse'. *debalde necazen zarade*, 3,2.
 NERE (adj.) 'mi, de mí'. *aparta chezute nere presenciatu*, 2,2; *Veguirezazu nere semea zerura*, 3,1at.; *nere animoa*, 6,1at.
 NI (io.) 'yo'. *ni naizela Demonioa*, 2,3at.; *neri*, 3,1at.; *niri*, 3,2.
 1 NOLA (j.) 'así' como, (tanto) como; como, porque; cómo, que'. *ala nola Erregue Ococias*, 1,2; *nola respondituco duzute aimberce carguri*, *nola...* *ocasionatuzuzuten?*, 1,3; *nola becatoreac galdu izanduzuen...*; *orrengatic bada*, 2,1at.; *emanzion noticie*, *nola bere mutilla zegola guztiz eri*, 2,3.
 2 NOLA (ad.) 'cómo'. *adizazute nola*, 1,2at.; *nola respondituco duzute...*?, 1,3.
 1 NON (ad.) 'donde; he aquí (que)'. *endiaren goien artan*, *non guztia transfiguratu izanduzan*, 3,1; *allegazen da vada endiaren gañera*, *eta non bereala aguerzen den guztia transfiguraturic*, 4,2at.
 2 NON (ad.) '¿dónde?'. *non gueldizen zarade zu?*, 3,1.
 (NOR) (io.) 'el que, quien'. *eta norc eramanzuen Christo desiértora*, *cen Spiritu Santua*, 1,1.
 NORA (ad.) 'a dónde'. *nora naizute juan...*?, 3,4at.
 NORBAIT (io.) 'alguien'. *baldiñ balizaque norbait nailuquena erosi*, 2,3at.

O

- O (in.) '¡oh!'. O *Jangoico soberanoa...*?, 1,1at.
 (OBE) (adj.) 'mejor'. *nola ezpaita dolore obeagoric*, 6,2at.
 OBEK (io.) 'estos'. *arri obec*, 1,1; *bazcoa datozen obetan*, 6,1; *damu izan zagun becatu obes*, 6,2at. *Ik. ABEK eta OĖK.*
 OBEKI (ad.) 'mejor'. *Obequi bada lograzeco au*, 2,2at.
 (OBREN) (adj.) 'el mejor'. *obrenac*, *eta perfectoenac*, 4,2.
 ODOL (i.) 'sangre'. *redimituac Christoren odol preziosoarequi?*, 1,3.
 OEK (io.) 'estos'. *oec eztire deus*, 6,1; *oen*, 1,2; *oendaco*, 1,2at.; *oetatic*, 6,3. *Ik. OBEK eta ABEK.*
 (OGAZE) (i.) 'cama, lecho'. *dazan ogazetic*

- jeiquico eztela*, 1,1at.; *ogazeraño*, 3,3.
 OGI (i.) 'pan'. *borz ogui*, 6,1; *eguinzac arri obec*, *ogitan* (sic -gi-) *izuldaitecen*, 1,1.
 (OIU) (i.) 'grito, clamor'. *Profeta Natanen oiuetara ezagutuzuen bere becatua*, 6,2.
 ON (adj.) 'bueno'. *confesio on eguiasco batequin*, 2,1at.
 ONA (ad.) 'he aquí'. *onabada*, 5,1at.
 ONDASON/ONDASUN (i.) 'bienes, riquezas'. *ainbeste ondason*, 3,2at.; *zer ondasun dirade...*?, 3,2at.
 ONEK (io.). *Ik. AU.*
 ONELA (ad.) 'así, de este modo'. *onela ezta erabazten*, 4,2at.; *nere habitazioa da onelaco lecutan*, *onelaco carrican*, *onelaco echetan*, 3,2.
 ONENBERZE (adj.) 'tanto'. *onemberze genderendaco*, 6,1; *onemberze desdichan*, 6,3at.
 ONGI (ad.) 'bien'. *Jauna ongui gaude emen*, 3,1.
 OR (ad.) 'ahí'. *orgacaizquite engañaturic*, 2,3at.
 ORAI/ORAIÑ/ORAIÑ (ad.) 'ahora'. *essanzagun orai guztioac*, 2,4; *oraiñ dagon becala*, 2,4; *oraiñ daraño*, 4,4at.; *oraiñdaraño*, 3,4at.; *oraiñdaraño*, 3,4at.; *oraiñc*, 2,4.
 (ORAITU) (a.) 'acordarse'. *ezpada gueiagio oraizen Jangoicoa*, 6,2at.
 ORDUAN (ad.) 'entonces, en tal caso'. *cer eguiten duzu orduan?*, 2,2.
 ORI (io) 'ese; vos'. *amistade desonesto ori*, 2,4; *damu dut ori ofenditua*, *ori denagatic*, 6,2; *orrec*, 2,3; *orretas*, 2,3; *orrengatic bada*, 2,2. Cf. *verezat bat* 'tibi vnum', 3,1.
 ORIEK (io.) 'esos'. *trabaju oriec*, 4,1at.
 -ORO (atz.) 'cada, todos los'. *egunoro*, 3,1at.
 OROITU (a.) 'acordarse'. *oroitu vague zeruco gloria andi artas*, 3,4at. *Ik. (ORAITU).*
 ORREK (io.). *Ik. ORI.*
 ORRELA (ad.) 'así, de ese modo'. *zer eguiten duzu becatuan orrela sarturic?*, 2,4.
 (OSASON)/(OSASUN) (i.) 'salud'. *eman zezoquela osasona*, 2,3; *osasunas*, 2,3.
 (OSO) (adj.) 'todo, entero'. *vioz osoarequin*, 2,4.
 OSTATU (i.) 'posada'. *Demonien* (sic -nien) *osatu publicoa*, 2,3.
 OTE (ad.) 'acaso, por ventura'. *Nor izanen oteda asqui...*?, 3,1at.

P

- (PARADISU) (i.) 'paraíso'. *Paradisuco egaztia*, 6,3. *Ik. ere Paraisoa*, 3,3.
 PARATU (a.) 'poner, colocar, depositar'. *paratu zuen bere amorea*, *Dalida* (sic -d-) *baitan*, 5, 2; *paraturic guruzebatean*, 3,3.

- (PASIONE) (i.) 'pasión, (mala) inclinación'. *zeuden (Fariseoac) pasiones beteric*, 5,1.
 (PAUSU) (i.) 'paso (?)'. *Venite, et videte: Atozte fedesco pausuaquin, atozte obra onetaco pausuaquin* (sic *-sa-* eta *-in*), 3,2at.
 (PEKATU) (i.) 'pecado'. *pecatua eguinzen miseramente*, 6,2. Gehienetan *bekatu* erabiltzen da.
 PENSAMENTU (i.) 'pensamiento'. *zuen pensamentu gaisto guztia*c, 2,2.
 PENSATU (a.) 'pensar, creer'. *eztezazutela pensatu naidizutela Predicatu*, 2,1at.
 (PERSIO) (i.) 'presión (?)'. *libertadea, persioric vague*, 3,2at.
 PILLARE (i.) 'pilar, columna'. *pillare bate*tic, 4,4.
 (PISU) (i.) 'peso'. *bere pisus erorzenda*, 6,1at.
 PODORE (i.) 'poder, fuerza'. *bere podore Diuinoarequi*, 1,1.
 POZOI (i.) 'veneno'. *benenoa, edo pozoiz gztis andia*, 2,2; *animali pozoiescorenbate*c, 2,2.
 PREDIKADORE (i.) 'predicador'. *predicadore au*, 2,1.
 PREKUSORE (i.) 'precursor'. *Precusore diuino*, 2,1; *precusore*, 2,1. Baita ere «*Precusore diuino*», 3,2.
 (PROBETXU) (i.) 'provecho, utilidad'. *probecuegatic*, 1,2at.
 PUNTU (i.) 'punto, momento'. *puntu onetatic, instante onetatic*, 3,4at.

R

- RESPONDATU/(RESPONDITU) (a.) 'responder, contestar'. *respondatucion Jaun arc*, 5,1at.; *respondituco didazu zua*zela...?, 1,2. *Ik. (ERRESPONDATU)*.
 (REZEBITU) (a.) 'recibir, coger, sostener'. *Aingueruac recebituco aute*, 1,1.

S

- SALDU (a.) 'vender'. *onec saldu dit bere anima*, 2,4.
 SANDU (adj.) 'santo'. *Erregue sandu oni*, 6,4. Gehiago erabiltzen *santu*.
 SANTU (adj.) 'santo'. *bere gloria santu artan*, 2,3; *vere mandamentu santuac*, 3,3at. Normalki hau erabiltzen.
 (SARE) (i.) 'red'. *lazoac, edo sareac*, 6,3at.
 (SARTU) (a.) 'entrar'. *becatuan orrela sarturic?*, 2,4; *nola ecin sardaitequen gauza zi*quinic, 2,1at.
 SEKULAKO (adj.) 'eterno'. *seculaco infernuetara*...?, 1,1at.
 (SEME) (i.) 'hijo'. *Jangoicoaren semea*, 1,1.
 (SENDATU) (a.) 'sanar, curar'. *deseoarequi jaquituco sendatuco cen*, 1,1at.

- (SENTIMENTU) (i.) 'sentimiento, aflicción'. *vztendu vere burua ilzera, sentimentus*, 6,3at.
 SENAILE (i.) 'señal, indicio'. *au aiañ señaile gaistoa da, eze*, 1,1at.; *ez ceruco señaileac, eta ez milagroac, dirade asqui*, 5,1.
 SOLLIK (adj.) 'solamente'. *eztirela sollic Aingueru aiec*, 1,2at.
 (SOR) (adj.) 'sordo'. *eguitendu sorra, isua, eta mutua*, 5,1at.
 (SORTU) (a.) 'estar privado del oído'. *mututuric... isuturic... sorturic*, 5,1.
 SU (i.) 'fuego'. *infernuco su andi artan*, 2,4; *zuazte maldituac seculaco sura*, 1,2at.; *sues, eta labana zorroz betea*, 4,4.

T

- (TABERNA) (i.) 'taberna'. *juaten vazara, tabernara*, 1,2.
 (TENTAZAILE) (i.) 'tentador, inductor'. *ezaiteala izan, tentazalea*, 1,3.
 (TERMIO) (i.) 'término, fin'. *durazio termioric vague*, 3,2at.
 (TERRORÉ) (i.) 'terror'. *filisteo guzien terrorea*, 5,2.
 (TISTEATU)/(TISTIATU) (a.) 'brillar, resplandecer'. *vere aurpegui diuinoac tisteezen zuen eguzqui ederbate bezala 'resplenduit...'*, 3,1; *tistiazzen zuen*, 4,2at.
 TRINTATE (i.) 'Trinidad'. *trintate Santissimoas*, 3,3at.
 (TXAUTU) (a.) 'lavarse, limpiarse'. *garbi*zaitezte, *zaute guztiz chauturic 'labamini* (sic *-b-*), et mundi esote (sic *e-*), 2,2.
 TXOIL (adj.) 'muy, sumamente'. *negar eguin baizuen choil aniz*, 6,3at.
 (TXURI) (adj.) 'blanco'. *izulzen direla churriac*, 2,2. *Ik. (ZURI)*.
 (TXURITASON) (i.) 'blancura'. *churituric, graciaren churitasonarequin*, 2,2at.
 (TXURITU) (a.) 'emblanquecer, ponerse blanco'. *gueldizen direla churituric*, 2,2.

U

- UME (i.) 'hijo'. *Jangoicoaren vme maiteac*, 5,3.
 (UR) (i.) 'agua'. *vra, eta oguiarequi*, 2,1at.
 URA (io.) 'aquel'. *gloria soberano andi vra*, 2,4; *vre da dichosoa*, 5,1at.; *guizon arc*, 2,3at.; *arequi*, 1,2at.; *diru arrequin*, 2,3at.; *aren Misericordiec*, 1,3; *artas*, 2,1at.; *argatic*, 3,3at.; *arri*, 6,1.
 URBIL (adj.) 'cerca'. *egonic aiañ urbil erorze*co, 5,2.
 (URRE) (i.) 'oro'. *urretan, eta zillaretan* (sic *-r-*), 3,3.
 (URRIKIMENTU) (i.) 'dolor, arrepentimiento'. *urriquitentue, eta dolorea*, 6,1at.

(URTE) (i.) 'año'. *zazpi vrteco trabajuac*, 3,1.
 UZI (a.) 'dejar, permitir; dejar, abandonar; dejar, soltar'. *len vzi codu bere burua ilzera*, 6,3; *vzec ere burua erorzero*, 1,1; *vzi zendueta becatua*, 2,1at; *vzi bearbanau Jangoicoac vere esqutic*, 3,4at.

Z

(ZABALDU) (a.) 'abrir'. *zabalduac, eta idi quiac*, 4,3at.
 ZALDI (i.) 'caballo'. *erosten duenac zaldibat*, 2,3at.
 (ZAR) (adj.) 'viejo, antiguo'. *costumbre gaisito, eta zarrac*, 5,1.
 (ZARTASON) (i.) 'vejez, ancianidad'. *gaztetasona, zartasonic vague*, 3,2at.
 ZAZPI (adj.) 'siete'. *zazpi vrteco trabajuac*, 3,1.
 1 ZEIN/ZEIN/ZEN (io.) 'que, el cual'. *conseguzagun gracia zein baita prenda seguroa*, 5,3; *guizonbat, cein azenduric Jangoicoas*, 2,3at.; *zein illzan egun artan bertan*, 3,2; *becatua, zeñetan*, 2,1at.; *zeñec (Demonioac)... sarcen diraden*, 2,3.
 2 ZEIN/ZEIN/ZEN (io.) 'qué, cuán; cuál, quién'. *O cein gauza lastimosoa...?*, 1,1at.; *Ceinda Demonioaren isua?*, 5,1at.; *ceinda...?*, 5,1at.; *cein animosoa...?*, 5,2at.
 ZENBAIT (adj.) 'algunos'. *cembait aldis*, 1,1at.; *ceimbait (sic cei-) egazti*, 6,3.
 ZENBAT (io.) 'cuánto, qué grande; cuántos'. *ona cembat danu etorrizizaion*, 5,2at.; *cembat eri, dauden...?*, 1,1at.; *o cembatec... azenzera vztendituzten*, 6,2at.
 ZER (io.) 'qué'. *eztuzute cer juan aiziña*, 1,1at.; *cer misterio da*, 1,1; *eta cerc onela isucendu?*, 5,2at.; *certain*, 1,1at.; *certara*, 1,2. *Ik. ZEREN, ZERENGATIK eta ZERGATIK.*
 ZERBAIT (io.) 'algo'. *abiatu baño lenago esatera zerbaít*, 3,1at.
 ZERE (adj.) 'vuestro, de vos'. *beldur izanzazu cere condenacio eternoa*, 1,3; *(zu)... cere exemplo*, 1,3; *etab. Ik. ZURE.*

1 ZEREN (adj.) 'vuestro, de vosotros'. *erraiozute ceren nausiari*, 1,1at.
 2 ZEREN (j.) 'porque, ya que'. *ceren confesioan ongui minzazeco, lenic aterabearduechetic*, 5,1.
 ZERENGATIK (j.) 'porque, pues, ya que; que, porque'. *cerengatic becatu mortalean dagona, ezin salbadaiteque*, 6,1; *eta arrazoea da, cerengatic bere gaiztec, sentizen dire*, 6,2.
 1 ZERGATIK (j.) 'porque, ya que, pues; que, porque'. *Zergatic derrepente etorricoda Jangoicoaren ira*, 2,4; *arrazoea da, zergatic... bearda*, 2,1at.
 2 ZERGATIK (ad.) 'por qué'. *vadaquizute zergatic; (sic ;)*, 3,2.
 (ZERU) (i.) 'cielo'. *zeruco gloria*, 3,3at.
 ZIKIN (adj.) 'sucio'. *deleite ziquinbatengatic?*, 3,3at.; *gauza ziquin, eta manchaturic*, 2,2.
 (ZIKUNDU) (a.) 'manchar, ensuciar'. *aurpeguia, eta esquec ciquinzen dituzunean*, 2,2.
 (ZILLAR) (i.) 'plata'. *vrretan, eta zillaretan (sic -r-)*, 3,3.
 ZORZIGARREN (adj.) 'octavo'. *lurretic zeruco zorzigarren esferaraño*, 4,4.
 (ZORROZ) (adj.) 'afilado'. *labana zorroz betea*, 4,4.
 ZU (io.) 'vos'. *etorricco zarade zuere*, 2,4; *Zuc daquizu*, 1,2; *zuri*, 1,2; *zutas*, 1,2.
 ZUEK (io.) 'vosotros'. *deseazen duzute zu ec guztioac jaquitea?*, 3,2; *esaten dizutet nic zuei*, 4,1.
 ZUEN (adj.) 'vuestro, de vosotros'. *manifestatuco ditu Juez Divinoac, zuen confusio-co*, 1,3; *(zuec) zuen*, 2,1; 2,1at.; 4,1at.; *Ik. ZEREN.*
 ZURE (adj.) 'vuestro, de vos'. *eztiozu izulzen zure proximoari*, 2,4; *(zuc) zure*, 1,2; 2,3. *Ik. ZERE.*
 (ZURI) (adj.) 'blanco'. *elurra beizan zuriac*, 3,1; *ain zuriac nola elurra*, 4,2at. *Ik. (TXURI).*
 (ZURITASUN) (i.) 'blancura'. *becatoreac galdu izanduzuen graciaren zuritasuna*, 2,1at.

HIZTEGIA (II)

A

ABE MARIA 'Ave, María'. *Aue Maria*, 3,1at.
 ABISO 'noticia, comunicación'. *abiso*, 6,2at.
 (ABOFETEATU) 'abofetear'. *abofeteaturic*, 3,3.
 ADVERTITU 'darse cuenta; hacer ver'. *adwertitu*, 1,2at.; *adbertizen*, 1,2at.
 ADMIRATU 'admirarse'. *admiratu*, 5,1.
 ADMIRAZIO 'admiración'. *admiracio*, 3,3.
 (ADORATU) 'adorar'. *adoracen*, 1,1.
 (AFIZIONATU) 'aficionarse'. *afizionazaitzen*, 3,2at.
 AGUSTINO 'Agustín'. *Agustino*, 3,2.
 (AIRE) 'aire'. *airean*, 2,4.
 (AJILIDADE) 'agilidad'. *agilidadea*, 3,2at.
 AJUSTATU 'ponerse de acuerdo'. *ajustatu*, 2,3at.
 AKABATU 'terminar'. *acabatuta*, 2,3at.
 (AKONSEJATU) 'aconsejar'. *aconsejazen*, 1,2at.
 (AKTIBO) 'activo'. *actiboac*, 4,3.
 AKTO 'acto'. *acto contriciosco*, 5,1.
 ALABATU 'alabar'. *alabatu*, 5,1at.
 ALAJA 'alhaja'. *alaja*, 3,3.
 (ALEGRE) 'alegre'. *alegreia*, 3,2at.
 ALEGRIA 'alegría'. *alegria*, 3,2at.
 (ALENTATU) 'animarse'. *alentazecoz*, 3,1at.
 (ALIBIO) 'mitigación'. *alibioric*, 6,3at.
 (ALIENTO) 'ánimo'. *alientoa*, 4,1.
 ALKANZATU 'obtener'. *alcanzatu*, 4,3at.
 ALKUINO 'Alcuino'. *Alcuino*, 3,2.
 ALMONEDA 'subasta'. *almoneda*, 3,3.
 ALOMENOS 'por lo menos'. *alomenos*, 6,2at.
 ALTO/ALTU 'elevado'. *mendi altoau*, 4,2at.; *altu*, 4,2.
 ALTURA 'altura'. *altura*, 4,2.
 (AMABLE) 'amable'. *amablea*, 3,1at.
 (AMATU) 'amar'. *amadezazun*, 2,2at.
 AMISTADE 'amistad'. *amistade*, 3,4at.
 (AMORE) 'amor'. *amorea*, 5,2.
 AMOROSAMENTE 'amorosamente'. *amorosamente*, 4,3.
 (AMOROSO) 'amoroso'. *amorosoan*, 4,1at.
 (ANIMA) 'alma'. *animac*, 1,1at.
 (ANIMATU) 'animarse'. *animatuco*, 4,4.
 (ANIMO) 'ánimo'. *animoa*, 4,1.
 (ANIMOSO) 'animoso'. *animosoa*, 3,1at.
 ANSIA 'preocupación'. *ansia*, 3,1at.
 ANTES BIEN 'sino que'. *antes bien*, 4,4at.
 APARTATU 'apartarse, dejar'. *apartatu*, 1,2.
 APENAS 'tan pronto como'. *apenas*, 3,2.
 (APETITU) 'impulso'. *apetituen*, 2,2at.
 (APLIKATU) 'ser diligente'. *aplicatuco*, 4,1.

(APOCALIPSI) 'Apocalipsis'. *Apocalipsim*, 4,1at.
 (APOSENTU) 'cuarto, celda'. *Aposentuan*, 3,1at.
 (APOSTOLO)/(APOSTOLU) 'apóstol'. *Apostoloac*, 2,2; *Apostoluac*, 6,1.
 ARMA 'arma'. *arma*, 1,1.
 (ARREPENTITU) 'arrepentirse'. *arrepentitua*, 4,4at.
 (ASEGURATU) 'asegurar'. *asegurazecoz*, 3,4at.
 (ASENTATU) 'asentar'. *asentaturic*, 6,1.
 ASISTITU 'asistir'. *asistitu zuten*, 4,3.
 (ASONBRATU) 'asombrarse'. *asombrazen*, 3,3.
 (ASTUZIA) 'ardid'. *astuzias*, 5,1at.
 (ATENZIO) 'atención'. *atenzioa*, 4,1at.
 ATRIBUITU 'atribuir'. *atribuitu*, 5,1.
 (ATURDITU) 'asombrar'. *aturdizen*, 3,4at.
 AUNKE 'aunque'. *aunque*, 3,2.
 (AUSENTATU) 'irse'. *Ausentatuco*, 3,3.
 (AZERTATU) 'acertar'. *azertazea*, 3,3.
 (AZOTATU) 'azotar'. *azotaturic*, 3,3.

B

(BALEROSO) 'valiente'. *valerosoac*, 3,1at.
 BALLE 'valle'. *valle*, 4,1at.
 (BANAGLORIA) 'vanagloria'. *banagloria-co*, 1,1.
 BAUPTISTA 'Bautista'. *Bauptistac*, 2,1.
 (BEDA) 'Beda'. *Bedac*, 5,1at.
 (BELARMINO) 'Belarmino'. *Belarminoc*, 3,3.
 (BELZEBUT) 'Belcebú'. *Belzebuti*, 5,1.
 (BENENO) 'veneno'. *benenoa*, 2,2; *venenos*, 2,2.
 BENERABLE 'venerable'. *benerable*, 5,1at.
 BENGANZA 'venganza'. *benganza*, 1,2at.
 (BESTIDURA) 'vestido'. *bestidurac*, 3,1.
 BIENABENTURANZA 'felicidad'. *Bienabenturanza*, 3,2.
 (BIENABENTURATU) 'dichoso'. *Bienabenturatueren*, 3,2at.
 BIL 'vil'. *bil*, 3,3at.
 (BISTA) 'contemplación'. *vistas*, 3,3at.
 BIZIO 'vicio'. *vizio*, 3,4.
 (BLASFEMIA) 'blasfemia'. *blasfemiaqui*, 1,2.
 BOEZIO 'Boecio'. *Boezio*, 3,2at.
 (BOKADU) 'bocado'. *bocaduric*, 6,3.
 BOZ 'voz; palabra'. *voz*, 3,2; *vozac*, 2,2at.

D

DABID 'David'. *Dabid*, 6,2.
 DALIDA 'Dalila'. *Dalida*, 5,2.
 DEBALDE 'en vano'. *debalde*, 3,2.
 (DEBILIDADE) 'debilidad'. *debilidaderic*, 3,2at.

DELEITAZIO 'deleite'. *deleitazio*, 3,2at.
 DELEITE 'deleite'. *deleite*, 3,3.
 DEMANERA 'de modo'. *demanera*, 5,1at.
 DEMONIO 'demonio'. *Demonio*, 1,1.
 DERREPENTE 'de repente'. *derrepente*, 2,4.
 (DESAPAREZITU) 'desaparecer'. *desaparezizen*, 2,4.
 (DESAZOI) 'desabrimiento'. *desazoic*, 3,2at.
 DESDITXA 'desgracia'. *desdicha*, 1,1at.
 DESDITXATU 'desgraciado'. *desdichatu*, 2,4.
 (DESEATU/DESATU) 'desear'. *deseazachan*, 1,2; *desazen*, 3,2.
 DESENFRENATU 'desenfrenado'. *desenfrenatu*, 2,3at.
 (DESENREDATU) 'ordenar'. *desenrredazera*, 4,1.
 DESEO 'deseo'. *deseo*, 3,2.
 (DESETXATU) 'desechar'. *desechazen*, 4,3.
 (DESGRAZIA) 'desgracia'. *desgracian*, 2,4.
 (DESGRAZIATU) 'pobre'. *desgraciatua*, 5,1.
 DESIERTO 'desierto'. *desierto*, 6,1.
 DESKUIDO 'negligencia'. *descuido*, 3,4at.
 DESONESTO 'deshonesto'. *desonesto*, 2,4.
 (DESORDEN) 'exceso'. *desordenequi*, 1,2.
 DESPREZIATU 'despreciar'. *despreziatu*, 3,3at.
 (DESPREZIO) 'desdén'. *desprecioarequi*, 1,1.
 (DESTERRATU) 'desterrado'. *Desterratuac*, 4,1at.
 (DETENZIO) 'lentitud'. *detencia*, 5,1.
 (DIBERTITU) 'entretenerse'. *diuertituric*, 2,3at.
 (DIBIBA)/DIBINO 'divina, -o'. *diuinac*, 3,3; *Diuiño*, 1,3.
 DIEGO 'Santiago'. *Diego*, 3,1.
 DIFERENTE 'diferente'. *diferente*, 3,4at.
 DIFIKULTADE 'dificultad'. *dificultade*, 4,2.
 (DIFIKULTOSO) 'difícil'. *dificultoso*, 1,2.
 (DIGNATU) 'tener a bien'. *digna zedilla*, 2,3.
 (DIGNISIMO) 'dignísimo'. *dignissimoa*, 6,3.
 (DILIJENTE) 'cuidadoso'. *diligentea*, 5,2at.
 DILIJENZIA 'diligencia, acto'. *diligenciaquin*, 2,1.
 (DISGUSTO) 'disgusto'. *disgustoric*, 3,2at.
 (DISKORDIA) 'discordia'. *discordieric*, 3,2at.
 DISPARATE 'despropósito'. *disparate*, 2,3at.
 DISPONITU 'prepararse'. *disponitu*, 2,1at.
 (DISZIPLINATU) 'disciplinarse'. *disciplina*, 2,1at.
 DISZIPULO 'discípulo'. *Discipulo*, 3,1.
 DITXA 'dicha'. *dicha*, 4,3at.

DITXOSISIMO 'dichosísimo'. *dichosisimo*, 3,2at.
 DITXOSO 'dichoso'. *dichoso*, 3,2at.
 (DOKTO)/(DOTO) 'docto'. *Doctoac*, 3,2; *Dotoac*, 3,2.
 (DONZELLA) 'virgen'. *donzellac*, 4,3.
 DOTE 'prenda'. *dote*, 3,4.
 (DOCTRINA) 'enseñanza'. *doctrinas*, 5,1.
 (DUDA) 'duda'. *dudaric*, 4,4.
 DUDATU 'vacilar'. *dudatu*, 3,3at.
 (DULZE) 'dulce'. *dulzeac*, 3,1.
 DURAZIO 'duración'. *durazio*, 3,2at.

E

(EBANJELIO) 'evangelio'. *ebangelioac*, 1,1.
 EBANJELISTA 'evangelista'. *Euangelista*, 2,1.
 EFIKAZIA 'poder'. *efikazia*, 6,2.
 EJENPLO 'ejemplo'. *egemplo*, 1,2at.
 (ELIAS) 'Elias'. *Eliasenzat*, 3,1.
 (ENAMORATU) 'enamorarse'. *enamoraturic*, 3,1.
 (ENBESTITU) 'acometer'. *embestizecoz*, 2,2at.
 (ENBIDIA) 'envidia'. *embidiaric*, 3,2at.
 (ENBIDIOSO) 'envidioso'. *embidiosoa*, 5,1.
 ENDEMONIATU 'endemoniado'. *endemoniatu*, 5,1.
 ENEMIGO 'enemigo'. *enemigo*, 1,1at.
 (ENEMISTADE) 'enemistad'. *enemistadeac*, 2,4.
 (ENFERMEDADE) 'enfermedad'. *enfermedadea*, 6,2.
 ENGANATU 'engañar'. *engañatu*, 5,2at.
 (ENKARGATU) 'recomendar'. *encargazen*, 2,2at.
 ENCONTRATU 'opuesto'. *encontratu*, 3,4.
 (ENTRAÑA) 'vientre'. *entrañac*, 5,1at.
 (ENTREGATU) 'entregarse'. *entregazen*, 1,3.
 (ENTRETENITU) 'tener a uno en suspenso'. *entretenituric*, 2,3at.
 (ERREGALATU) 'tratar con regalo'. *erregalazen*, 6,3.
 (ERREFERITU) 'contar'. *Erreferizendu*, 2,3at.
 (ERREKOJITU) 'retirarse'. *errecojiceco*, 2,3at.
 ERREMEDIO 'remedio'. *erremedio*, 2,2.
 (ERREMIDIATU) 'poner remedio'. *erremidiazzen*, 6,2.
 (ERREPARATU) 'advertir'. *Erreparazazute*, 2,3.
 (ERREPETITU) 'repetir'. *errepetizen*, 3,4at.
 (ERREPRESENTATU) 'ser imagen de'. *errepresentazen*, 4,2.
 (ERREPRESENTAZIO) 'figura, idea'. *errepresentazioarequin*, 4,1.

(ERRESPONDATU)/(ERRESPONDITU) 'contestar'. *errespondatu* (sic -r-), 2,3at.; *errespondizera*, 3,3.
 ERRESPUESTA 'contestación'. *errespuesta*, 3,2.
 (ERRESTITUZIO) 'restitución'. *errestituzioa*, 2,4.
 (ERRETIRATU) 'retroceder'. *erretirazecoz*, 2,2at.
 (ERREZEBITU) 'recibir'. *errezebizecoz*, 4,4at.
 (ESFERA) 'esfera'. *esferaraño*, 4,4.
 (ESFORZATU) 'empeñarse'. *esforzatua*, 5,2at.
 (ESKANDALO) 'escándalo'. *escandaloequi*, 1,2at.
 ESKARMIENTO 'escarmiento'. *escarmiento*, 2,3.
 ESKE 'porque'. *esque*, 2,2at.
 (ESKLABO) 'esclavo'. *esklabozat*, 1,3.
 ESKOJITU 'elegir'. *eskojitu*, 3,3at.
 (ESKRIBITU) 'escribir'. *escriuizea*, 3, 1at.
 (ESKRITORIO) 'escritorio'. *escriptorioas*, 3,3.
 (ESPANTATU) 'espantarse; maravillarse'. *espantaturic*, 4,1; *espantabedi*, 3,3at.
 (ESPERANZA) 'esperanza'. *esperanzaric*, 2,4.
 ESPERATU 'esperar'. *esperatu*, 3,2.
 (ESPERIENZA) 'experiencia'. *esperenziac*, 3,2.
 (ESPERIMENTATU) 'probar'. *esperimentatuco*, 1,1at.
 (ESPIRITUAL) 'espiritual'. *espiritualetan*, 2,3.
 (ESPONITU) 'exponerse'. *esponizen*, 5,2at.
 ESPOSA 'esposa'. *esposa*, 3,1.
 ESPOSO 'esposo'. *esposo*, 3,3.
 ESTADU 'estado, orden'. *estadu*, 3, 2at.
 (ESTIMATU) 'apreciar'. *estimadezazun*, 2,3.
 (ESTORBO) 'estorbo'. *estorboric*, 3,2at.
 ESTREMO 'punto opuesto'. *estremo*, 3,4.
 ETERNAMENTE 'eternamente'. *eternamente*, 5,3.
 ETERNIDADE 'eternidad'. *eternidade*, 2,3.
 ETERNO 'eterno'. *eterno*, 2,2.
 EUSEBIO EMISENO 'Eusebio Emiseno'. *Eusebio Emiseno*, 3,4at.
 (EUTIMIO) 'Eutimio'. *Eutimioc*, 5,1.
 (EXPLIKATU) 'explicar'. *explicazecoz*, 3,1at.
 (EXZEDITU) 'sobrepasar'. *excedizen*, 3,1at.
 EXZELENZIA 'grandeza'. *excelenzia*, 3,2.

F

(FALSO) 'falso'. *falsoa*, 1,2at.
 FALTATU 'carecer'. *faltatu*, 5,2.
 (FARISEO) 'fariseo'. *Fariseoc*, 5,1.

FAZILL 'fácil'. *facill*, 3,3.
 FELIPE 'Felipe'. *Phelipe*, 6,3; *Feliperi*, 6,1.
 FELIZ 'dichoso'. *feliz*, 3,4at.
 (FELIZIDADE) 'dicha'. *felizidadea*, 3,2at.
 (FIATU) 'confiar'. *fiacea*, 5,2.
 (FIEL) 'cristiano'. *fielen*, 3,3.
 FILISTEO 'filisteo'. *filisteo*, 5,2.
 FIN 'fin, motivo; fin, término'. *fin*, 2,1at.; *fiña*, 3,3.
 FIRME 'fuerte'. *firme*, 2,1.
 FLAKEZA 'debilidad'. *flaqueza*, 5,2at.
 (FLAKO) 'débil'. *flacoac*, 1,1at.
 FORTALEZA 'fuerza'. *fortaleza*, 3,2at.
 (FRANZIA) 'Francia'. *Franzian*, 2,3at.
 (FUERTE) 'robusto'. *fuertea*, 5,2at.

G

GERRA 'guerra'. *guerra*, 2,2at.
 GLORIA 'cielo; magnificencia'. *gloria*, 1,3; 3,1.
 (GLORIOSO) 'lleno de esplendor'. *gloriosoa*, 3,2.
 (GOARDATU)/GUARDATU 'cumplir'. *goardazen*, 2,1; *guardatu*, 4,2at.
 GOZATU 'disfrutar'. *gozatu*, 3,2.
 GOZO 'placer'. *gozo*, 3,4.
 (GRABE) 'grave'. *graberembat*, 6,2at.
 GRANDEZA 'grandeza'. *grandeza*, 3,2.
 (GRAZIA) 'gracia (divina)'. *graciara*, 2,1.
 (GULA) 'gula'. *gularaco*, 1,1.
 GUSTO 'placer'. *gusto*, 3,3at.
 (GUSTOSO) 'agradable'. *gustosoa*, 4,3.

H

(HABITATU) 'habitar'. *habitazea*, 3,4.
 (HABITAZIO) 'residencia'. *abitacio*, 3,1; *habitazioa*, 3,2.
 HAZIENDA 'bienes' *azienda*, 3,3; *hacienda*, 3,3.
 HETROTIDA 'Hetrotida (?)'. *Hetrotida*, 2,2.
 HONRA 'honra'. *honrra*, 3, 2at; *onrra*, 2,4.
 (HUGO BITORINO) 'Hugo Vitorino'. *Hugo Vitorinoc*, 3,2at.
 HUMANO 'humano'. *humano*, 3,1at.

I

(IDOLO) 'ídolo'. *idoloac*, 2,3.
 (IGNORANZIA) 'ignorancia'. *ignoranziaric*, 3,2at.
 (ILUSTRE) «ilustre». *ilustreac*, 3,1at.
 (IMITATU) 'imitar'. *Imitazozu*, 6,4.
 (INDIGNAZIO) 'indignación'. *indignacioa*, 2,4.
 (INDUZITU) 'inducir'. *inducicen*, 1,2at.
 INFELIZ 'desdichado'. *infeliz*, 3,4.

(INFINITO) 'infinito'. *infinitoa*, 1,2at.
 INGENIO 'talento'. *ingenio*, 3,1at.
 INGRATITUDE 'ingratitud'. *ingratitude*, 3,4at.
 (IMPORTATU) 'interesar'. *importazenda*, 5,1.
 INPOSIBLE 'imposible'. *imposible*, 3,2at.
 INSIGNE 'insigne'. *insigne*, 3,4at.
 INSTANTE 'instante'. *instante*, 3,4at.
 (INSTRUMENTU) 'instrumento'. *instrumentua*, 2,2at.
 INSUFIZIENZA 'insuficiencia'. *insufiziencia*, 3,2.
 (INTENTATU) 'pretender'. *intentazen*, 3,2.
 INTENTO 'propósito'. *intento*, 2,2.
 (INTENZIO) 'propósito'. *intenzioarequi*, 1,2.
 INTERES 'provecho'. *interes*, 3,3at.
 INTERZESIO 'intercesión'. *interzesio*, 3,1at.
 (INZIERTO) 'no seguro'. *inciertoa*, 5,3.
 IRA 'indignación'. *ira*, 2,4.
 (IRREMEDIABLE) 'sin remedio'. *irremediablezat*, 1,1at.
 (ISAIAS) 'Isaías'. *Isaiasen*, 2,2.

J

(JAKOB) 'Jacob'. *Jacoben*, 2,2at.
 (JAULA) 'jaula'. *jaulan*, 6,3.
 (JENTIL) 'gentil'. *Gentilla*, 2,3.
 JEREMIAS 'Jeremías'. *Jeremias*, 2,2at.
 JERUSALEN 'Jerusalén'. *Jerusalem*, 4,1at.
 JESUKRISTO 'Jesucristo'. *Jesu Christo*, 3,4at.
 JESUS 'Jesús'. *Christo Jesus*, 3,1.
 JOIA 'joya'. *joia*, 3,3at.
 JUAN 'Juan'. *Juan*, 4,2.
 JUEZ 'juez'. *Juez*, 1,3.
 (JUIZIO) 'razón'. *juiziotic*, 3,4at.
 JUNTATU 'reunir'. *juntatu*, 3,3.
 JUNTO 'unido'. *junto*, 3,2at.
 JUSTIZIA 'justicia'. *justizia*, 6,1at.
 JUSTO 'justo'. *justo*, 3,3.

K

(KABESTRU) 'cabestro'. *cabestruarequin*, 2,3at.
 (KAFARNAU) 'Cafarnaúm'. *Cafarnauco*, 2,3.
 KALIDADE 'requisito'. *calidade*, 6,1at.
 KANTIDADE 'cantidad'. *cantidade*, 3,3.
 KAPAZ 'capaz'. *capaz*, 6,2at.
 KAPAZIDADE 'capacidad'. *capazidade*, 3,1at.
 (KAPITULO) 'capítulo'. *capituloan*, 2,1.
 KARDENAL 'cardenal'. *Cardenal*, 3,3.
 (KARIDADE) 'caridad'. *caridades*, 1,2.

KARTA 'carta'. *carta*, 3,2.
 (KASTIGATU) 'castigar'. *castigatua*, 2,4.
 (KASTO) 'puro, limpio'. *castoa*, 3,1at.
 (KATOLIKO) 'católico'. *Catholicoa*, 2,2.
 KAUDAL 'bienes'. *caudal*, 3,3at.
 KAUSA 'motivo'. *causa*, 1,3.
 (KAUSATU) 'producir'. *causatuco*, 3,3.
 (KIMERA) 'pendencia'. *quimerequi*, 1,2.
 KLAMORE 'grito'. *clamore*, 2,3.
 KLARO 'con claridad'. *claro*, 5,1at.
 (KOBRAU) 'recobrar'. *cobrazen*, 4,1.
 (KODIZIA) 'codicia'. *codiziaraco*, 1,1.
 (KOMUNIKATU) 'consultar'. *comunicaze-ra*, 1,1at.
 KONBENIENTE 'provechoso'. *combeniente*, 6,2at.
 KONBENIENZA 'provecho; comodidad'. *combeniencia*, 2,3; *conbeniencias*, 3,3at.
 (KONBERTITU) «convertirse». *comberti-zea*, 2,4.
 (KONBIDATU) 'agasajar'. *conbidazecoz*, 2,3at.
 (KONDENATU) 'condenar(se)'. *condenatua*, 3,4.
 KONDENAZIO 'condenación'. *condenacio*, 1,2.
 (KONFESATU) 'confesar'. *confesacen*, 2,1.
 KONFESIO 'confesión (sacramental)'. *confesio*, 2,1at.
 KONFORME 'según'. *conforme*, 5,1at.
 (KONFUSIO) 'humillación'. *confusioco*, 1,3.
 (KONGOJA) 'angustia'. *congojaric*, 3,2at.
 KONPAÑEA 'compañero; acompañamiento'. *compañea*, 1,2; *compañean*, 2,4.
 (KONPASIO) 'piedad'. *compasioa*, 2,3.
 KONPETENZIA 'contienda'. *competencia*, 5,1at.
 (KONSEGITU) 'conseguir'. *consequizagun*, 5,3.
 KONSEJERO 'consejero'. *consegero*, 1,3.
 KONSEJU 'consejo'. *conseju*, 1,2at.
 (CONSIDERATU) 'reflexionar'. *consideraturic*, 2,2at.
 KONSIDERAZIO 'reflexión'. *consideracio*, 3,1.
 KONSIGIENTEMENTE 'por consiguien-te'. *consiguientemente*, 4,2.
 (KONSISTITU) 'consistir'. *consistizen du*, 2,1.
 (KONSUELO) 'alegría'. *consueloa*, 1,3.
 (KONTATU) 'contar, decir'. *contazen*, 6,4.
 (KONTENPLATIBO) 'contemplativo'. *contemplatiboac*, 4,3.
 (KONTINENTE) 'continente'. *continenteac*, 4,3.
 KONTRARIO 'opuesto'. *contrario*, 3,4.
 (KONTRIZIO) 'contrición'. *contriciosco*, 6,1.
 KONZIENZA 'conciencia'. *conziencia*, 4,1.

(KORRESPONDITU) 'corresponder'. *correspondizen*, 3,4at.
 KORTE 'corte, (cielo)'. *corte*, 3,4.
 KOSTUNBRE 'costumbre'. *costunbre*, 3,4at.; *costumbre*, 5,1.
 KREATU/KRIATU 'crear'. *creatu*, 6,3; *criatu*, 2,2at.
 (KRUFIFIKATU) 'crucificar'. *crucificacera*, 5,2at.
 KUIDADO 'solicitud, atención'. *cuidado*, 2,3.
 (KUIDATU) 'preocuparse'. *cuidazen*, 2,3.
 KULPA 'culpa'. *culpa*, 1,2.
 (KUNPLITU) 'cumplir'. *cumplizen*, 4,1at.
 (KURIOSIDADE) 'curiosidad'. *curiosidades*, 1,2.

L

LASTIMA 'compasión'. *lastima*, 2,3.
 (LASTIMOSO) 'lastimoso'. *lastimosa*, 1,2.
 (LAZO) 'lazo, trampa'. *lazo*, 1,3.
 LETRA 'letra, texto'. *letra*, 6,1.
 (LIBERTADE) 'libertad'. *libertadea*, 3,2at.
 LIBRATU 'librarse'. *libratucen*, 6,3at.
 LIBRE 'carente, exento'. *libre*, 2,2.
 (LOGRATU) 'conseguir'. *logracecoz*, 2,1at.
 LO MESMO 'igualmente'. *Lo mesmo*, 4,1.
 (LUZIFER) 'Lucifer'. *Luziferren*, 1,2at.

M

(MAJESTADE) 'majestad'. *Magestadeac*, 2,1.
 MAKABEO 'Macabeo'. *Macabeo*, 4,1.
 (MALDADE) 'maldad'. *maldadeac*, 1,3.
 (MALDITU) 'maldito'. *maldituac*, 1,2at.
 (MALDIZIO) 'imprecación'. *maldizioqui*, 1,2.
 (MALIZIA) 'malignidad'. *malicias*, 1,2.
 MALIZIOSAMENTE 'con malicia'. *maliciosamente*, 1,2.
 (MANIFESTATU) 'manifestar'. *manifestatuco*, 1,3.
 (MANTXA) 'mancha'. *mancharequin*, 2,1at.
 (MANTXATU) 'manchado'. *manchaturic*, 2,2.
 MARABILLA 'milagro'. *marabilla*, 5,1.
 MARGARITA 'perla'. *margarita*, 3,3.
 MARIA 'María'. *Maria*, 3,1at.
 MARTIR 'mártir'. *martir*, 4,1.
 (MARTIRIO) 'martirio'. *martirioco*, 3,1at.
 MEDIO 'medio'. *medio onetas*, 2,1.
 MELAS 'negro'. *melas*, 2,2. Grekoa da.
 (MEMORIA) 'memoria'. *memorian*, 6,2at.
 (MENOSKABO) 'detrimento'. *menoscaboric*, 3,3.
 (MERITO) 'merecimiento'. *meritoarequin*, 3,3at.
 (MILAGRO) 'milagro'. *milagroa*, 5,1.

(MILITANTE) 'militante'. *militantea*, 4,1at.
 MINISTRO 'ministro, agente'. *ministro*, 1,2at.
 MISERABLE 'desdichado'. *miserable*, 3,1at.
 MISERABLEMENTE 'miserablemente'. *miserablemente*, 6,2.
 MISERIA 'desgracia'. *miseria*, 2,4.
 (MISERIKORDIA) 'piedad'. *misericordie*, 2,3.
 MISTERIO 'misterio'. *misterio*, 1,2.
 MOISES 'Moisés'. *Moyses*, 4,2at.
 MORTAL 'mortal'. *mortal*, 5,2at.
 MORTIFIKATU 'afligir'. *mortificatu*, 6,1at.
 MORTIFIKAZIO 'mortificación'. *mortificacio*, 2,1at.
 (MOSTROSIDADE) 'barbaridad'. *mostrosidadea*, 5,2.
 (MUDATU) 'transformarse; mudarse (de casa)'. *muda daitequeana*, 3,2at.; *Mudatuco*, 3,3.
 (MURMURATU) 'murmurar'. *murmura-dezan*, 1,2at.
 MURMURAZIO 'murmuración'. *murmurazio*, 4,3at.

N

(NATAN) 'Natán'. *Natanen*, 6,2.
 (NATURALEZA) 'naturaleza'. *Naturalezazcoas*, 3,2at.
 (NEZESARIO) 'indispensable'. *necesarioa*, 2,1.
 (NEZESIDADE) 'necesidad'. *nezesidades*, 1,2.
 (NEZESITATU) 'necesitar'. *necesitazen*, 3,1at.
 (NIKOLAS KAUSINO) 'Nicolás Causino'. *Nicolas Causinoc*, 2,2.
 NOBEDADE 'noticia'. *nobedade*, 3,3.
 (NOTIZIA) 'noticia'. *noticie*, 2,3.

O

(OBLIGATU) 'ganar la voluntad'. *obligaze-coz*, 3,1at.
 OBLIGAZIO 'deber'. *obligacio*, 2,1.
 OBRA 'acción'. *obra*, 2,2.
 (ODIO) 'odio'. *odioac*, 2,4.
 (OFENDITU) 'ofender'. *ofendituarena*, 6,1at.
 OFENSA 'agravio'. *ofensa*, 1,2.
 (OFIZIO) 'oficio, función'. *oficioa*, 1,2at.
 (OFREZITU) 'ofrecer, dar'. *ofrecicen*, 2,1at.
 OJALA 'ojalá'. *Ojala*, 5,2.
 OKASIO 'ocasión'. *ocasio*, 1,2.
 (OKASIONATU) 'ser causa de'. *ocasionatuco*, 1,2.
 OKOZIAS 'Ococias'. *Ococias*, 1,1at.
 OKUPATU 'tomar posesión'. *ocupatu*, 5,1.
 ORAZIO 'oración'. *oracio*, 1,1.
 ORIJENES 'Orígenes'. *Origenes*, 3,3.

P

PADEZITU 'sufrir'. *padezitu*, 3,4at.
 PAGATU 'pagar'. *pagatu*, 2,3at.; *pagatuco*, 1,2.
 PALAZIO 'palacio'. *Palazio*, 3,3at.
 (PARADERO) 'fin, término'. *paraderoa*, 3,4at.
 (PARAISO) 'paraíso'. *Paraisoa*, 3,3.
 (PARTE) 'parte, lado'. *partetic*, 1,1.
 PASATU 'pasar, vivir'. *pasatu*, 2,1.
 PATRIA 'patria'. O *Patria*, 3,1at.
 (PAULINO) 'Paulino'. *Paulinoc*, 5,2.
 (PAUSA) 'pausa, lentitud (?)'. *pausaquin*, 3,2at. *Ik. HIZTEGIA-I: (PAUSU)*.
 (PAZIFIKO) 'sosegado'. *pazificoa*, 3,2at.
 PEDRO 'Pedro'. *Pedro*, 3,1.
 PELIGRATU 'peligrar'. *peligratu*, 3,1.
 PELIGRO 'riesgo'. *peligro*, 2,2at.
 (PELIGROSO) 'peligroso'. *peligrosoetatic*, 1,3.
 PENA 'dolor'. *pena*, 3,2at.
 (PENALIDADE) 'penalidad, trabajo'. *penalidadeac*, 3,1.
 PENITENTE 'penitente'. *penitente*, 6,2.
 PENITENZIA 'penitencia'. *penitenzia*, 1,2at.
 (PEREZITU) 'perecer'. *perecituco*, 2,2.
 PERFECTISIMO 'muy perfecto'. *perfectissimo*, 3,2at.
 (PERMITITU) 'autorizar'. *permiti nazazu*, 3,1at.
 PERSONA 'persona'. *persona*, 1,1.
 (PETXO) 'pecho'. *pechoac*, 5,1at.
 (PIADOSO) 'compasivo'. *piadosoac*, 6,1.
 PIEDADE 'misericordia'. *pietade*, 5,1at.
 PIKTABIENSE 'Pictaviense'. *Pictabiense*, 2,1at.
 (PLUTARKO) 'Plutarco'. *Plutarcoc*, 1,2at.
 POBRE 'pobre'. *pobre*, 6,2.
 POBREZA 'pobreza'. *pobreza*, 6,2.
 PODEROSO 'poderoso, eficaz'. *poderoso*, 1,1.
 POR KONSIGIENTE 'consiguientemente'. *por consiguiente*, 2,1.
 PORSIAKASO 'por si acaso'. *porsiacaso*, 6,2at.
 POR ZIERTO 'ciertamente'. *por cierto*, 2,3at.
 POSEITU 'poseer'. *poseitu*, 5,1at.
 POSIBLE 'posible'. *posible*, 3,2.
 PREBENITU 'preparar'. *prevenitu*, 1,2at.
 PREDIKATU 'predicar'. *Predicatu*, 2,1at.
 PREDIKAZIO 'predicación'. *predicacio*, 2,1.
 (PREGUNTA) 'pregunta'. *preguntai*, 3,2.
 PREMIO 'premio'. *premio*, 3,1.
 PRENDA 'garantía'. *prenda*, 5,3.
 (PREPARATU) 'preparar'. *preparaturic*, 1,2at.
 PRESENTE 'presente'. *presente*, 6,2at.; *presenteco demobran*, 6,1at.

(PRESENZIA) 'presencia'. *presenciatic*, 2,2.
 PRESO 'preso'. *preso*, 3,3.
 (PREZIO) 'precio, valor'. *recioan*, 2,3at.
 (PREZIOSO) 'de mucho valor'. *preciosoarequi*, 1,3.
 PREZISAMENTE 'necesariamente'. *prezisamente*, 5,2at.
 PREZISO 'ineludible'. *preciso*, 3,4.
 PRINZIPIO 'fundamento'. *Principioau*, 6,1.
 PROFETA 'profeta'. *Profeta*, 2,2.
 (PROFUNDIDADE) 'profundidad'. *profundidadeco*, 2,3.
 PROJIMO 'prójimo'. *progimoaren*, 4,3at. *Ik. (PROXIMO)*.
 PROKURATU 'buscar'. *procuratu*, 5,3.
 PROMETITU 'prometido'. *prometitu*, 3,1.
 (PROMISIO) 'promisión'. *promisiocoa*, 3,3.
 (PRONUNZIATU) 'publicar'. *pronuncia dezan*, 1,2.
 (PROPIEDAD) 'característica'. *propiedadea*, 2,2.
 PROPONITU 'manifestar; pedir'. *proponitu*, 2,1; *Proponizen*, 2,1.
 PROPOSITO 'propósito'. *proposito*, 2,1.
 PROSEGITU 'proseguir'. *proseguitu*, 2,3at.
 PROSIMO 'próximo'. *prossimo*, 5,1.
 (PROXIMO) 'prójimo'. *proximoei*, 1,2at.
 PRUDENZIA 'prudencia'. *prudencia*, 5,2.
 (PUBLIKO) 'público'. *publicoa*, 2,3.
 (PUEBLO) 'pueblo, nación'. *Puebloco*, 2,2at.
 (PUENTE) 'Puente'. *Puentec*, 3,2at.
 PUERTO 'puerto'. *puerto*, 3,3.

R

(RAKEL) 'Raquel'. *Raquel*, 3,1.
 (REDENTORE) 'redentor'. *Redentorea*, 1,1.
 (REDIMITU) 'redimir'. *redimituac*, 1,3.
 (REDUZITU) 'atraer'. *reducizeco*, 5,1at.
 (RELIJIOSO) 'religioso'. *religiosoac*, 4,3.
 (REMEDIATU) 'remediar'. *remediazen*, 6,1.
 REMEDIO 'remedio'. *remedio*, 5,3.
 REPARTITU 'repartir'. *repartitu*, 6,1.
 REPENTE 'repentino'. *repente*, 5,2.
 REPENDITU 'reprender'. *reprenditu*, 6,1.
 (RIGORE) 'severidad'. *rigoreac*, 5,1.

S

SABIDURIA 'sabiduría'. *sabiduria*, 3,1at.
 SAGRADU 'sagrado'. *sagradu*, 4,1at.
 (SALBATU) 'salvarse'. *salbatuco*, 6,4.
 SALBAZIO 'salvación'. *salbacio*, 5,2at.
 (SALMO) 'salmo'. *Salmoetan*, 6,3at.
 SAN 'san'. *San Agustinec*, 2,3.
 (SAN AGUSTIN) 'san Agustín'. *San Agustien*, 3,1at.

SAN ANSELMO 'san Anselmo'. *San Anselmo*, 3,1at.
 (SAN ANTONIO DE PADUA) 'san Antonio de Padua'. *San Antonio de Padua*, 5,2.
 (SAN BERNARDO) 'san Bernardo'. *San Bernardoc*, 1,2.
 (SAN BIZENTE FERRER) 'san Vicente Ferrer'. *San Bizente ferreerrec*, 5,2.
 (SAN JERONIMO) 'san Gerónimo'. *San Geronimori*, 3,2.
 (SAN GREGORIO) 'san Gregorio'. *San Gregorioc*, 3,3at.
 (SAN JUAN KRISOSTOMO) 'san Juan Crisóstomo'. *San Juan Crisosthomoc* (sic *Cr- eta -th-*), 1,2at.
 (SAN KRISOSTOMO) 'san (Juan) Crisóstomo'. *San Chrisostomoc*, 5,1.
 (SAN LUKAS) 'san Lucas'. *San Lucasec*, 2,1.
 (SAN MATEO) 'san Mateo'. *San Matheoc*, 5,1.
 SAN PEDRO 'san Pedro'. *San Pedro*, 3,1.
 (SAN PROSPERO) 'san Próspero'. *San Prosperoc*, 3,2at.
 SANTIAGO 'Santiago'. *San Tiago*, 2,2.
 SAN ZIRILO 'san Cirilo'. *San Cirilo Alejandrino*, 1,3.
 SANSON 'Sansón'. *Sanson*, 5,2.
 (SANTISIMA) 'santísima'. *Maria Santissimaren*, 3,1at.
 (SANTISIMO) 'santísimo'. *trintate Santissimomas*, 3,3at.
 SANTO 'santo'. *Santo Thomasec*, 3,3at.
 (SANTO TOMÁS) 'santo Tomás'. *Ik. SANTO*.
 (SATANAS) 'Satanás'. *Satanasen*, 1,2at.
 (SATISFAZIO) 'satisfacción'. *satisfacioa*, 6,1at.
 (SAZERDOTE) 'sacerdote'. *sacerdotearen*, 5,1.
 SEGITU 'seguir; seguirse'. *seguicen*, 5,2at.; *seguitu*, 5,2.
 (SEGURIDADE) 'seguridad'. *seguridadea*, 3,2at.
 (SEGURO)/(SEGURU) 'seguro'. *seguroa*, 5,3; *segurua*, 3,1at.
 SEKRETO 'secreto'. *Secreto*, 5,2at.
 (SENEKA) 'Séneca'. *Senecac*, 5,1.
 SENTENZIA 'sentencia'. *sentencia*, 1,2.
 (SENTIDO) 'sentido'. *sentidoen*, 3,4.
 (SENTITU) 'sentir, dolerse'. *sentizen*, 6,2.
 (SEPULTATU) 'sepultar'. *sepultazen*, 2,4.
 (SERBITU) 'servir para; servir a; servir'. *serbizen*, 2,3at.; *servizera*, 3,3at.
 (SIERBO) 'siervo'. *sierboa*, 5,1at.
 SIGLO 'siglo'. *siglo*, 3,3.
 (SIGNIFIKATU) 'querer decir'. *significazen*, 4,2.
 (SINBOLO) 'símbolo'. *Simboloetan*, 2,2.
 SION 'Sión'. *Sion*, 3,1at.

SOBERANO 'supremo'. *soberano*, 2,1at.
 SOBERBIA 'soberbia'. *soberbia*, 1,1.
 (SOBRA) 'demasia, exceso'. *sobrac*, 4,2at.
 (SOFONIAS) 'Sofonías'. *Sofoniasec*, 5,2.
 (SOKORRITU) 'ayudar'. *socorrideazazula*, 2,3.
 SOLAMENTE 'sólo'. *solamente*, 2,1at.
 SOLO 'sólo'. *solo*, 6,2.
 (SOSEGATU) 'aquietarse'. *sosegazen*, 6,3at.
 (SUABE) 'llevadero; dulce, grato'. *suabeac*, 3,1; *suauerequin*, 3,2.
 SUERTE 'destino, final'. *suerte*, 3,4.
 SUFIZIENTE 'suficiente'. *sufiziente*, 3,1at.
 (SUJETATU) 'someterse'. *sugetazen*, 5,2.
 (SUPERIORE) 'superior'. *superioreac*, 4,3.
 (SUSPIRATU) 'desear con ansia'. *suspirazen*, 6,3at.
 SUZEDITU 'acontecer'. *suceditu*, 3,2.

T

TABERNAKULO 'tabernáculo'. *tabernaculo*, 4,3.
 (TABOR) 'Tabor'. *Thaborco*, 3,1.
 TENPLO 'templo'. *templo*, 1,1.
 (TENPORAL) 'temporal'. *temporaletan*, 2,3.
 (TENTATU) 'poner a prueba'. *tentatua*, 1,1.
 TENTAZIO 'instigación'. *tentacio*, 1,1.
 (TEOLOGO) 'teólogo'. *Theologaquin* (sic *-ga-*), 3,2at.
 (TERTULIANO) 'Tertuliano'. *Tertulianoc*, 5,1.
 TESORO 'tesoro'. *Thesoro*, 3,3.
 (TESTIGU) 'testigo'. *testiguzat*, 4,2.
 (TESTO) 'texto, pasaje'. *testoac*, 5,2.
 (TIBERIADE) 'Tiberiades'. *tiberiadeo*, 6,1.
 TINIEBLA 'oscuridad'. *tiniebla*, 3,1.
 (TOMAS DE CANTIPRATO) 'Tomás de Cantiprato'. *Thomas de Cantipratoc*, 2,3at.
 (TONGO) 'tonto'. *tontoa*, 1,3.
 TORMENTU 'tormento'. *tormentu*, 3,4at.
 TORPE 'torpe'. *torpe*, 5,2at.
 TRABAJO 'penalidad'. *trabaju*, 2,3.
 TRANSFIGURATU 'transfigurarse'. *transfiguratu*, 3,1.
 TRANSFIGURAZIO 'transfiguración'. *transfigurazio*, 4,2.
 (TRATATU) 'tratar, hablar'. *tratatuco*, 6,1at.
 TRISTE 'desgraciado'. *triste*, 2,3.
 (TRISTEZA) 'pesadumbre'. *tristezaric*, 3,2at.
 (TRIUNFANTE) 'triunfante'. *triunfantea*, 4,1at.
 (TRIUNFATU) 'triunfar'. *triunfaceo*, 5,2at.
 TRONO 'trono'. *trono*, 4,1at.

TRONPETA 'trompeta'. *trompeta*, 2,2at.
TROPA 'muchedumbre'. *tropa*, 6,1.

U

(UNIO) 'concordia'. *vnioa*, 3,2at.

Z

(ZELDA) 'aposento, cuarto'. *celdan*, 3,1at.

ZENTURION 'certuri6n'. *zenturiombat*, 2,3.

(ZERDEÑA) 'Cerdeña'. *Zerdeñan*, 2,2.

(ZIERTO) 'verdadero'. *ziertoa*, 3,2at.

(ZILIZIO) 'cilicio'. *cilicioac*, 2,1at.

(ZIUDADANO) 'morador'. *ciudadanoen*, 3,4.

(ZIUDADE) 'ciudad'. *ziudadean*, 2,3.

ADIZKIAK

A

ATOZTE 'zatozte'. *atozte*, 3,2.

AUTE 'haute'. *aute*, 1,1.

B

BALIZ 'balitz'. *baliz*, 6,3.

(BA)LU 'balu'. *Ojala izan ailu Sansonec*, 5,2.

BALUKA 'baleuka'. *baluca*, 4,4.

BAZENDEKITE 'bazenekite'. *bazendequite*, 4,4.

BEDI 'bedi'. *admirabedi*, 3,3at.

BEZA 'beza'. *considera beza*, 2,2at.

D

DA 'da'. *da*, 1,1at.; *den*, 1,2at.; *dela*, 1,1at.; *dan*, 2,1at. NOTA. Askoz gehiago *den* *dan* baino; eta beti *dela*.

DADIN 'dadin'. *gueldidadin*, 2,1. *Ik. DEDIN*.

DAGO 'dago'. *dago*, 1,2at.; *tagon*, 1,2; *dagola*, 1,2at.; *dagoena*, 3,1at.; *dagoala*, 1,1at.

DAITEKE 'daiteke'. *daiteque*, 6,1; *daitequela*, 3,4at.; *daitequeana*, 3,2at.; *daitequeala*, 3,4at. *Ik. (DEITEKE) eta (DITEKE)*.

DAITEZEN 'daitezen'. *izuldaitecen*, 1,1.

(DAITEZKE) 'daitezke'. *desealdaitezquen*, 3,2at.; *alcanzadaitezqueala*, 3,4.

(DAKI) 'daki'. *daquiena*, 3,3.

(DAKIDEN) 'dakidan'. *baliadaquidela*, 4,3.

DAKITE 'dakite'. *daquite*, 1,3.

DAKIZU 'dakizu'. *daquizu*, 1,2.

DAKIZUTE 'dakizue'. *daquizute*, 3,3.

(DATORKE) 'datorke'. *datorquean*, 6,1at.

DATOZEN 'datozen'. *datozen*, 6,1; *datoze-la*, 3,2.

(DAUDE) 'daude'. *dauden*, 1,1at.

(DAUKA) 'dauka'. *daucan*, 3,1; *daucala*, 6,2at.

(DAZA) 'datza'. *dazan ogazetic*, 1,1at.

DEDIN 'dadin'. *combertidedin*, 4,4at. *Ik. DADIN*.

(DEITEKE) 'daiteke'. *sardeitequen*, 2,1at. *Ik. DAITEKE eta (DITEKE)*.

DERAZAZUTEN 'diezazuen'. *barca dera-zazuten*, 1,3.

(DERIZO) 'deritzo'. *derizon*, 2,2.

DETXAGUN 'ditzagun'. *eguin dechagun*, 3,1. *Ik. DETXEGUN eta TXEGUN*.

DETXEGUN 'ditzagun'. *eguin dechegun*, 4,3. *Ik. DETXAGUN*.

(DEZADEN) 'dezadan'. *eramandezadela*, 2,4.

DEZAGUN 'dezagun'. *dezagun*, 3,1at.

DEZAKE 'dezake'. *dezaque*, 1,3.

DEZAN 'dezan'. *pronuncia dezan*, 1,2.

DEZATEN 'dezaten'. *adidezaten*, 4,2.

1 DEZAZUN 'dezazun'. *estimadezazun*, 2,3.

2 DEZAZUN 'dezazun'. *eraqusi dezazun*, 3,2; *emandezazun*, 3,3at.

(DEZAZUTEN) 'dezazuen'. *eguindezazutela*, 2,1.

DEZOGUN 'diezaiogun'. *escadezogun*, 3,4at.

(DEZUTE) 'duzue'. *eztezutena*, 3,2. Behin bakarrrik. *Ik. DUZUTE eta ZUTE*.

(DIDATE) 'didate'. *didatenac*, 3,1at.

DIDAZU 'didazu'. *didazu*, 1,2.

DIE 'die'. *die*, 1,2at. *Ik. 2 DIO eta DIOTE*.

DIEZU 'diezu'. *diezu*, 1,2.

DIGU 'digu'. *digu*, 2,1.

DIK 'dik'. *barcatudic becatua*, 6,2.

1 DIO 'dio'. *eguiten badio*, 2,2.

2 DIO 'die'. *eztio esaten (Baupristaren discipulo biri)*, 3,2. *Ik. DIE eta DIOTE*.

3 DIO 'dio'. *dio Abulenseac*, 1,1at.; *dion*,

1,1.
 DIOGU 'diogu'. *beardiogu seguitu*, 6,1.
 DIOTE 'die'. *esatendiote*, 3,2. *Ik.* ere 1,1at.; 5,1. Eta DIE ta 2 DIO.
 DIOZU 'diozu'. *eztiozu*, 2,4.
 DIRA/DIRE 'dira'. *baitira*, 6,3; *dire*, 1,2at.; etab.; *dirala*, 2, 1at.; *direnac*, 2,2; *direla*, 2,2; *direlaric*, 5,1. *Ik.* DIRADE.
 DIRADE 'dira'. *dirade*, 1,1; etab. *Ik.* DIRA/DIRE.
 DIRUDI 'dirudi'. *badirudi*, 4,3.
 DIT 'dit'. *saldudit*, 2,4.
 (DITEKE) 'daiteke'. *iqui ditequeala*, 3,2. *Ik.* DAITEKE eta DEITEKE.
 DITU 'ditu'. *ditu*, 5,1; *dituela*, 2,3.
 (DITUGU) 'ditugu'. *ditugula*, 4,2at.
 (DITUZTE) 'dituzte'. *dituztenac*, 1,2at.
 DITUZU 'dituzu'. *eztituzu*, 2,4.
 (DITUZUTE) 'dituzue'. *dituzutela*, 2,1.
 DIZKIAT 'dizkiat'. *dizquiat*, 1,1.
 DIZKIZUTET 'dizkizuet'. *dizquizutet*, 2,1.
 DIZU 'dizu'. *essaten dizu*, 2,3.
 DIZUT 'dizut'. *dizut*, 2,3at.
 1 DIZUTE 'dizue'. *dizute*, 3,2.
 2 (DIZUTE) 'dizute'. *dizutela*, 1,2.
 DIZUTET 'dizuet'. *dizutet*, 1,2at.; *dizutedana*, 2,1at.; *dizutadana*, 2,2at.; *dizutela*, 2,1at.
 (DOAIEN) 'doan, (vadat, eat)'. *doaiela*, 2,2at.
 DU 'du'. *esatendu*, 3,1at.; *duen*, 1,1; *duela*, 2,1at.
 (DUAZKE) 'doazke'. *duazquen*, 1,2.
 DUGU 'dugu'. *dugu*, 2,1.
 DUT 'dut'. 1,2; *duden*, 1,2; *dudela*, 2,1; *dudala*, 3,4at.
 DUTE 'dute'. *dute*, 1,2at.
 DUZU 'duzu'. *duzu*, 1,3; *duzula*, 1,2.
 DUZUTE 'duzue'. *duzute*, 1,3. *Ik.* (DEZUTE) eta ZUTE.

E

ETXAZU 'itzazu'. *paraechazu*, 4,1. *Ik.* TXEZU.
 EZAZU 'ezazu'. *considera ezazu*, 3,1. *Ik.* ZAZU.
 EZAZUTE 'ezazue'. *icusiezazute*, 3,3.

G

GAITEZEN 'gaitezen'. *anima gaitezen*, 4,4at.
 GAITU 'gaitu'. *gaitu*, 4,3.
 GAKAIZKITE 'gakartzate'. *orgacaizquite engañaturic*, 2,3at.
 (GARA) 'gara'. *garala*, 4,2at. *Ik.* GARADE.
 GARADE 'gara'. *garade*, 3,4at. *Ik.* GARA.
 GAUDEN 'gauden, (simus)'. *gauden*, 6,2at.
 GINUKE 'genuke'. *baguinuque*, 3,3.

GIÑUZEN 'gintuen'. *guñuzen*, 2,1at.
 GUAZEN 'goazen'. *guazen*, 4,2.

I

IAIZ 'haiz'. *baldin... baiaiz*, 1,1.
 IOZUTE 'iezaiozue'. *erraziozute*, 1,1at. *Ik.* ZAIOZUTE.

L

LIGUKE 'liguke'. *ezliguque*, 3,3.
 LIZAKE 'litzateke'. *balizaque*, 2,3at.; *egonen lizaqueala*, 4,4.
 (LUKE) 'luke'. *nailuquena*, 2,3at.; *eguiten luquela*, 3,3.

N

NAIN 'naiz'. *naiz*, 1,1; *naizala*, 3,4at.
 NAU 'nau'. *vzi bearbanau*, 3,4at.
 NAUK 'nauk'. *adoracen banauc*, 1,1.
 NAZAZU 'nazazu'. *permiti nazazu*, 3,1at.
 (NAZU) 'nauzu'. *nazuna*, 3,4.
 (NINDUEN) 'ninduen'. *ninduela*, 4,1at.
 NINZAN 'nintzen'. *ninzan*, 4,1at.
 NIOKE 'nioke'. *salduconioque*, 2,3at.

TX

TXEGUN 'ditzagun'. *eraiquichegun*, 5,3. *Ik.* DETXAGUN eta DETXEGUN.
 TXEZU 'itzazu'. *alchachezu*, 3,1. *Ik.* ETXAZU.
 TXEZUTE 'itzazue'. *alchachezute*, 4,1at.; *aparta chezute*, 2,2.
 TXIZUTE 'dizkizute'. *paratuco chizute*, 6,3at.

U

UZEK 'utzak'. *vzec*, 1,1.

Z

ZADAZU 'iezadazu'. *erranzadazu*, 5,2at.
 ZADAZUTE 'iezadazue'. *esanzadazute*, 2,3at.
 ZAGUN 'dezagun'. *ecuszagun*, 5,2; *izan zagun*, 6,2at. *Ik.* DEZAGUN.
 ZAIGU 'zaigu'. *zaigu*, 4,4at.
 ZAIIO 'zaio'. *ezpazaio*, 1,3; *elduzaion*, 1,2at.
 ZAIIOZUTE 'iezaiozue'. *galdezaiozute*, 3,3. *Ik.* IOZUTE.
 ZAITÉ/ZAITÉZ 'zaitez'. *apartazaite*, 1,3; *irazarri zaitez*, 3,1; *anima zaitez*, 4,1.
 (ZAITEN)/ZAITÉZEN 'zaitezen'. *ezaitea-*

- la izan, 1,3 (ter), apartazaitecen, 1,3; garbizaitezen, 2,2.
 ZAITEZTE 'zaitezte'. garbizaitetze, 2,2.
 ZAITEZTEN 'zaitezten'. afizionazaitezten, 3,2at.; baru zaitezte, 2,1at.
 ZAITU 'zaitu'. criatu zaituela, 2,2at.; Ezaitu espantazen... abec?, 3,4. NOTA. Azkene-koan zaituzte nahi du esan. Ik. urrengoa.
 ZAITUZTE 'zaituzte'. zaituzte, 6,3at.
 (ZAIKIO) 'zaikio'. zaizquiolaric, 3,2.
 (ZAIKIT) 'zaikit'. zaizquidanac, 3,1at.
 ZAIKIZU 'zaikizu'. zaizquizu, 3,1.
 ZAIZU 'zaizu'. zaizu, 3,2.
 ZAIZUTE 'zaizute'. zaizute, 3,3at.
 ZAK 'ezak'. eguinazac, 1,1.
 ZAN/ZEN 'zen'. cerzan, 2,3at.; etab.; min-zatuzen, 5,1; etab. Ik. ZEN.
 ZARA 'zara'. zara. 2,4. Ik. ZARADE.
 ZARADE 'zara'. zarade, 2,4.
 ZARATE 'zarete'. zarate, 3,4at.
 ZATXAN 'zaitzan'. deseazachan, 1,2.
 ZATXATEN 'zaitzaten'. ecuszachaten, 1,2.
 (ZAUDE) 'zaude'. zaudena, 3,1.
 (ZAUDETE) 'zaudete'. zaudetenac, 4,1at. Ik. ZAUTE.
 ZAUTE 'zaudete'. zaute, 2,2; 3,3at.
 ZAZU 'ezazu'. izanzazu, 1,3; icaszazu, 1,3; ecuszazu, 1,3; Veguirezazu, 3, 1at.; ecusazu, 1,3; beguirazu, 2,4. NOTA. Azkene-ko hauetan 'azu' dugu. Ik. EZAZU.
 ZAZUN 'dezazun'. jaquin zazun, 3,2. Ik. DEZAZUN.
 ZAZUTE 'ezazute'. adizazute, 1,2at.; Iqusi zazute, 3,2; ecuszazute, 6,2. Ik. EZAZUTE.
 ZEDIN 'zedin'. jarzedin, 6,1; digna zedilla, 2,3.
 ZEGOAN/ZEGOEN/ZEGON 'zegoen'. Zegoan, 1,1at.; cegoala, 2,3; 4,3; zegoen, 3,1 (bis); zegon, 2,3; zegola, 2,3.
 (ZEITEKEN) 'zitekeen'. ezin erosi zeiteque-na, 3,3at.
 (ZEKIEN) 'zekien'. ezequiela, 4,3.
 ZEN 'zen'. baicen, 1,1; zela, 5,2. Ik. ZAN/ZEN.
 (ZERAMAZKIEN) 'zeramatzan'. zeramaz-quiella (sic -ll-), 3,1.
 ZETXAN 'zitzan'. garaicechan, 1,1.
 ZEUDEN 'zeuden'. zeuden, 5,1.
 ZEUKAN/ZEUKEN 'zeukan'. zeucan, 3,1; zeuquen, 6,2at.
 ZEZHAN 'zezan'. villa ezezan, 5,1.
 ZEZATEN 'zezaten'. eguinzezaten, 2,2at.
 (ZEZOKEN) 'ziezaioken'. eman zezoque-la, 2,3.
 (ZEZON) 'ziezaien' (sic -en). esanzezola, 3,2.
 ZIDAN 'zidan'. eracusi izandu zidan, 4,1at.
 ZIEN 'zien'. erranzien, 1,1at. Ik. 2 ZION.
 ZIGUN 'zigun'. izanduzigun, 3,3at.
 (ZINDUZAN) 'zintuen'. zinduzala, 6,3.
 (ZINAKETE) 'zinatekete'. animatuco ziñ-quetela, 4,4.
 ZINAN 'zinen'. baziñan, 6,3at.
 (ZINUZTEN) 'zintuzten'. zu erabillicñuz-tenac, 5,1at.
 ZIOAIEN 'zihoan'. zioaien, 2,2at.
 1 ZION 'zion'. ezpaicion barcatu, 1,1at.
 2 ZION 'zien'. emanzion, 2,3. Ik. ZIEN.
 3 (ZION) 'zitzaion'. emanzion, 2,4.
 ZIOTEN 'zioten'. zioten, 2,3at.
 ZIRADEN 'ziren'. ziraden, 2,3at.; etab.
 ZIRAN/ZIREN 'ziren'. ziran, 2,3at.; 6,1; ziranac, 4,2; ziral, 4, 2at.; ciren, 1,1; zire-nac, 1, 2at.; 5,1; zirela, 5,1.
 ZITION 'zizkion'. guenducition, 1,3.
 ZITUEN 'zituen'. zituen, 1,1; zituenac, 1,1.
 ZITUZTEN 'zituzten'. zituzten, 4,2.
 ZIZAIEN 'zitzaien'. aterazizaien, 1,1at.
 ZIZAION 'zitzaion'. zizaion, 2,3.
 ZIZAIOZKAN 'zitzaizkion'. bazizaiozcan, 3,1.
 ZIZKION 'zizkion'. zizquion, 5,1.
 ZIZKIOTEN 'zizkioten'. zizquioten, 5,2at.
 (ZIZUTEN) 'zizuten'. zizutenac, 5,1at.
 ZOAZ/ZUAZ 'zoaz'. bazoaz, 3,4; zoazena, 1,2; zoazela, 1,2; zuaz, 1,2; zuazen, 1,2; zuazela, 1,2. Ik. ZOAZI.
 ZOAZI 'zoaz'. zoazi...?, 1,2. Ik. ZOAZ/ZUAZ.
 ZOZU 'diezaziozu'. imitazozu, 6,4.
 ZUAZTE 'zoazte'. zuazte, 1,2at.
 ZUEN 'zuen'. aduertitu zuen, 1,2at.; zuena, 1,1.
 ZUTE 'duzue'. naizute, 1,2at.; etab.; beazu-te, 1,2at. Ik. (DEZUTE) eta DUZUTE.
 ZUTEN 'zuten'. ceren eman zuten, 1,2; irri eguin zuten, 2,3at.

RESUMEN

Publicamos seis textos inéditos escritos en euskara, pertenecientes a la mitad del siglo XVIII. Son los documentos más antiguos de una colección de 55 escritos, compuestos por unos 12/13 autores y hallados en Munárriz, pueblo del valle de Goñi, hace 69 años. Otro lote de esta colección lo guarda José María Satrustegui, y fue hallada en Muruzábal, pueblo ubicado en Valdizarbe.

En un breve prólogo aludimos al tipo de euskara utilizado, dando algunos ejemplos referentes a la grafía y la fonética, a la morfología, el vocabulario y la sintaxis. Recogemos todas las palabras en un doble vocabulario y concluimos con la lista de todas las formas verbales.

RESUME

Nous publions six textes inédits écrits en basque, datant du milieu du XVIIIème siècle. Ce sont les documents les plus anciens d'une collection de 55 textes, écrits par 12 ou 13 auteurs et découverts à Munarriz, village de la vallée de Goñi, il y a 69 ans. Un autre lot de cette collection est conservé par José María Satrustegui, et fut découvert à Muruzábal, village situé dans la région de Valdizarbe.

Dans un court prologue, nous faisons allusion au type de basque employé, avec quelques exemples concernant la graphie et la phonétique, la morphologie, le vocabulaire et la syntaxe. Nous regroupons tous les mots dans un double vocabulaire, et nous terminons avec la liste de toutes les formes verbales.

SUMMARY

We publish six inedited documents written in the Basque language, all of them composed by the same author in the middle of the 18th century. They are the oldest texts of a collection of 55 writings by 12/13 authors, found 69 years ago in the village called Munarriz, belonging to the Goñi valley. José María Satrustegui keeps another part of the same collection, which was found in Muruzabal, Izarbe valley.

In a brief introduction we tell about the kind of euskara they show, giving some information about the graphical and phonetical signs, and morphological, lexical and syntactic phenomena. We add all the words in the documents in a double vocabulary, and we finish our work giving all the verbal forms appearing in the texts.